22

PUBLICAȚIE SĂPTĂMÂNALĂ EDITATĂ DE

GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III • Nr. 6 (107) • 15 — 21.02. 1992 • 16 PAGINI 25 LEI

pag 12-13

ELIADE
CULPA FERICITĂ

MONICA LOVINESCU
DOINA CORNEA
PAVEL CÂMPEANU
GABRIEL ANDREESCU
NORMAN MANEA
FLORIN MANOLESCU
STEFAN WILKANOWICZ

CĂLIN ANASTASIU

EFECTUL „ROUND TABLE"

Parcurgem o perioadă electorală prelungită. Ea a debutat odată cu deschiderea oficială a campaniei pentru alegerile locale și se va încheia, probabil, în a doua jumătate a anului, după alegerile parlamentare și prezidențiale. Episodul „localelor", prevăzut pentru 9 februarie, se va prelungi și el. Din datele parțiale, și neoficiale, pe care le avem la dispoziție pînă în acest moment reiese că în foarte multe localități – marea majoritate a orașelor, de exemplu – va trebui să mergem din nou la urne pentru a ne alege primarii în urma unui al doilea tur de scrutin.

Pentru România, acest calendar politic are o semnificație particulară. Finalizarea lui ar putea duce, cu oarecare întîrziere, la același tip de efect produs de mecanismul „mesei rotunde", prin care a fost inițiată tranziția postcomunistă în cîteva țări ale Europei Centrale. În esență, e vorba de pătrunderea opoziției în structurile puterii și, deci, de posibilitatea ca ea să-și pună o amprentă reală – și nu una predominant decorativă – asupra procesului postrevoluționar.

Ce a însemnat însă „masa rotundă" și care a fost rolul său în declanșarea tranziției postcomuniste ? În primul rînd, ea a reprezentat una din principalele căi care au dus la prăbușirea regimurilor din fostul bloc sovietic. Acolo unde a funcționat, respectiv în Polonia și Ungaria, această instituție a avut două premise fundamentale, total sau parțial absente în celelalte „țări surori" : pe de o parte, scindarea manifestă a puterii și apariția unei fracțiuni reformatoare, dispusă să inițieze și să negocieze un proces de schimbare ; pe de altă parte, manifestarea din ce în ce mai curajoasă a unei societăți civile relativ independente, un veritabil „polis paralel" crescut alături de alveolele instituționale ale comunismului (cazul Poloniei) sau pe solul favorabil al liberalismului economic kadarist (cazul Ungariei), și care a reușit să creeze o considerabilă presiune asupra sistemului de putere. Contextul internațional favorabil de la sfîrșitul anilor '80 a făcut posibil ceea ce cu puțin timp înainte era de neimaginat : inițierea unor contacte și discuții între o putere tot mai puțin legitimă, de-acum nesigură pe mijloacele sale de forță, și o opoziție mai mult sau mai puțin structurată, bucurîndu-se de sprijin popular, dar la rîndul ei nesigură de forța sa reală. Ca de atîtea ori, slăbiciunea părților s-a dovedit favorabilă recurgerii la mecanismul negocierii. Obiectul acesteia l-a constituit convenirea asupra parametrilor unei schimbări ce părea de-acum inevitabilă. Dincolo de acest punct convergent, cele două părți s-au așezat în jurul mesei de negocieri cu intenții și filosofii diferite. Prin aripa sa politică reformatoare, clasa conducătoare urmărea asigurarea unui control asupra a ceea ce se credea că nu va fi mai mult decît o nouă perioadă de liberalizare, asemenea celor parcurse deja de sistemul sovietic în deceniile șase și șapte, și care păreau să fi relaxat întrucîtva rigiditatea funcțională a acestui sistem. Ceallaltă miză, implicită, era controlul eventualelor beneficii economice generate fie și de o minimă liberalizare pe acest plan.

La rîndul său, opoziția nu părea să țintească, inițial, dincolo de obiectivele circumscrise conceptelor de „nou evoluționism" (A. Michnik) sau „revoluție auto-limitată" (J. Sztaniskis), lansate de intelectualii grupați în jurul Solidarității. Cu alte cuvinte, se avea în vedere inițierea unui proces relativ lent de reforme economice, instituționale etc., al cărui obiectiv strategic era mai degrabă crearea unor breșe sectoriale în sistem decît schimbarea bruscă și radicală a acestuia.

În contextul precipitării evenimentelor la nivel regional și internațional (basculare revoluționară a întregii Europe de Est, noile aranjamente intervenite între S.U.A. și U.R.S.S. la Malta), acest proces de schimbare dozată și controlată a luat cu totul alt curs, despre care se poate afirma cu destulă certitudine că a depășit așteptările inițiale ale interlocutorilor așezați în jurul istoricelor „mese rotunde". Mai exact, accelerarea spectaculoasă a reformei de dimensiunea sa politică (apariția partidelor politice, alegeri parlamentare și locale etc.) a permis modificarea raportului de forțe prin pătrunderea masivă a opoziției în structurile de vîrf ale puterii, ceea ce a constituit, fără îndoială, punctul de inflexiune pentru transformarea unui proces de schimbare sistematică într-unul de transformare sistemică.

În legătură cu revoluțiile est-europene ale anului 1989, specialiștii în domeniul științelor politice au remarcat două lucruri : întîi că ele nu se înscriu în tradiția revoluțiilor moderne datorită caracterului în general non-violent, pașnic, legal etc. ; apoi că nu au inovat nimic pe planul ideilor și instituțiilor politice, nefăcînd altceva decît să redescopere sau să preia scheme ale culturii politice moderne elaborate în Occident. Cu toate acestea, ceva nou a apărut în cursul procesului revoluționar est-european, de aici decurgînd caracterul său atipic în cazul așa-numitor țări : este vorba de însăși instituția „mesei rotunde". Independent de destinația sa inițială, în cele din urmă ea a permis acel transfer de putere absolut indispensabil pentru glisarea, altfel decît pe cale insurecțională, dintr-un proces reformator într-unul realmente revoluționar.

Mai slabă ca în Polonia și Ungaria, societatea civilă s-a dovedit, totuși, destul de puternică în Cehoslovacia și Germania de Est pentru a trece de la disidența izolată la inițierea unor mișcări destul de ample (Carta '77, mișcările pentru pace, nesupunere civică și altele). În schimb, aripile reformatoare din celelalte două partide comuniste s-au dovedit prea firave pentru a putea impune instituționalizarea unui mecanism al dialogului. A fost nevoie, pentru aceasta, de declanșarea unor ample manifestații de stradă, în fața cărora nucleele dure ale puterii au trebuit să cedeze.

(Continuare în pag. 5)

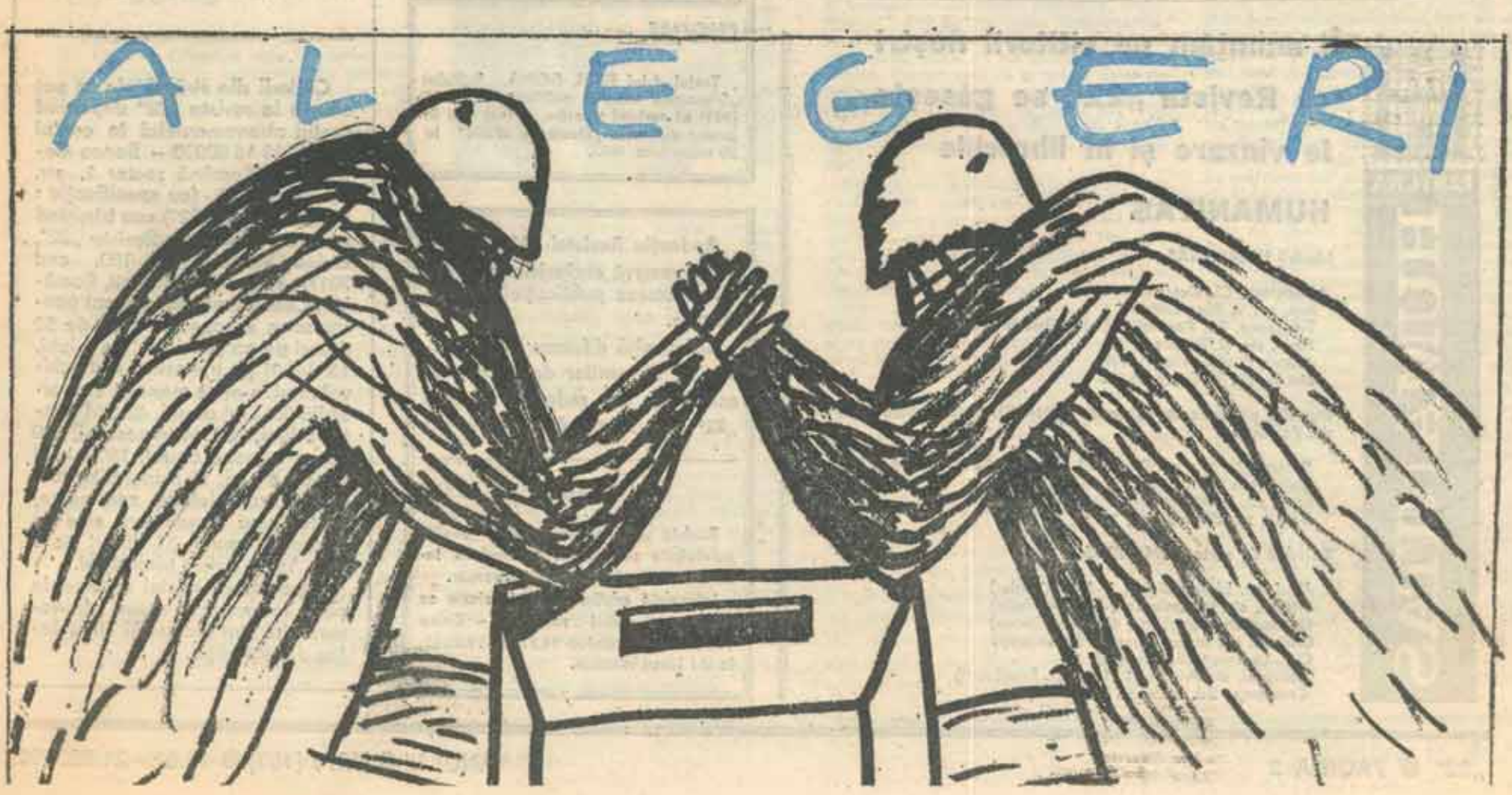

ANUNŢURI — CURIER

SCRISORI

Aş dori să vă pot exprima ce înseamnă revista pe care, săptămînă de săptămînă, o pregătiţi pentru cititori.

Nu ştiu dacă putem aprecia îndeajuns lupta pe care o duceţi cu toate greutăţile legate de apariţia presei, dar, în primul rînd pentru a asigura număr de număr o calitate deosebită a materialelor publicate.

În încheiere, aş vrea să vă urez, dumneavoastră şi colaboratorilor dumneavoastră, succes în greaua muncă pe care o desfăşuraţi, şi aveţi convingerea că pentru mulţi oameni sînteţi nişte prieteni de nepreţuit.

Mariana Zamfirescu

Pentru că revista „22" aparţine G.D.S.-ului, cred şi simt că şi mie şi altora ca mine ne-ar fi deosebit de utile adevărate dialoguri cu dumneavoastră şi prin dumneavoastră cu diverse alte personalităţi din afara G.D.S.-ului.

Cred că organizarea unui program de conferinţe, de întîlniri în care să se poată într-adevăr dialoga pe multele teme care ne frămîntă, pe care cei mai mulţi tineri (sau mai puţini tineri) nu le cunoaştem, sau uneori nu le înţelegem corect — probleme de istorie, sociologie, psihologie, politică, de cultură pur şi simplu.

Consider că astfel de „acţiuni" ar trebui să fie, firesc, ale G.D.S.-ului. Nu sînt un lux sau un mod de a ne consuma timpul. Sînt o necesitate !

Aici trebuie antrenaţi în special studenţii care cred că au toate condiţiile de a „deschide" drumuri... spre teme, discuţii, probleme acute, de esenţă, ale lor şi ale celorlalţi tineri care vor, au nevoie şi trebuie să cunoască şi să înţeleagă mai mult.

Cred că încet, încet, ar fi antrenaţi mai mulţi oameni care azi sînt derutaţi sau chiar cei inerţi. Importantă este buna organizare... sufletul, încrederea pe care G.D.S.-ul o poate avea şi „insufla" celorlalţi.

Revista „22" poate ajuta în anunţarea acestor „seri de dialog" (care ar fi de dorit regulate — de ex., odată pe săptămînă), a temelor discutate, a personalităţilor care vor fi invitate, a celor din G.D.S. care vor participa.

Pentru cei din ţară sau care nu au posibilitatea să participe, dar sînt interesaţi, unele lucruri pot fi publicate în paginile revistei „22".

Doresc revistei „22" (şi îmi doresc permanent) o viaţă continuă, plină, bogată, (aşa cum o simţim şi acum), mereu peste timp !

A.D. — ingineră, 39 ani
Bucureşti

Stimată redacţie,

Consider că această revistă, mai exact, efortul pe care îl faceţi este punga cu oxigen spiritual pentru intelectualul român provincial, şi, cu siguranţă, nu numai pentru el. Deci, în ciuda tuturor greutăţilor, vă rog să continuaţi să afirmaţi valorile democratice şi umaniste, spiritul critic, polemica de idei, pluralismul, dialogul social.

Sînt bucuros să constat că revista propune materiale extrem de interesante, materiale care sînt aşteptate şi citite cu deosebit interes. Se detaşează de departe autori ca Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Octavian Paler, dar nu numai Domniile lor, pe care îi aşteptăm săptămînă de săptămînă, şi îi rugăm să nu întrerupă colaborarea cu revista, deoarece construirea unei societăţi civile, democratice, are nevoie de limpezirea multor idei, dar, mai cu seamă, de limpezirea multor conştiinţe. Din nefericire, foarte mulţi au rămas încremeniţi în proiect, sprijinindu-se pe limpezimea „comunistă" a conştiinţei lor, jucînd derizoriu cu abilitate şi oportunism.

În legătură cu subiectele care m-ar interesa, v-aş fi recunoscător dacă aţi face analize referitoare la criza profesională şi morală în care se află şcoala românească, analize referitoare la reforma care se preconizează, precum şi la modalităţile de realizare a acesteia, dar, mai cu seamă, perspectiva acesteia. Este ştiut că o reformă de învăţămînt se poate realiza numai într-un context economic dinamic şi eficient. Cum revirimentul economic este încă departe, ce mijloace ne rămîn la îndemînă pentru a realiza reforma ?

V-aş ruga să exprimaţi puncte de vedere sau să propuneţi o analiză despre condiţia umilă a cadrului didactic, care, în condiţiile actuale, nu-şi mai poate permite să cumpere o carte, înstrăinîndu-se, în acest fel, de propria sa muncă. E umilitor pentru noi să vedem cum o femeie de serviciu este mult mai bine retribuită decît un profesor.

Pînă acum m-am mulţumit numai să vă citesc. V-aş propune să acordaţi spaţiu şi cititorilor anonimi, poate chiar să le cereţi părerea în legătură cu anumite aspecte în vederea elaborării unor analize pe probleme cît mai aproape de viaţa noastră debusolată.

Profesor George Valda,
Călăraşi

Consider că revista „22" nu trebuie să abordeze alte teme decît cele obişnuite, fiindcă cititorii care nu au descoperit-o pînă acum nu o vor face, chiar dacă ea va trata sport sau probleme de sexologie.

Vă mulţumesc pentru că existaţi şi-mi citiţi aceste modeste rînduri, pentru că-mi faceţi viaţa ceva mai plăcută, pentru că doriţi ce doresc şi eu, democraţie, libertate, înţelegere între oameni, cultură şi toleranţă. Avînd mijloacele intelectuale, reuşiţi să o faceţi mult mai bine decît ar face-o oricine.

Doresc putere de muncă, tenacitate şi viaţă lungă revistei „22".

Elisabeta Debreczeni,
Cluj

Poate greşesc, dar am impresia că revista se îndepărtează de „dialog". Poate mai reflectaţi... Există dialog şi între persoane cu păreri diferite (chiar dacă după aceea înghiţi o îamîie, feliuţe, feliuţe).

N.B. Fără sport şi sexologie. Are cine să se ocupe de noi în aceste direcţii.

(scrisoare nesemnată)

Abordaţi, eventual, probleme de educaţie ; în nici un caz nu m-ar interesa aici subiecte din sport sau sexologie. În principiu, în aceşti doi ani de apariţie, tematica revistei m-a satisfăcut pe deplin, o găsesc echilibrată şi lucidă. Consider (şi este desigur o părere personală) că abordarea unei tematici gen „magazin" i-ar afecta înalta ţinută. Ştiind ce greutăţi aveţi cu preţul hîrtiei, difuzarea ş.a.m.d., VĂ MULŢUMESC CĂ EXISTAŢI !

Ing. Turcanu Maria-Cornelia
Braşov

● Citesc revista „22" de cînd a apărut ; am continuat s-o cumpăr şi după ce preţul ei a început să devină un obstacol (sînt pensionar) ; din cele 103 numere apărute, cred că am citit peste 95.

Deşi consider un privilegiu citirea acestei reviste, au fost cazuri — rare — cînd n-am fost de aceeaşi părere cu autorii articolelor ; dar de fiecare dată mi-am spus că autorii articolelor au dreptate, dată fiind diferenţa mare de inteligenţă şi cultură dintre domniile lor şi mine.

Acest raţionament nu mi-a mai fost util cînd, dînd peste numele d-lui S. Brucan în nr. 103 (a mai apărut o dată, în primăvara lui 1990, cu ocazia vizitei pe care domnia sa a făcut-o la G.D.S.) am considerat că prezenţa sa în coloanele lui „22" maculează revista ; deoarece l-a publicat, redacţia revistei are altă părere.

Pentru elucidarea acestei dispute, aş profita de avantajul pe care „22" îl acordă cititorilor, de a trata o temă indicată de aceştia şi aş propune revistei un studiu de vinovăţie comparată :

Cine-i mai vinovat, d-l V. Cioîpan (directorul temniţei din Sighetul Marmaţiei, în care au fost asasinate elitele româneşti) sau d-l S. Brucan, component al bandei celor care i-au trimis în paza primului pe aceşti martiri ai neamului românesc ?

I. Munteanu, Ploieşti

Ilustrăm acest număr cu desene de Saul Steinberg din volumul „All except you"

ERATA

În articolul „Un Rodipet pentru liniştea noastră" semnat David Persimon, apărut în numărul trecut al revistei „22", în paragraful 2, rîndul 2, se va citi Societatea Ziariştilor Români.

PRECIZARE

Textul d-lui PAUL GOMA, intitulat „Gheorghe Ursu", publicat în nr. 4 (105) al revistei noastre, a fost citit la postul de radio „Deutsche Welle" la 25 noiembrie 1985.

Redacţia Revistei „22" anunţă că îşi rezervă exclusivitatea pentru difuzarea publicaţiei în străinătate.

Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizaţi de redacţia revistei „22" este interzisă.

ANUNŢ

Revista „22" oferă spaţiu pentru publicitate societăţilor comerciale, instituţiilor şi persoanelor interesate.

Informaţii suplimentare şi oferte se primesc la sediul redacţiei — Calea Victoriei 120, telefon 14.17.76, 14.15.25, la d-l Turcu Nicolae.

ANUNŢĂM PE CITITORII DIN ŢARĂ ŞI DIN STRĂINĂTATE

În ciuda creşterii cheltuielilor de editare care ne obligă să ridicăm preţul revistei la 25 lei/exemplarul, preţul abonamentelor lunare, trimestriale sau anuale încheiate cu redacţia revistei „22" pînă la 31 martie 1992 va rămîne neschimbat. Doritorii se pot abona în următoarele condiţii :

Costul unui abonament ridicat de la sediul redacţiei (cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la timp) este de 200 de lei pe trimestru, (deci cu o reducere de 40 de lei, în raport cu costul real).

Pentru persoanele care nu se pot abona astfel, abonamentele vor fi expediate prin poştă, dar la costul final se vor adăuga cheltuielile poştale **(144 de lei).** Costul unui abonament va fi de **384 de lei pe trimestru.**

Pentru **cadrele didactice, studenţii şi elevii din provincie,** costul unui abonament la **revista „22"** pe **3 luni** va fi doar **192 lei** (adică jumătate din preţul obişnuit al unui abonament expediat prin poştă, cealaltă jumătate urmînd a fi suportată de **„Institutul pentru Democraţie în Estul Europei"**, cu sediul la New York). Cei interesaţi sînt rugaţi să expedieze prin mandat poştal suma de **192 lei** (pe adresa : **Revista „22", cont 45103532, BCR, Filiala sector 1, str. Londra nr. 10)** şi o adeverinţă din care să reiasă că sînt **profesori, studenţi** sau **elevi** (pe adresa : **Revista „22", Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti,** pentru **„Serviciul de difuzare").** Expedierea revistei se va face de către redacţie, în costul abonamentului fiind incluse şi cheltuielile de expediţie.

Cititorii din străinătate se pot abona la revista „22" depunînd costul abonamentului în contul nr. 47218 16 00030 — Banca Comercială Română sector 1, str. Londra nr. 10 **(cu specificaţia :** pentru revista „22") **sau trimiţînd un cec pe adresa :** Revista „22", Calea Victoriei nr. 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România. **Costul unui abonament pentru zona europeană este de** 52 dolari **pe an** (26 dolari pe 6 luni, 13 dolari **pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă** (84 DM **anual,** 42 DM **pentru 6 luni,** 21 DM **trimestrial,** 300 franci francezi **anual,** 150 franci **pentru 6 luni,** 75 franci **trimestrial). Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de** 62 dolari **anual,** 31 dolari **pe 6 luni,** 15,50 dolari **trimestrial.**

Expedierea revistei se face de către redacţie. În costul abonamentului sînt incluse şi cheltuielile de expediţie.

EDITURA HUMANITAS

Îi anunţăm pe cititorii noştri că Revista „22" se găseşte la vînzare şi în librăriile

HUMANITAS

Librării HUMANITAS :

Bucureşti, Cl. Victoriei, 101
Iaşi, str. V. Alecsandri, 8
Timişoara, Bd. Revoluţiei (fosta librărie „Facla")
Sibiu, str. N. Bălcescu, 16
Piteşti, Pasajul Victoriei, 89
Bacău, str. N. Bălcescu, 12

Expoziţii permanente de carte HUMANITAS cu vînzare (la Fondul Plastic) :

Braşov, str. Mureşenilor 1, Bd. Victoriei, 10
Cluj, Piaţa Unirii, 14
Arad, str. V. Alecsandri, 1
Galaţi, str. Domnească, 19

Raioane de carte HUMANITAS :

Arad, str. Lucian Blaga, 2–4 (Anticariat)
Bistriţa, str. M. Eminescu, 4–6 (Aletheia)
Oradea, str. Republicii, 65 (Libr. Crican)
Craiova, str. Iancu Jianu, 26 (Omniscop)
Cluj, Universitatea din Cluj
Botoşani, str. Primăverii, 10 (Libr. Primăverii)
Constanţa, Bd. Tomis 96 (FESINAR)

LOGICA VOTULUI

Un interviu cu NESTOR RATEŞ

1. Îmi dau seama că nu dispunem, acum cînd vorbim, de rezultate definitive ale alegerilor locale de duminică. Mi se pare, totuşi, că avem suficiente date provizorii sau neoficiale pentru a trage unele concluzii. Care ar fi ele, în opinia dv. ?

— Sînt, într-adevăr, cîteva concluzii ce se pot trage chiar înainte de publicarea rezultatelor definitive şi oficiale ale acestor alegeri. Întîi, alegerile au confirmat într-un mod categoric ceea ce unele sondaje de opinie semnalau de cîtva timp, şi anume diversificarea pronunţată a tabloului politic românesc. Electoratul Frontului Salvării Naţionale s-a redus drastic, posibil la jumătate sau ceva mai mult de jumătate din ce fusese cu numai 21 de luni în urmă, la alegerile de la 20 mai 1990. Este destul de greu de găsit în lume exemple similare de prăbuşiri electorale într-un termen atît de scurt. Acesta mi se pare principalul înţeles al scrutinului de duminică. În al doilea rînd, este extrem de îmbucurător că o mare parte din masa de alegători care a părăsit Frontul nu s-a retras în apatie (date provizorii plasează participarea la alegeri la peste 68%) şi nici nu s-a ataşat de extreme, ci a votat cu opoziţia democratică unită, dîndu-i acesteia o victorie de proporţii, chiar dacă în aproape toate oraşele mari (cu remarcabila excepţie a Timişoarei, plus Tg. Mureş) va fi un al doilea tur de scrutin. În al treilea rînd, mai importantă decît diversificarea tabloului politic este oglindirea ei în distribuţia puterii în ţară. Dominaţia absolută a unui singur partid a luat sfîrşit, deşi proporţiile exacte ale deplasării de putere rămîn să fie decise în al doilea tur de scrutin, în care surprizele nu pot fi excluse cu desăvîrşire. În al patrulea rînd, rezultatele de duminică, indiferent cum se vor contura în cifre şi procente finale, creează două blocuri politice principale care polarizează în mare măsură electoratul : F.S.N. şi Convenţia Democratică cumulează aproape trei sferturi din corpul electoral. Acest lucru ar fi de natură să prevină o fragmentare serioasă şi debilitantă a forţelor politice, cu toate că vreo 5—6 partide mici au demonstrat că sînt viabile la periferia spectrului politic pe plan naţional, dar destul de central în unele locuri (vezi, performanţa electorală a P.U.N.R-ului în unele părţi din Ardeal).

În sfîrşit (dar nici pe departe cel mai puţin important), aş remarca atmosfera, gradul de informare al alegătorilor, disponibilitatea lor de a examina alternativele, calmul şi corectitudinea aproape generală a alegerilor (neregulile, tentativele de fraudă sau de intimidare, violenţa fiind relativ rare şi de gravitate redusă). Virtual, la fel de mult ca maturitatea opţiunilor politice, acest contrast puternic faţă de mai 1990 consacră într-o măsură considerabilă, deşi poate nu definitiv, autenticitatea tinerei democraţii româneşti în ochii românilor şi în cei ai străinătăţii.

2. Nu sînteţi cumva prea optimist ? Nu cumva situaţia reală ar pretinde şi unele rezerve ?

— Nu cred că sînt optimist sau pesimist. Tot ce încerc să spun este că se pot desprinde unele concluzii îmbucurătoare din alegerile de duminică, îmbucurătoare nu doar pentru opoziţie, ci şi pentru trăinicia democraţiei româneşti. Aş adăuga chiar, încă un element pozitiv, anume, existenţa, mi se pare, a unei logici în votul electoratului. N-a fost un vot la nimereală. Esenţialmente, a fost un vot pentru schimbare, dar nuanţat adesea după nevoi, interese şi percepţii locale. Normal, coaliţia opoziţiei a fost principala beneficiară. Dar, de exemplu, la Suceava au cîştigat ecologiştii. Şi nu întîmplător : problemele mediului înconjurător sînt acolo atît de severe, încît ele au primat în considerentele alegătorilor. Alt exemplu excentric : la Galaţi, în frunte a ieşit Uniunea Stîngii Democrate. Este poate regretabil, dar nu neapărat ilogic. Căci cu un mare număr din alegători angajaţi la mastodontul siderurgic ameninţat de rigorile economiei de piaţă, o parte a corpului electoral local a devenit vulnerabil la retorica stîngistă. Se cuvin introduse unele rezerve ? Fără îndoială. În marea majoritate a oraşelor există balotaj şi se va ţine un al doilea tur de scrutin. Aceasta deschide posibilitatea unor manevre şi alianţe care nu numai că ar putea să lipsească în cele din urmă de victorie alianţa opoziţiei democratice, dar ar face acest lucru în felul cel mai rău cu putinţă. O idee de ce s-ar putea întîmpla ne dă situaţia din Satu Mare, unde s-a format, încă din primul tur de scrutin, o alianţă ciudată şi, într-o măsură, chiar contra naturii, între F.S.N., P.U.N.R., România Mare, Mişcarea Ecologistă şi Partidul Democrat Agrar, pentru a-l înfrunta pe candidatul Uniunii Democrate Maghiare. Deci, astfel de alianţe nu sînt imposibile, iar conducerea F.S.N. a spus că a dat organizaţiilor locale libertate deplină să realizeze alianţele pe care le consideră necesare şi avantajoase. Mai sînt şi alte împrejurări care recomandă reţinere şi precauţie, între ele posibilitatea destrămării Convenţiei Democratice, a unei reactivări a forţelor care se opun procesului democratic sau absenţa probabilă a unui contingent numeros de observatori străini.

3. A propos de observatorii străini. Cît de mult vor fi contribuit ei la desfăşurarea corectă a alegerilor ?

— Greu de ştiut, dar nu neglijabil. Rolul lor, ca observatori nemijlociţi ai campaniei electorale, ai alegerilor şi numărării voturilor, ca iniţiatori şi susţinători ai unei vaste reţele de observatori români, ca un for spre care se îndreptau plîngerile privitoare la neregull, ilegalităţi sau fraude şi ca o prezenţă care descuraja eventuale încercări de fraudă, a fost, cred, substanţial. Dar, mai presus de toate, ei au simbolizat interesul şi implicarea comunităţii internaţionale în procesul democratic din România. La încheierea misiunii lor, grupurile de observatori internaţionali, organizate de Institutele democrat şi republican pentru relaţii internaţionale din Statele Unite, au refuzat să declare direct şi fără echivoc, că alegerile de duminică au fost libere şi echitabile. Ei au avut, în general, aprecieri pozitive despre ele (dar şi critice). Alegerile libere şi echitabile alcătuiesc, desigur, una dintre condiţiile pe care Washingtonul le doreşte îndeplinite înainte de a realiza progrese majore în relaţiile cu Bucureştiul. Sînt convins că, asemenea observatorilor, oficialităţile americane vor saluta (dacă nu cumva au şi făcut-o) deosebirea foarte vizibilă între alegerile de acum şi cele din 1990, dar vor aştepta al doilea tur de scrutin, precum şi alegerile parlamentare şi prezidenţiale, înainte de a trage o concluzie finală asupra caracterului lor.

„22"

NUANŢE ŞI CONTRASTE POLITICE

S-a insistat mult pe ideea că la aceste alegeri pentru oficialităţile locale, primul criteriu ar trebui să fie calitatea candidaţilor şi nu apartenenţa politică. Joia trecută, la Cotroceni, preşedintele Iliescu spunea ziariştilor un lucru asemănător. Atîta doar că astăzi, în România, prin calitatea candidaţilor nu putem înţelege o seamă de trăsături generale fără legătură cu idei politice foarte precise. Administraţia unui mare oraş, bunăoară, poate fi făcută în atîtea şi atîtea feluri, sînt atîtea probleme, că numai stabilirea priorităţilor presupune deja o prealabilă opţiune ideologică. Deocamdată, nici nu putem cuprinde toate implicaţiile practice pe care le va avea un mod de gîndire sau altul, chiar nedeplin conştientizat, dar care se va obiectiva în deciziile cele mai neînsemnate. Din diferite motive, cei implicaţi în campania electorală s-au făcut că nu ştiu toate aceste lucruri, afişînd, cel mai adesea, ideea de cinste şi hărnicie.

De aceea, insist a spune că apartenenţa politică a candidaţilor e mai însemnată acum decît cinstea şi caracterul. Noi trăim încă în dualitatea dintre vechi şi nou şi votul de duminică va spune cu siguranţă ceva despre modul acesta de a concepe politicul. Preşedintele Iliescu se făcea că nu înţelege şi acuza politizarea excesivă a acestei campanii electorale, deoarece domnia sa mai crede că un vechi comunist cinstit şi harnic ar fi cel mai potrivit să administreze satul sau oraşul în care trăim. Lăsînd deocamdată la o parte motivaţiile uneori complicate ale alegătorilor, ziua de 9 februarie a fost, în primul rînd, un test politic şi o repetiţie pentru alegerile următoare.

Frontul Salvării Naţionale s-a străduit cît a putut să deturneze propagandistic semnificaţia votului, inventînd pentru uzul electoral un mare duşman, comun şi fără de partid : corupţia. Şi pentru a da consistenţă ideii a constituit şi o comisie de anchetă care va măsura umbre mişcătoare şi nu va descoperi nimic. În al doilea rînd, prin ideea aceasta a responsabilităţii naţionale, dincolo de partide, şi-a creat alibiul pentru a respinge proiectul de finanţare a campaniei electorale. Cu toate că în România s-a instituit pluripartidismul, de fapt şi de drept, cei aflaţi la putere n-au recunoscut încă, decît cu jumătate de gură, că partidele politice sînt instituţii fundamentale pentru o societate democratică. Acest lucru n-a scăpat nici observatorilor străini veniţi în ţară doar cu cîteva zile înainte de alegeri. La întîlnirea de joia trecută cu reprezentanţii misiunilor americane acreditate pentru observarea alegerilor, primul-ministru, Theodor Stolojan, făcea impresia că se află în fruntea unui guvern slab, incapabil să-şi impună punctul de vedere în cîteva probleme care nu admit nici o discuţie. Noi am susţinut un proiect de lege pentru finanţarea partidelor, dar Parlamentul l-a respins, a declarat domnul Stolojan. Cu toate acestea, guvernul, a observat un membru al misiunii IRI, va fi primul răspunzător de calitatea alegerilor. Oricum, a fost evident că Parlamentul (dacă lăsăm la o parte preşedinţia) a rămas instituţia puterii cea mai puţin adaptată noilor exigenţe. N-a fost cu putinţă în acest cadru să fie denunţată hegemonia fesenistă, dar putem remarca că domnul I. V. Săndulescu, ca liberal în Guvern, a fost cel mai puţin critic şi a manifestat un entuziasm cu totul exagerat pentru înlesnirile acordate Opoziţiei. Poate că marele diplomat liberal este adeptul spălării rufelor în familie, dar nimic nu l-a obligat să se arate mai bine dispus decît primul ministru. În aceeaşi zi, aceiaşi observatori străini au putut auzi la întîlnirea cu liderii partidelor politice lucruri destul de diferite. Dacă domnul Săndulescu spusese că de data aceasta Opoziţia a putut pătrunde fără obstacole în sate şi comune, preşedintele P.N.Ţ.C.D. declara că „opoziţia s-a aflat în imposibilitatea de a face campanie în teritoriu. Partidele politice din Convenţia Democratică nu au putut tipări broşuri şi afişe, iar singurul cotidian al unui partid din opoziţie a trebuit să-şi întrerupă activitatea datorită problemelor financiare." În plus, a mai declarat preşedintele P.N.Ţ.C.D., „s-au înregistrat violenţe în mai multe localităţi unde şefii organizaţiilor locale ţărăniste au fost ameninţaţi sau chiar bătuţi". A fost o ironie a întîmplării că duminică seara liberalii anunţau maltratarea părintelui Andreescu într-o comună din Dîmboviţa. Trecînd deocamdată peste această schizofrenie a opoziţiei, care este cînd în Guvern, cînd în afara Guvernului, cînd obsecvioasă, cînd cîrtitoare, să observăm, chiar şi din puţinele violenţe înregistrate, că lupta electorală a fost, în primul rînd, una a partidelor. Activitatea de observare a alegerilor, în principiu cu totul nepartizană, a fost şi ea foarte discret polarizată. Cele două misiuni americane prezente în ţară, International Republican Institute şi National Democratic Institute for International Affairs reprezintă, s-a spus, două puncte de vedere diferite, cristalizate la nivelul Departamentului de Stat al Statelor Unite. Primul ar fi că trebuie sprijinite acele forţe reformatoare din cadrul structurilor actuale, deoarece opoziţia ar fi slabă şi incapabilă de a prelua sarcina guvernării. Desigur că observatorii străini nu au nici un cuvînt de spus în stabilirea rezultatelor alegerilor, dar rapoartele lor pot prin nuanţele cele mai fine să legitimeze o tendinţă politică sau alta. Nu e desigur întîmplător că Puterea actuală a încurajat dezvoltarea unui organism naţional pentru observarea alegerilor, finanţat, la origine, de NDI. Bătălia se dă acum la nuanţe şi unii au crezut că le este de folos să existe un raport alternativ la cel LADO, care s-a dovedit pînă acum necruţătoare cu toate deviaţiile nedemocratice ale Puterii în ultimii doi ani de zile.

HORAŢIU PEPINE

PROTEST

Federaţia sindicatelor independente ale medicilor din România protestează vehement împotriva gravelor încălcări ale secretului medical, comise în cadrul emisiunii neobişnuit de lungi a TVR din noaptea de 12.II.1992, realizată de către directorul TVR.

Întrucît secretul medical este un drept al individului, considerăm inadmisibilă maniera de a prezenta în mod repetat, atît numele cît şi figura în clar a bolnavului.

Informaţiile deţinute de medic despre o anumită persoană şi obţinute în urma exercitării profesiunii sale nu pot fi împărtăşite, sub nici o formă, unui terţ.

Doi dintre medicii prezentaţi în emisiune au comis inadmisibile abateri deontologice. Din păcate, nici reprezentantul Ministerului Sănătăţii nu a fost permanent la nivelul aşteptat.

Deviaţiile etice din timpul deceniilor de comunism explică dar nu justifică greşelile menţionate. Rămîne de văzut dacă actuala formă de organizare a corpului medical va fi capabilă să cîntărească aceste erori.

Cu mai mult profesionalism şi mai puţină rea credinţă, realizatorul emisiunii putea totuşi să facă ancheta pe care, în mod evident, şi-o dorea.

Credem că fapta gazetarului care profită pînă la batjocură de nişte semeni ai noştri cu raţiunea tulburată este deasupra judecăţii oamenilor.

În numele Consiliului Naţional al F.S.I.M.R.
Preşedinte, dr. Dragoş Nicolescu

11.II.1992

MIHAI KORNÉ

Şi totuşi, S.R.I. trebuie desfiinţat

În 14 ianuarie, şeful Serviciului Român de Informaţii, V. Măgureanu, mulţimea deputaţilor fiindcă aprobaseră legea de organizare a S.R.I.-ului. Pe drept cuvînt! După prăbuşirea comunismului, o asemenea lege nu a fost votată în nici o ţară din Europa!

Prin această lege, noua Securitate capătă puteri şi avantaje pe care cea veche nu le-a avut niciodată (sau le avea ilegal), cum ar fi organizarea de societăţi comerciale, controlul funcţionarilor publici. Nici un serviciu secret nu are alte asemenea venituri proprii, ca să poată funcţiona autonom, chiar dacă un viitor guvern sau parlament îi reduce bugetul. S.R.I. obţine, de asemenea, republicarea timp de 40 de ani a secretelor vechii şi noii Securităţi. În total, secretul acoperă patru generaţii.

Legea a fost aprobată în pripă şi surdină, pe cînd atenţia cetăţenilor descumpăniţi de creşterea preţurilor şi zgribuliţi de frigul din case şi de la locul de muncă era dirijată către alegeri. Momentul a fost bine ales şi opoziţia surprinzător de complezentă...

O lege cu asemenea implicaţii nu ar fi trebuit nici măcar discutată, necum votată de un parlament al cărui mandat se încheie peste cel mult trei luni şi al cărui senatori sau deputaţi depind adesea de îngăduinţa noii Securităţi spre a fi reales.

Noua Securitate încearcă să apară ca o instituţie asemănătoare cu C.I.A., D.S.T., Intelligence Service etc.

Reprezentanţii S.R.I. au fost recent la Sofia, unde agenţi C.I.A. expuneau rolul organizaţiei lor în democraţia americană. Reamintim că rolul serviciilor occidentale era esenţial în vremea conflictului între N.A.T.O. şi Pactul de la Varşovia. În prezent, C.I.A. prevede pensionarea multora din efectivele sale de circa 20 000 de persoane, pe cînd miile de vechi securişti care au fondat S.R.I. recrutează. Pentru o putere mondială ca S.U.A. şi chiar pentru puteri de mîna a doua, ca Anglia şi Franţa, informaţia politică, economică şi militară rămîne necesară. Rolul internaţional al României a fost iluzoriu pe vremea lui Ceauşescu şi este inexistent actualmente. Interesele internaţionale ale ţării sînt cu precădere economice, dar securiştii vechi sau noi, ce se perindă de zeci de ani dintr-o agenţie economică în alta, s-au dovedit, cu rare excepţii, incapabili să le aprecieze.

Este o greşeală de a crede că spionajul economic şi dezvoltarea schimburilor merg mînă în mînă. Într-o ţară liberă, ataşatul comercial urmăreşte evoluţia economică şi stabileşte relaţii, pe care însă nu el, ci oamenii de afaceri din ţara pe care o reprezintă sînt chemaţi să le dezvolte. K.G.B.-ul şi diferitele securităţi din ţările C.A.E.R.-ului au crezut că pot face spioni oameni de afaceri. Nu au reuşit, dar au dezvoltat spionajul economic în locul afacerilor, plecînd de la faptul că Stalin obţinuse prin spionaj secretele atomice americane. S-a uitat însă că secretul atomic american n-a fost obţinut prin meritele N.K.V.D.-ului, ci prin oameni care, după război, mai credeau în idealurile comuniste.

Ulterior, spionajul economic, finanţat de K.G.B. şi de serviciile C.A.E.R.-ului, s-a dovedit, de fapt, catastrofal pentru Imperiul sovietic. Iluzia că secretele tehnologice pot fi mai uşor copiate decît inventate a paralizat cercetarea în tot centrul şi estul Europei, dînd securiştilor precădere asupra inventatorilor, tehnicienilor sau a oamenilor de ştiinţă. Cînd, în cele din urmă, K.G.B.-ul sau una din securităţi reuşea să obţină planurile unor echipamente sau formulele unor substanţe noi, nu le realizau cum trebuie (vezi prăbuşirea avionului copiat după Concorde la tîrgul internaţional de la Bourget) sau le realizau cînd modelul şi formula erau depăşite.

Desigur, rămînerea în urmă a economiilor comuniste care s-au prăbuşit, antrenînd în 1989 regimurile politice, se datoreşte în primul rînd sistemului paralizant de planificare centralizată, dar rolul K.G.B.-ului şi al securităţilor în economie nu au făcut decît să accelereze fiasco-ul.

După 22 decembrie 1989, şi mai cu seamă după înfiinţarea S.R.I.-ului, rolul noii securităţi a fost chiar mai nefast în domeniul economic decît în celelalte domenii mai spectaculare. Sore deosebire de provocarea de la Tg. Mureş, de falsitatea alegerilor, de mineriade, de bătăi şi dispariţii de opozanţi, care au fost limitate în timp, dezastrul economic durează, se amplifică şi se răsfrînge asupra fiecăruia. Eşecul economic a fost prezentat în ţară şi chiar de cîţiva analişti străini ca inevitabil şi trecător cînd, de fapt, putea fi evitat. Cîtă vreme deciziile economice vor fi dictate de interesele Securităţii, criza se va prelungi. Interesul S.R.I.-ului este să menţină vechile structuri economice pe care le controlează şi prin care controlează populaţia. Economia de piaţă şi privatizarea rămîn limitate la sectoare minore.

De doi ani, bugetul subvenţionează dinozaurii economici, deşi toată lumea ştie că bucureşti în pierdere. Subvenţiile nu se cheltuiesc doar pe salarii care nu absorb decît o mică parte, ci pe materii prime, energie, reparaţii şi materiale ce lipsesc pe piaţă şi nu permit nici salvarea, nici restructurarea întreprinderilor.

De doi ani, C.A.P.-urile au rămas sub conducerea aceloraşi vătafi care, ajutaţi de oamenii lor, domnesc în sate şi comune rurale, fiindcă posibilităţile de lucru ale ţăranilor depind de bunul lor plac.

Fără îndoială vechile întreprinderi industriale agricole şi de servicii nu se vor menţine la nesfîrşit. Privatizarea este inevitabilă şi securiştii vechi sau noi o ştiu mult mai bine decît mulţi dintre adversarii lor care nu îndrăznesc să-i combată pe terenul economic. Între timp însă conduc economia în aşa fel încît să treacă întreprinderile, imobilele şi activităţile cît de cît rentabile în mîinile lor.

Mijlocul care permite mafiei ce are legături şi bani să obţină, să stocheze şi să vîndă la suprapreţ mărfurile care se răresc pe măsură ce producţia scade este inflaţia. Fenomenul nu este specific României. Fostele cadre K.G.B. au constituit de cîţiva ani aceeaşi mafie în diferite republici sovietice. Ca orice oligarhie sclerozată, incapabilă să se adapteze schimbărilor, mafia se opune progresului prin orice mijloace ca să-şi păstreze poziţiile. Dacă sudul Italiei este astăzi una din regiunile cele mai puţin dezvoltate din Piaţa Comună, în timp ce, la 300 de km., nordul este printre cele mai evoluate, stagnarea se datoreşte tot unei mafii moştenite încă din vremea regatului napolitan, acum două secole.

România nu-şi mai poate permite o asemenea stagnare. Sîntem deja ţara cea mai puţin dezvoltată din Europa, după Albania. Cîtă vreme S.R.I.-ul va conduce politica ţării, nu vom putea progresa. Instituţia este paralizantă, chiar dacă există în cadrul noii Securităţi persoane care se pot adapta schimbărilor. Să nu ne facem iluzia că se poate schimba din interior. Ca România să poată progresa, trebuie ca parlamentul viitor să desfiinţeze **Serviciul Român de Informaţii.**

S.R.I. nu este un serviciu de informaţii asemănător cu cele ale oricărui stat democratic, ci o structură totalitară. Într-o democraţie, serviciile de informaţii au roluri şi structuri diferite de cele pe care le-au avut CEKA bolşevică, GESTAPO-ul nazist sau Securitatea de la noi. Acestea dominau în fapt statul, controlînd toate domeniile, viaţa fiecărui cetăţean.

În democraţie, serviciile de informaţii au ramuri specifice şi sînt împărţite între mai multe organizaţii. În S.U.A., F.B.I. acţionează pe plan intern — criminalitate, terorism, droguri şi subversiune —, iar C.I.A. pe plan internaţional — spionaj, contraspionaj. Existenţa mai multor instituţii restrînge puterea fiecărora, stimulează emulaţia şi deci eficacitatea, întăreşte controlul parlamentului şi un relativ respect al legalităţii.

CEKA lui Lenin, G.P.U., urmat de N.K.V.D.-ul lui Stalin, care a înfiinţat după 1945 Securitatea românească şi a celorlalte state din Centrul Europei, şi mai recent K.G.B.-ul, nu s-au sinchisit vreodată de legalitate, nici de vreun control exterior.

Aceste instanţe au fost înfiinţate pentru anihilarea „inamicului intern" şi nu s-au dezbărat niciodată de crima care le-a dat naştere. Metodele sălbatice prin care au încercat să distrugă opoziţia internă nu aveau nimic de-a face cu apărarea ţării, a hotarelor sau a economiei sale. Furia de a distruge nu s-a potolit nici cînd oponenţii fuseseră zdrobiţi fizic şi moral. Un regim totalitar are nevoie de represiune, care să-i justifice existenţa, nu de informaţii care să prezinte aspecte diferite şi să provoace discuţii libere. GESTAPO-ul nazist şi miliţiile instaurate de el în Europa ocupată de germani aveau aceeaşi concepţie.

Desigur, Securitatea a avut o activitate externă, pe care astăzi Măgureanu încearcă să o prezinte ca fiind în interesul ţării. În fapt, Securitatea s-a ocupat, în primul rînd tot de „inamicul intern" care reuşise să fugă, de refugiaţii politici români din străinătate. Desigur, erau şi securişti care se ocupau de spionaj economic, cu rezultatele derizorii, pe care le constatăm astăzi şi le-am evocat mai sus, de spionaj politic sau militar, în folosul K.G.B.-ului. Chiar dacă nu toţi securiştii din aceste domenii erau în legătură directă cu sovieticii nu ni se pare că sînt cei mai nimeriţi să facă parte din serviciul de informaţii al unei democraţii.

O instituţie concepută să reprime populaţia, subordonată K.G.B.-ului o jumătate de secol, nu se poate transforma în apărătoarea democraţiei şi a unei ţări libere. După prăbuşirea nazismului, nici Adenauer, nici de Gaulle nu au admis ca noile servicii de informaţii să fie compuse, necum conduse, de cadrele GESTAPO-ului sau ale Miliţiei lui Laval. Germania şi toate statele care fuseseră ocupate de ea şi-au constituit mai multe servicii de informaţii în aşa fel ca nici unul din ele să nu poată căpăta puteri care să ameninţe libertatea cetăţenilor sau libera întreprindere pe plan economic. Firesc, noile instituţii au folosit şi foste cadre ale GESTAPO-ului sau Miliţiei, cum au făcut-o şi F.B.I., C.I.A. sau Intelligence Service. Nici unul din aceste cadre nu a dobîndit roluri de conducere, cum le-au avut din păcate vechii securişti în S.R.I. Şi în democraţie, puterea încalcă uneori legea, dar controlul parlamentar, cel judiciar şi opinia publică limitează abuzurile — înlăturînd, la nevoie, pe primul ministru în Japonia sau pe preşedintele Nixon în S.U.A. La noi, abuzurile se repetă, se amplifică se cumulează: patru mineriade, procesele foştei nomenclaturi, anchetele judiciare sau parlamentare rămase fără rezultate, corupţia generalizată, în inflaţia organizată, pauperizează milioane de oameni pentru a privilegia o minoritate.

Redresarea ţării nu poate începe cîtă vreme noua Securitate controlează puterea şi alimentează acest outregat. O ţară liberă nu poate să fie sub tutela poliţiei. O democraţie nu poate avea în capul serviciului de siguranţă pe unul dintre organizatorii sinistrului proces, încheiat cu uciderea celor doi Ceauşeşti. Pentru ordinea internă avem nevoie de o poliţie bine dotată, supusă legii. Pentru relaţiile internaţionale, pentru buna stare a populaţiei avem nevoie de o diplomaţie deschisă şi de cadre economice formate să promoveze schimburile şi economia de piaţă.

Apărarea hotarelor şi participarea la apărarea Europei cer o armată modernă, bine echipată şi dezbărată de gradaţii care n-au înfruntat niciodată un duşman, dar au ucis sute de oameni înainte şi mai ales după 22 Decembrie 1989.

Ca să iertăm crimele trecute, ca să respectăm legea, ca să ne putem respecta, S.R.I. trebuie desfiinţat. Ca să desfiinţăm S.R.I.-ul, trebuie aleşi oameni care să aibă curajul să o facă.

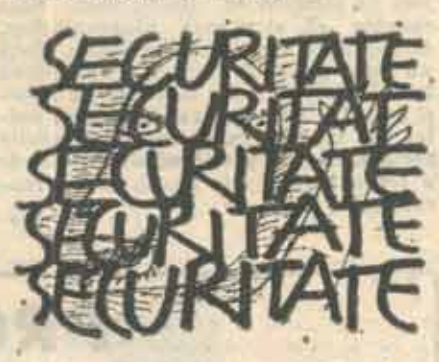

DAN PAVEL

Despre felul cum ION RAŢIU l-a compromis pe ION RAŢIU

Este ciudat cît de lipsiţi sînt politicienii noştri de orice cunoaştere a psihologiei electoratului românesc. Cel puţin a unei anumite părţi a electoratului, cea cu un nivel mai ridicat de cultură şi responsabilitate: cititorii de cărţi. Este greu de închipuit ce o fi fost în mintea domnului Ion Raţiu atunci cînd a semnat concedierea domnilor Ştefan Agopian, Florin Iaru şi Nicolae Prelipceanu, motivînd „dificultăţile financiare" ale ziarului Cotidianul (care, la fel ca toate celelalte ziare autointitulate astfel, nu este nici măcar un cotidian, întrucît obiectul de presă cu acest nume apare în fiecare zi o săptămînii, inclusiv sîmbăta şi duminica). Din motive de „solidaritate" cu dificultăţile financiare ale domnului Raţiu, domnul Cristian Teodorescu şi-a dat şi el demisia (nu înţeleg de ce nu şi-au dat încă demisia toţi scriitorii angajaţi la Cotidianul). Toţi cei patru erau şefii unor compartimente-cheie ale semicotidianului Cotidianul. Se pare că la originea concedierii celor patru a stat presiunea exercitată asupra domnului Raţiu de o oarecare Doina Băscă, angajată pe post de editor. Domnul Ion Raţiu (poate fără să vrea) face jocul Securităţii, în afară de faptul că tolerează în redacţie o liotă de incompetenţi strecuraţi acolo de aceeaşi instituţie. Un joc simplu: dîndu-i afară pe cei patru, el îşi atrage antipatia unui imens număr de alegători. Este vorba de cititorii celor patru. Şi astfel popularitatea şi prestigiul domnului Raţiu scad, afectîndu-i pe cei care ar fi votat cu el. Şi afectîndu-i şi pe cei care ar fi avut de cîştigat de pe urma alegerii unui om cu convingeri democratice.

Ceea ce probabil nu ştie domnul Raţiu este că Ştefan Agopian, Florin Iaru, Nicolae Prelipceanu şi Cristian Teodorescu sînt scriitori cunoscuţi. Dacă nu o ştie, confirmă pe cei care-l acuză că nu cunoaşte realităţile ţării, ca să nu mai spunem că nu citeşte literatură română contemporană. Locul lor în istoria literaturii române este mult mai important şi mai de viitor decît locul domnului Raţiu în viaţa politică autohtonă. Oricare dintre ei se poate lăuda cu mai mulţi cititori ai cărţilor lor decît votanţi pentru candidatura domnului Raţiu. Cei patru sînt valori ale vieţii noastre literare, iar prezenţa lor în paginile Cotidianului este absolut remarcabilă. Notorietatea lor s-a construit cu greu, de vreo douăzeci de ani încoace, împotriva serviciilor poliţiei secrete şi ale cenzurii, care le-au ciopîrţit cărţile, articolele, fără a putea împiedica afirmarea lor ca talente autentice, fiind acum nişte ziarişti competenţi, profesionişti. Prezenţa de vreo cîteva luni în paginile Cotidianului a doamnei Băscă (o diletantă, semnatară a unor articole stupide, incoerente, majoritatea dintre ele simple reluări ale unor ştiri transmise de agenţiile internaţionale), crea un efect comic în lectura ziarului, care atrăgea într-un fel simpatia. Acum însă, după ce doamna Băscă a devenit agresivă şi l-a alungat, efectul este jalnic, chiar supărător, venind în contradicţie cu rolul gîştelor în istorie.

Adevărul este că nu poţi împiedica pe un proprietar să-şi facă politica de cadre în funcţie de simpatiile sale sau de „farmecele" exercitate asupra sa. De înţeles este însă ce s-a întîmplat după. Cum povestea cu concedierea din motive de dificultăţi financiare era comică şi cusută cu aţă albă, cei de la revista Academia Caţavencu au scris o satiră la adresa domnului Raţiu, în care calculau că deficitele de multe milioane de lei acumulate de publicarea (în pierdere) a revistei Cotidianul (una dintre ambiţiile costisitoare şi uşor de înţeles ale proprietarului, care apare mereu pozat pe prima pagină, instituind un nou cult al personalităţii) se vor recupera din salariile celor concediaţi într-o perioadă de vreo 400 de ani. Am uitat să precizez că Academia Caţavencu se tipăreşte la tipografia Cotidianului. Un oarecare, un binevoitor din redacţia Academia Caţavencu, s-a dus repede la Cotidianul, ca să anunţe apariţia acestui mic articol. Domnul Ion Raţiu, cel care voia să fie preşedintele tuturor românilor liberi o coborî în tipografie şi o scoase articolul. Admit că poate fi vorba de o informaţie falsă. Dar, dacă ea este adevărată, atunci toate discursurile despre democraţie ale lui Ion Raţiu nu fac nici două parale. Dacă aşa ceva s-a întîmplat, atunci ne alăturăm şi noi corului celor care strigă: Jos Raţiu! Oricum, pentru atitudinea sa faţă de scriitorii români, noi nu vom înceta să strigăm din toată inima, un sincer: Jos Raţiu!

MONICA LOVINESCU

OBOSEALĂ ȘI PROVINCIALISM

Pe drept cuvânt scriitorii au fost în ultima vreme obsedați îndeosebi, dacă nu chiar exhaustiv, de criza culturii. Vom păstra mult timp în memorie cheiul negru, înconjurând două cuvinte: „moartea culturii" cu care revistele literare deplângeau de Uniunea Scriitorilor își anunțau suspendarea provizorie. În toate comentariile consacrate acestei probleme majore (cultura n'are cum să fie lăsată de pe azi pe mâine la cheremul unei concurențe sălbatice fără ca imaginea unei întregi țări să intre în eclipsă) se insista asupra motivărilor puterii de a nu sprijini cultura. Două pot fi explicațiile (nu și scuzele): prima ceva mai inocentă, ar fi de ordin economic și de dezinteres total față de cultură. Partea derizorie din buget alocată culturii ar intra astfel la capitolul restricțiilor pur economice pentru trecerea la piața liberă. Nu știm de ce tocmai cultura este obligată înaintea industriei să se „privatizeze" într'un ritm considerabil agravat de scumpirile aberante și continue ale prețului hârtiei. A doua motivare, de'a dreptul culpabilă, pare celor mai mulți dintre scriitori mai plauzibilă. Puterea s-ar răzbuna astfel pe faptul că scriitorii și-au regăsit brusc după Decembrie '89 funcția critică. Or, la Coirocani dacă nu se mai cere scriitorului îngenunchierea de altădată, nu s'a renunțat să fie ajutați doar cei care își aduc sub pretextul „autonomiei esteticului": un concurs mai mult sau mai puțin discret P.S.N.-ului. O dovadă în acest sens a și fost făcută deoarece ultima revistă larg subvenționată de Stat este tocmai „Literatorul" unde redactorii nu-și exersează funcția critică decât împotriva opoziției. În această ipoteză și scumpirea prețului hârtiei în proporțiile înregistrate ar fi o formă camuflată a cenzurii de altădată.

Criză a culturii sau moarte a culturii — sintagma această malefică n'are cum să fie lăsată de pe azi pe mâine la cheremul unei concurențe sălbatice fără ca imaginea unei întregi țări să intre în eclipsă) se insistă

STEFAN WILKANOWICZ

„DECALOGUL" DEMOCRAȚIEI ÎNTR-O ACCEPȚIUNE CREȘTINĂ

(Urmare din numărul trecut)

VI. CIVILIZAȚIA CONTEMPORANĂ

suferă din pricina unei divergențe specifice : pe de o parte există în ea o puternică tendință către democrație, către o participare generală la viața societății, adică la o democrație directă ; dar, pe de altă parte, civilizația noastră are nevoie de un număr mereu mai mare de experți, de acei experți fără de care nu s-ar putea lua nici o hotărîre. Complexitatea vieții publice și această interdependență la scară mondială menționată mai înainte se intensifică, rețeaua aceasta fiind din ce în ce mai sensibilă la perturbații. Terorismul internațional este o ilustrare frapantă a acestui fapt, iar ignoranța și neglijența de care dau dovadă oamenii de bună-credință apar ca tot atîtea motive de neliniște. Avem la dispoziție mijloace din ce în ce mai puternice (care nu sînt obligatoriu mijloace de distrugere) și din ce în cei mai puțin controlabile. Cazul cel mai elocvent este dezbaterea asupra energiei atomice ; fără doar și poate experții sînt cei care trebuie să decidă, dar adeseori ei sînt departe de a putea să adopte o poziție comună, iar rezultatele activității lor sînt judecate de oameni nepregătiți, care nu văd decît furturile de ciment destinat construcției dispozitivelor ultramoderne, sau alcoolismul latent al salariaților responsabili cu funcționarea lor. Noi știm deja cîte ceva despre ravagiile provocate de viruși în ordinatoare, fără să fim în măsură să prevedem dereglările pe care le-ar produce într-o rețea informatică planetară și consecințele lor. Pentru securitatea și bunul ei mers, civilizația de mîine va solicita probabil de la fiecare din noi un nivel de cunoștințe, de moralitate și sănătate psihică mult superior.

În consecință, CIVILIZAȚIA EXPERȚILOR reclamă O DEMOCRAȚIE INTEGRALĂ de fiecare zi, și nu o dictatură.

VII. LIMITAREA LIBERTĂȚII

În țările postcomuniste, dezvoltarea democrației este frînată de SECHELELE totalitarismului. Pe de o parte, avem de-a face cu o respingere alergică a tot ce reprezintă o LIMITARE A LIBERTĂȚII, cu o neîncredere automată împotriva oricărei puteri. Aici apar motivații diverse, cel mai adesea de natură liberală, ori anarhistă, a cărei origine psihologică este aceeași : experiența dictaturii totalitare. Această stare de spirit îngreunează crearea unor instituții democratice, care riscă să fie percepute ca pregătind culcușul unei noi nomenklaturi, dar, în același timp, manifestă indulgență pentru individualism.

Pe de altă parte se formează sau se manifestă COMPORTAMENTE AUTOCRATICE SAU DOGMATICE, moștenite de la mentalitatea comunistă și care nu operează decît o răsturnare a valorilor : astfel, apologia colectivismului se transformă în elogiul individualismului, internaționalismul lasă locul naționalismului etc. Nimic de mirare în toate acestea, deoarece socialismul real se caracterizează printr-un amestec de dogmatism, relativism și maniheism. Adevărurile partidului comunist se schimbau în ritmul congreselor și sesiunilor Comitetului său central, rămînînd în același timp absolute. Imaginea lumii era imuabil dihotomică, în ea domnea obsesia omniprezentă a complotului pus la cale de dușmani. Oamenii care au o asemenea mentalitate își schimbă mai ușor țelurile decît metodele. Și o adevărată democrație nu se construiește prin metode autoritare ; scopul nu scuză mijloacele, și mijloacele blamabile distrug democrația, creînd o aparență înșelătoare, paravan comod pentru guvernele autocratice.

O a treia dificultate constă în explozia unei încărcături de agresivitate provocată de relații sociale defavorabile comportamentului partenerilor și care încurajează o relație de la stăpîn la sclav, în care fiecare suferă constrîngeri pe care la rîndul său le impune altora.

Cu cît vom descoperi mai repede comunismul din noi, cu atît mai repede îl vom alunga.

VIII. VIZIUNEA CREȘTINĂ DESPRE OM FACE CA BISERICA SĂ SE ANGAJEZE ÎN DEZVOLTAREA DEMOCRAȚIEI INTEGRALE

fără ca prin aceasta să se identifice cu un regim anume sau cu un anume partid. Cum se poate ea menține în această poziție ? Bineînțeles prin preceptele sale, dar și prin stilul ei de viață și modul în care funcționează instituțiile ei. Biserica exercită o influență asupra vieții sociale, în primul rînd prin dovada pe care o fac membrii săi atunci cînd aceștia acționează în conformitate cu convingerile creștine, iar în al doilea rînd prin influența directă a ierarhiei și clerului său asupra puterilor publice și administrației. Influența aceasta apare uneori ca absolut firească, prin mijlocirea autorității sale morale, alteori ca urmare a unei presiuni deliberate. În acest ultim caz, Biserica riscă să fie tratată ca unul din acele grupuri de presiune care-și apără propriile interese. Procedînd astfel, ea riscă să-și piardă identitatea. Și ingerința ei este foarte regretabilă, implicit dăunătoare.

Scopul presiunii pe care o exercită și modul în care o face îmbracă aici o semnificație esențială : situația nu este aceeași atunci cînd scopul vizează binele comun sau cînd acest scop este perceput ca apărarea intereselor unei instituții, în concurență cu alte instituții. Scopul este acceptat cînd realizarea lui reflectă grija față de om și respectul față de cei care manifestă convingeri diferite. Dimpotrivă, suscită o opoziție legitimă atunci cînd acțiunea este colorată de demagogie și agresivitate. Răul cel mare se întîmplă atunci cînd Biserica apără idealuri care nu-și găsesc întruchiparea în viața membrilor săi. Oamenii Bisericii, laici sau clerici, sînt contaminați în diferite feluri și nu au ieșit încă din sistemul totalitar sau din materialismul practic ; aceasta nu se manifestă obligatoriu prin setea de cîștig, dar se strecoară în mod insidios într-o pastorală însetată de cifre și concentrată pe aspecte sociotehnice, fără preocuparea de a depune mărturie în folosul Evangheliei.

Oare în clipa de față Biserica se va servi de partidele politice sau le va susține ? Delicată întrebare ! Bineînțeles, preoții ei au dreptul și datoria de a-și exprima opinia asupra programelor și metodelor de acțiune ale partidelor politice și organizațiilor sociale. Totuși legăturile prea strînse între autoritățile bisericești și un grup sau altul comportă un dublu pericol : din partea partidelor, tentația de a folosi Biserica drept instrument de luptă pentru putere, din partea Bisericii riscul de a-și pierde caracterul său catolic (universal) și transcendental care o opune tuturor colectivităților care au obiective temporale. Partidele, chiar și atunci cînd au o motivație creștină, nu îndeplinesc decît în parte valorile creștine, valori pe care numai unele dintre ele le includ în programul lor de acțiune. Mai mult, ele nu-și depășesc decît într-o oarecare măsură „parțialitatea", adică tentația de a se lăsa antrenate de dorința de a da prioritate intereselor de partid în detrimentul binelui comun. Uneori, ele cedează efectiv tentației demagogiei și își defăimează fără scrupule adversarii.

MISIUNEA BISERICII ESTE EVANGHELIZAREA VIEȚII POLITICE și, în consecință, rolul ei este să facă să pătrundă cuvîntul Bisericii în rîndurile acesteia, un învățămînt care să nu depindă de conjuncturi și o cultură politică prin mijloace spirituale. Cu alte cuvinte, Biserica pune în practică aici o misiune specifică, o învățătură care să difuzeze mesajul creștin și să contribuie indirect la crearea unei culturi politice.

IX. PENTRU CA BISERICA SĂ POATĂ CONTRIBUI LA EDIFICAREA DEMOCRAȚIEI

ea trebuie să acționeze direct. Este aceasta cu putință ? Deoarece, se va obiecta, Biserica are o structură ierarhică, ea nu este nici un parlament, nici o asociație care s-ar reuni sub patronajul lui Iisus din Nazaret. Structura sa ierarhică este necesară, căci datorită acestei structuri se înfăptuiește transmitere învățăturii și darurilor lăsate moștenire de Christos, care stă în fruntea ei. Dar, pe de altă parte, o anumită formă de democrație este de asemenea necesară dezvoltării depline a membrilor ei, cei care iau parte la misiunea ei și sînt coresponsabili întru îndeplinirea ei. Aceștia nu pot deveni adevărați purtători ai evangelizării dacă nu au nici inițiative, nici responsabilități. Fără adevărați slujitori ai evangelizării, Biserica însăși nu poate deveni pe deplin o comunitate-familie, comunitate-familie care face parte din ființa ei.

DEPARTE DE A FI ANTAGONICE, IERARHIA ȘI STRUCTURILE DEMOCRATICE SE COMPLETEAZĂ. Acțiunea lor comună va deveni un semnal prețios pentru civilizația occidentală, a cărei influență o suportăm din ce în ce mai mult și în care autoritatea dispare și comportamentele antiinstituționale se răspîndesc, în timp ce oamenii oscilează între un conformism indiferent și contestare.

În societățile noastre, clericalismul constituie o problemă, clericalismul creat în mod artificial de puterea comunistă, al cărui mobil era eliminarea catolicilor laici din sfera activităților religioase. Pentru comunism, religia este o afacere strict privată, care nu-și găsește locul în viața publică. Astfel, clericii s-au văzut obligați să facă față unor numeroase sarcini și probleme, mai ales financiare și administrative, fără nici o legătură cu vocația lor sacerdotală. Cu sau fără voie, laicii erau obligați să joace rolul de observatori și de consumatori, pregătiți să plătească serviciile clerului și să apere Biserica. Planul acesta a dat greș, dar sechelele sale sînt încă vizibile, atît în mentalitatea laicilor, cît și a preoților.

X. EDUCAREA FIECĂRUI CREȘTIN IMPUNE O CUNOAȘTERE A OMULUI ȘI A SOCIETĂȚII

cît și o practică în domeniul acțiunii sociale. Evanghelizarea constă în omagiul și respectul vieții, apostolatul cuvîntului și atenția acordată celorlalți, ceea ce se exprimă la fel de bine printr-un ajutor direct acordat celor defavorizați, cît și prin îmbunătățirea condițiilor lor de viață, cu alte cuvinte prin transformarea ansamblului social. De aceea, cateheza și predica trebuie să includă la toate nivelele învățămîntul social al Bisericii. Ca o paranteză, una din cele mai bune predici despre muncă pe care am auzit-o vreodată a fost cea adresată copiilor din grădinițe de abatele Tishner. Între altele, această catehează urmărea să stimuleze formarea individuală, dobîndită tocmai în mijlocul unei echipe (o excelentă modalitate de a participa la școala democrației !).

Cît despre pregătirea în domeniul activității sociale, ea începe chiar în parohie, prin punerea în aplicare a diverselor inițiative, chiar și a celor mai modeste și prin participarea la lucrările consiliilor și grupurilor parohiale. În acest fel se făurește Biserica-comunitate și parohia ca o comunitate a comunităților. Această practică inițială este un prim pas către preocuparea pentru binele comun și cooperarea ce are drept țel dezvoltarea societății.

O Biserică autoritară și birocratică ar ridica bariere în fața construirii unei societăți libere și solidare și și-ar face singură rău. Dimpotrivă, o Biserică eclezială, adică comunitară, contribuie la edificarea acelei societăți la care umanitatea aspiră.

Traducere de
CRINA COȘOVEANU

Grafică de **SAUL STEINBERG**

DOINA CORNEA

CONȘTIINȚA MORALĂ PRIN PRISMA EXPERIENȚELOR REGIMURILOR TOTALITARE

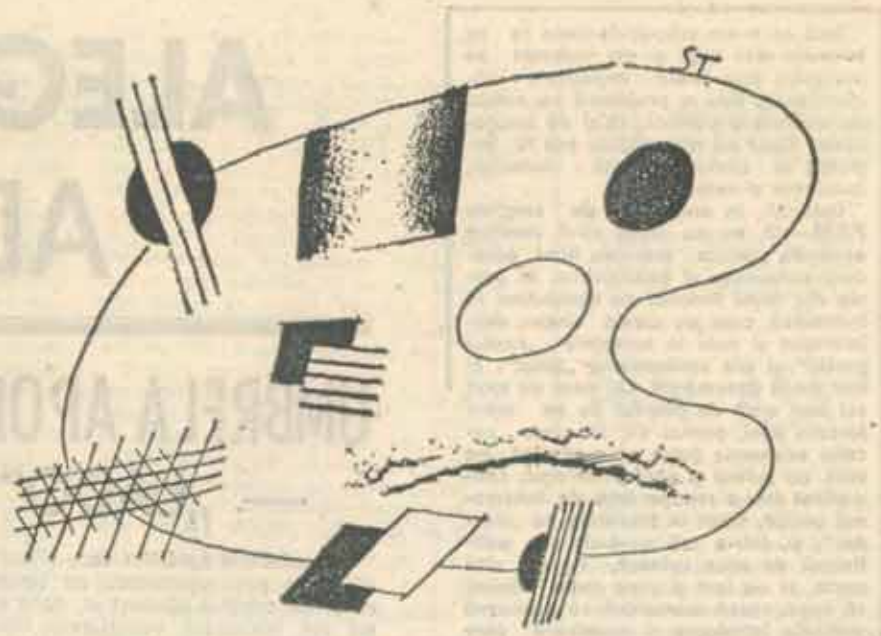

Grafică de SAUL STEINBERG

(Urmare din numărul trecut)

Totuși, dacă spiritualitatea românească, la ora actuală, cunoaște o determinare fără precedent, mai mare decît în orice altă țară din Est, putem constata, nu fără ingrijorare că și societățile occidentale se găsesc într-un oarecare reflux spiritual. Se poate spune că întreaga umanitate se îndreaptă spre un impas existențial ce relevă o diversificare centrifugă din ce în ce mai imprevizibilă și substituirea valorilor tradiționale cu pragmatismul.

In acest climat general de recul spiritual — involuntar și accidental, ca în țările civilizate sau dirijat intenționat pentru a domina mai bine, ca în regimurile totalitare și, de multe ori, post-totalitare — va trebui să meditâm cu toții la o salvare comună. Pentru că orice decădere a spiritualității și demnității umane reprezintă un prejudiciu adus destinului, umanității în ansamblul ei. Nimeni nu ar trebui să rămînă indiferent, pentru că fiecare dintre noi este implicat în comunitatea umană, atît prin calitățile, cît și prin defectele sale și contribuie prin prezența sa la frumusețea sau urîțenia acestei lumi. Prin individ apare sau dispare orice manifestare a lumii noastre. De aceea ar trebui, în primul rînd, să ne dăm seama precis în ce punct lumea modernă — adică noi înșine, indivizi mai mult sau puțin conștienți — a apucat pe o cale greșită. Ar trebui apoi să refacem — mai ales noi românii — în sens invers drumul parcurs : să regîndim fundamentele noastre spirituale, abandonînd orice reductionism materialist care, s-a văzut, nu duce la nimic, pentru o viziune deschisă asupra lumii, în cadrul căreia Dumnezeu, misterul și cunoașterea intuitivă să-și regăsească locul ; este singurul mijloc care ne va permite să reînvățăm vechile virtuți, să ieșim din degringolada morală, să ne vindecăm rănile și să schimbăm relațiile viciate care guvernează societățile noastre.

Ar trebui, deci, să începem cu începutul cu fundamentele spirituale individuale. Aceasta este calea pe care ne-o arată Iisus.

Ființa umană, fie că trăiește într-o țară omogenizată a Estului precar, fie într-una eterogenizată a Occidentului opulent, ar trebui mai întîi să lase din **uitarea de Dumnezeu.** Este un postulat, e adevărat, dar care altul ar putea fi punctul de plecare pentru a scăpa dominației haotice a cantității, rutinei și dispersiei spirituale ?

Dificultatea este să știm cum putem ieși din uitarea de Dumnezeu. Un postulat de ordin rațional este oare suficient? Nu înseamnă, în continuare, uitare de Dumnezeu ? Așa cum putem să-l uităm în mijlocul unei rugăciuni făcute în mod mecanic sau pentru a obține un avantaj. De fapt nu Dumnezeu este cel ce ne abandonează, ci mai degrabă noi îl expulzăm, prin uitarea noastră.

A-l readuce printre noi înseamnă a face o muncă de transfigurare, o muncă pur individuală de iubire și redeșteptare, de o vie și sensibilă deschidere către prezența divină. Dumnezeu nu poate coborî pe pămînt decît prin oameni.

Este trist să constatăm că, în familie și la școală, nimeni nu mai este pe deplin calificat pentru a-i învăța pe copii cum să trăiască, cum să „existe", cum să integreze divinul cum să facă pentru a-și păstra intacte celulele lor aurorale cu lumea, ceea ce înseamnă să rămînă totdeauna prezenți în raport cu Prezența Eternă în această lume.

Pentru a fi posibilă, orice comunicare are nevoie de o deschidere care, în același timp, este un spațiu de libertate fără de care nici un schimb nu este posibil. Pentru a ne vorbi, pentru a ne coplcui cu prezența sa, divinitatea ne cere un spațiu de deschidere atentă, purificată de orice obstacol psihologic, de orice dorință alienată comandată de succesiunea efemeră a realităților apropiate. Această deschidere atentă este orientată spre profunzimile ființei noastre.

Acesta este locul întîlnirii noastre cu divinitatea, care ne vorbește atîta timp cît ne putem menține disponibili și deschiși. Acest spațiu de deschidere devine loc de transfigurare esențială, este spațiul libertății noastre interioare. Prin libertate interioară înțeleg înlăturarea oricărui obstacol psihologic care ar putea bloca esențiala comunicare cu Domnul. Prin aceasta, libertatea interioară se constituie într-o sursă a adevărului care ne creează și hrănește conștiința morală: „eu sînt acela, adevărul și viața".

Așa cum am subliniat, libertatea interioară este un concept de ordin metafizic, punîndu-ne în raport cu Dumnezeu și cu Adevărul (nu poți fi liber decît integrînd Adevărul Domnului) și nu are nimic de-a face cu libertatea socială, care este de ordin juridic. Nu este mai puțin adevărat că cea de-a doua parte beneficiază de radiația benefică a primeia. În consecință, putem trăi foarte bine într-o societate liberală fără să fim în stare de a ne păstra libertatea interioară. Și invers : putem trăi cu riscuri și eforturi într-o societate totalitară în care să avem această libertate interioară atunci cînd esențiala comunicare Dumnezeu — Adevăr rămîne inspiratoarea atitudinilor și opțiunilor noastre. Aș spune chiar că de multe ori opresiunea și închisoarea sînt cele care ne revelează esența libertății. Dar cu ce preț !

Nu trebuie totuși să ne înșelăm. Libertatea interioară este nu numai un concept cu care se pot face îndelungi disertații, ci, fiind locul întîlnirii noastre cu Domnul, este chiar viața noastră spirituală, centrul existenței noastre : „Pentru că Domnul este Spiritul, și acolo unde este Spiritul Domnului, este libertatea" (II. Cor, 3, 17). Cînd reușim, pe calea iubirii și a contemplației, să atingem acest centru viu, îl percepem ca o intensă lumină și bucurie. Orice umbră sau tulburare interioară sînt semne care se depărtează, pentru că acest spațiu apără conștiința de toate tulburările care vin, fie din ungherele noastre viscerale, fie din adversitățile exterioare. Atunci cînd o întîlnim, ne avîntăm în plin abandon, dincolo de egoistele noastre interese și de orice instinct de conservare, într-o esență mai vastă decît noi înșine, care este iubirea Domnului. Numai în acest sens este posibil creștinismul. Salvgardarea cu orice preț, chiar al vieții, a propriei libertăți interioare — locul de întîlnire cu Domnul — este una dintre datoriile primordiale ale unui creștin.

Libertatea interioară, libertatea creștină — sursă a vitalității, atunci cînd se manifestă — este lăsă și partea noastră cea mai amenințată. La cea mai mică uitare totul o poate întuneca, totul o poate distruge. Fără ea, conștiința umană decade pînă la nivelul unei conștiințe de sclav, iar atunci cînd dispare complet, devenim foarte vulnerabili, ușor de manipulat. De aceea sistemele totalitare, atee și fără scrupule, atentează în primul rînd la libertatea persoanelor.

Orice poate distruge această libertate, pentru că totul se poate închide. Chiar binele pe care îl facem ne poate bara calea de acces. Care ar fi atunci tehnica interioară care ne-ar putea garanta această esențială disponibilitate, și cum să o practicăm ? Nu cumva prin intermediul străvechii virtuți creștine care este modestia ? Înțelepciunea orientală ne dă în acest sens admirabile povețe : să oferim Domnului rodul actelor noastre. Acest rod, adică meritul ce decurge din actele noastre nu ne aparține, el aparține Domnului. Acest act de modestie reprezintă și un prinos de iubire, care ne eliberează de orice virtute sau orgoliu atunci cînd faptele noastre sînt meritorii, dar și de orice invidie sau resentiment în cazul înfrîngerilor. Iată deci că iubirea Domnului și modestia sînt cele două virtuți, cele două stări de spirit care ne asigură comunicarea cu divinitatea.

Fără această esențială comunicare, percepută ca libertate interioară, ne rătăcim și riscăm să adoptăm false valori. Lumea modernă abundă în idoli falși. Banii, puterea, ideologiile ce ascund interese meschine înlocuiesc exigențele de adevăr și justiție ale conștiinței morale.

Omul se definește ca ființă morală printr-o succesiune de alegeri pe care este obligat să le facă, totdeauna în funcție de valorile adoptate și totdeauna prin raportare la rău.

Conștiința morală se trage din comunicarea esențială, adică din libertatea interioară. Și ea este de natură metafizică, la fel ca libertatea. Fără libertate interioară, omul nu poate alege între bine și rău, între adevăr și minciună, nu poate fi deci o ființă morală.

(Continuare în numărul viitor)

Traducere de
MIRCEA IONESCU

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ împreună cu:

OPEN DOOR STUDENT EXCHANGE

CHOATE ROSEMARY HALL, UNITED STATES

Deschid o cale de cunoaștere între elevi de liceu din România și elevi din Statele Unite, cu posibilitatea de a urma cursuri în colegii americane pe perioada de vară 1992 sau a primului semestru al anului școlar 1992/1993.

Bursele se adresează în special elevilor din clasele a X-a și a XI-a de la liceele cu predare intensivă a limbii engleze.

Criterii de eligibilitate a candidaților :

1) elevi ai claselor a X-a și a XI-a ;
2) perfecta cunoaștere a limbii engleze ;
3) situația școlară excepțional de bună ;
4) fire sociabilă.

În prima fază va avea loc o preselecție a dosarelor, după care candidații vor susține testul de engleză SELECT și un interviu.

Dosarul de selecție trebuie să cuprindă :

1) formulare de preselecție, disponibile la oricare din sediile Fundației, la liceele cu predare intensivă a limbii engleze din București, Cluj, Timișoara și Iași, sau trimise prin poștă la solicitarea candidaților ;

2) curriculum vitae în care să fie incluse toate rezultatele deosebite obținute la concursuri și olimpiade ;

3) foaie matricolă actualizată ;

4) un eseu de două pagini, în limba engleză, în care candidatul să-și facă o scurtă prezentare, cu domeniile sale de interes ;

5) două scrisori de recomandare confidențiale de la doi profesori ai candidatului, trimise direct la Fundație în plicuri sigilate : una dintre ele va fi de la profesorul de limba engleză și redactată în engleză, cea de-a doua poate fi redactată în limba română ;

6) două fotografii de familie și două fotografii tip pașaport.

Fundația va informa candidații, privind interviurile și etapele ulterioare ale selecției, în scris. VĂ RUGĂM SĂ NU TELEFONAȚI LA FUNDAȚIE, deoarece coordonatorul de program nu poate răspunde la fiecare întrebare individuală.

Data limită de depunere a dosarelor este 27 februarie 1992.

Sediile Fundației Soros pentru o Societate Deschisă :

● București : Calea Victoriei 133, **CP 22-196, cod poștal 71102, telefon 50 63 25, fax 12 02 84**

Luni — joi, între orele 14—17.

● Timișoara : Piața Operei 2, **et. 3, cod poștal 1900, telefon/fax : 961/3 61 94**

● Iași : B-dul Copou 19, **CP 1356, oficiul poștal 6, telefon 981/4 72 41, fax 981/4 71 00**

● Cluj : Str. Galaxiei 1 A, **cod poștal 3400, telefon 95/15 01 63.**

ALEGERILE LOCALE — EX
ADMITERE LA DEMO

UMBRELA APOLITISMULUI E FOARTE ÎNCĂPĂTOARE
— „LADO" şi „PRO DEMOCRAŢIA" —

Organismele apolitice care observă alegerile pot reprezenta un instrument de control eficient şi, dacă ele nu pot influenţa rezultatele, oferă însă opiniei publice româneşti şi internaţionale reperul relativ cel mai sigur pentru aprecierea stadiului democratic în care se află societatea românească. Pe de altă parte, cred că prezenţa activă a acestor organizaţii, duminică, în ziua alegerilor, e un semn încurajator de vitalitate a societăţii civile româneşti. Numai în Bucureşti au fost acreditaţi de Comisia Electorală Centrală mai mult de şapte mii de voluntari.

Mai întîi a fost **Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului** (LADO), care activează de doi ani de zile şi care a făcut deja un raport (nepublicat încă) despre modul cum a fost organizat şi cum s-a desfăşurat referendumul din 8 decembrie asupra Constituţiei. A fost ceva trist, ruşinos, ne-a declarat domnul avocat Nicolae Ştefănescu-Drăgăneşti, preşedintele Ligii. În multe secţii de votare au fost văzuţi cîte doi în aceeaşi cabină, alegători cu cîte cinci buletine şi rezultate finale stabilite fără numărătoarea voturilor. În privinţa alegerilor de la 20 mai 1990, **LADO** a declarat fără echivoc că ele au fost falsificate. Nu mai e de mirare că această organizaţie a devenit de la bun început foarte incomodă pentru actuala putere şi că activitatea sa a fost extrem de puţin mediatizată. Ca în multe alte situaţii, pe care le cunoaştem, domnul Ştefănescu a primit ameninţări şi i s-au expediat plicuri cu simboluri injurioase şi gîndaci morţi. Chiar şi cu ocazia alegerilor locale, **LADO** a cules mărturii despre infracţiuni electorale foarte grave. Cu o săptămînă înainte de alegeri, soldaţii dintr-o unitate militară au depus mărturie că asupra lor s-au făcut presiuni pentru a vota pe candidaţii partidului Romînia Mare. La circa electorală nr. 1 din Banu Manta, magistraţii au fost insultaţi direct de membrii FSN şi ai României Mari pentru că n-au fost primiţi în comisiile electorale după expirarea termenului de înscriere. **LADO** şi-a propus o activitate severă, fără concesii, şi e de remarcat că dezaprobă, în virtutea dreptului la liberă exprimare, proiectul liberal de scoatere în afara legii a PSM, înscris după toate formele legale la tribunal. Dincolo de simpatii şi antipatii politice, trebuie, ne declară preşedintele **Ligii**, să aibă prioritate principiile înscrise în Constituţie. În cursul zilei de duminică am întîlnit mai mulţi voluntari **LADO** care au fost împiedicaţi să-şi exercite activitatea de observare din motive care pot fi aşezate între neglijenţă şi rea-voinţă. La secţia de votare 130, din cadrul unei unităţi militare de pe şoseaua Antiaeriană, ca să luăm un exemplu, observatorul acreditat a fost ţinut două ceasuri la poarta unităţii, pînă după ora 6, deci, după momentul sigilării urnelor.

Duminică seara, la sediul **LADO** era o agitaţie greu de descris. Veşti alarmante, telefoane peste telefoane, un du-te-vino ameţitor. Cu cîteva ceasuri înainte, domnul Gheorghe Nicolae de la organizaţia romilor venise să ceară sprijinul **Ligii**. În Bolintinul din Deal, sătenii nu voiau să permită accesul la vot celor peste 30 de familii alungate cu luni în urmă şi care se aciuaseră în Bucureşti, undeva, prin cartierul Berceni. Domnul Nicolae urma să vină cu un autobuz cu alegătorii exilaţi, iar Liga, împreună cu cîţiva observatori străini, trebuiau să fie de faţă ca să poată depune mărturie. S-a verificat faptul că sătenii erau hotărîţi să blocheze şoseaua, dar domnul Nicolae şi cei în cauză n-au mai venit. Seara tîrziu, la Ligă, se adunaseră destul de multe date despre infracţiuni electorale, mai cu seamă din zonele periferice şi din satele din jurul Bucureştiului.

Organizaţia care a reuşit să acrediteze cei mai mulţi observatori, peste cinci mii numai în Bucureşti, a fost însă mai nou înfiinţata **Asociaţia Pro-Democraţia**. Ea are la origine, după cum ne-a declarat domnişoara Ştefănoiu, preşedinta asociaţiei, grupul organizat la Braşov de domnul Moruzzi (candidat în 9 februarie din partea Convenţiei Democratice) şi un grup studenţesc din Bucureşti. În timpul alegerilor din 20 mai, mai mulţi studenţi făcuseră ucenicie pe lîngă observatorii trimişi de **NDI** şi hotărîseră să se dedice acestei activităţi sponsorizate de societatea americană. Domnişoara Cristina Ştefănoiu a făcut parte, înainte de terminarea facultăţii, din **Sindicatul Liber Studenţesc**, care afişa încă de acum doi ani un soi de ostentaţie apolitică ca reacţie la implicarea civică fermă a Ligii Studenţilor. Finanţată de **NDI** şi încurajată prin toate mijloacele de actuala putere, **Asociaţia Pro-Democraţia** a avut posibilitatea să-şi facă o bună publicitate şi să atragă foarte mulţi voluntari doritori să participe la activitatea de observare a alegerilor. De remarcat este în primul rînd organizarea foarte bună şi ideea de monitorizare a alegerilor care n-a putut fi însă pusă în practică din cauza lipsei calculatoarelor. Un voluntar al **Asociaţiei**, întîlnit la o secţie de votare, îmi spunea că el este fost deţinut politic şi că are, prin urmare, toţi interesul pentru o supraveghere atentă. Am trecut peste uşoara ostentaţie şi peste scuza implicită, reţinînd doar buna intenţie, aflată în afară de orice îndoială.

Am întrebat-o pe domnişoara Ştefănoiu cum poate explica rezervele manifestate în anumite cercuri politice faţă de organizaţia pe care o conduce. Preşedintele PNŢCD declara, bunăoară, la întîlnirea cu observatorii străini că „APD s-a bucurat de înlesniri de ordin practic din partea guvernului român, dar n-a reuşit să-şi cîştige credibilitatea necesară în ochii opiniei publice, care manifestă rezerve faţă de anumiţi componenţi ai acestei asociaţii". Domnişoara Ştefănoiu mi-a răspuns că e vorba pur şi simplu de o suspiciune nemotivată, izvorîtă din faptul că ei se înţeleg foarte bine şi cu FSN-ul. **Asociaţia Pro-Democraţia**, unde am întîlnit destui tineri-şi foarte tineri care munceau cu plăcere, are acum cel mai bun prilej de a demonstra că este mai presus de orice îndoială.

Cu cît mai mult cu cît observaţiile pe care le-a făcut la referendum n-au diferit cu nimic de reportajele de la Televiziune. Atunci însă, să recunoaştem, au avut scuza că a fost doar un simplu exerciţiu pregătitor.

HORAŢIU PEPINE

OBSERVATORUL AUSTRIAC S-A DECLARAT MULŢUMIT

● **Bucureşti, secţia de votare nr. 106, ora 11,15.** — Şcoala generală — gazdă a secţiei 106 — a pus la dispoziţia votanţilor un hol minuscul. Se stă la coadă, afară ; este evident dificil pentru comisie şi observatori să urmărească procesul de vot. Sînt prezenţi membri ai LADO şi ai „Pro-Democraţiei", care declară că, în afara unor liste duble cu votanţi, descoperite cu o seară înainte, totul e în ordine.

● **Bucureşti, secţiile 107, 108, ora 11.45.** — Dacă spaţiul unde funcţionează cele două secţii, este, de astă dată, îndestulător, aici numărul mic al cabinelor şi al ştampilelor îngreunează şi prelungeşte destul de mult timpul de aşteptare. La întocmirea listelor, primăria a omis un bloc întreg (Str. Brînduţei nr. 4, bl. 7), confundat cu cel din str. Brînduţei nr. 7, bl. 4.

● **Secţia de votare 128, U.M. 0828, de la Academia de Poliţie „Al. I. Cuza" (fosta şcoală de Securitate de la Băneasa), ora 12,00.** După un control riguros al legitimaţiei, şi al acreditării, după un telefon al plutonierului de serviciu — „de la revista

Iată că n-am scăpat de ceea ce ne temeam mai mult şi am încercat să prevenim prin toate mijloacele : absenteismul. Este o problemă nu numai de atmosferă politică, ci şi de mentalitate. Cred că absenteiştii pot fi împărţiţi în cîteva categorii : indecişii, indolenţii şi nemulţumiţii.

Indecişii, în majoritate de sorginte F.S.N.-istă, nu au reuşit să-şi clarifice opţiunile politice, motivele fiind oarecum cunoscute şi justificabile. Ei provin din foştii fanatici cu trandafirul la butonieră, care au crezut sincer, dezinteresat şi naiv în valenţele „noului partid" şi ale renăscutului „tătuc". Ei sînt marii dezamăgiţi, cei care au avut cel mai mult de pierdut de pe urma fostului idol, pentru că, în afara şocului economic (care ne-a afectat pe toţi), au suferit şi unul psihologic, concretizat într-o reacţie faţă de fenomenul politic, taxat în totalitate ca „murdar", şi, într-o ură vis-à-vis de politicienii de orice culoare. Pe de altă parte, ei au fost şi prea puţin ajutaţi să depăşească momentul, să găsească motivele interioare şi exterioare care să-i determine la o schimbare de opinie. Ei sînt cei mai puţin de condamnat pentru că vina este şi a opoziţiei care nu a găsit căile de atragere şi lămurire. Reacţia lor este întrucîtva normală şi putea fi prevăzută, ea afectînd în aceeaşi măsură ambele tabere. Să nu uităm un lucru, sînt mulţi şi în runda a doua (la care se va ajunge indiscutabil, deoarece F.S.N.-ul nu a învăţat să piardă, dovadă stă comunicatul de contestare a alegerilor !) vor juca rolul decisiv.

Indolenţii sînt acei nepăsători pentru care mizeria şi „răul" au devenit lucruri normale, care s-au obişnuit cu toate, cu injuratul şi protestatul mai mult formal, cu statul la cozi, frigul din case şi trăitul de pe azi pe mîine, fără dorinţa de schimbare şi de „altceva". Ei se bazează mereu pe ceilalţi. Ei sînt cei care stau în casă la televizor, dacă e frig mai pun o pătură în spate, aşa cum îi dăscălise Ceauşescu, aşteptînd ca istoria să se facă singură. Sau, oricum, fără ei. Mai intră aici şi comozii, care duminică dimineaţă şi-au băut în tihnă cafeluţa, iar apoi „nu şi-au mai găsit timp". Ei sînt cei care dau mereu din mînă a lehamite, neimplicaţii, cărora puţin le pasă de ce este în jurul lor. Aceştia aparţin tuturor categoriilor sociale şi sînt de toate culorile politice : fesenişti, opoziţionişti şi naţionalişti.

Nemulţumiţii sînt cei care au analizat probabil cu atenţie toate formaţiunile politice, ajungînd la concluzia că nici una nu corespunde vederilor lor. Care ar fi dorit să voteze, dar nu au avut cu cine. Mai sînt şi cei care se simt frustraţi din punct de vedere politic, care s-au implicat pînă la un moment dat, după care, din diverse motive, s-au retras. Aici intră în special tinerii între 18—35 ani, a căror cifră de absenteism a fost cea mai ridicată. Mulţi dintre ei au fost umiliţi, batjocoriţi, violentaţi, trimişi „la muncă" sau puşi să-şi „vadă de carte", iar acum au plătit o poliţă. Din păcate, ceea ce nu au înţeles ei, este că au plătit această poliţă opoziţiei... ceea ce nu este prea fair-play.

Despre cei care au votat se pot trage nişte concluzii preliminare, evident, schematice la ora aceasta. Majoritatea au votat în cunoştinţă de cauză, avînd o idee clară asupra rolului lor şi asupra drumului pe care trebuie să se îndrepte ţara. Ei pot fi numiţi decişii. O altă parte au votat din inerţie sau pentru că au vrut să-şi exercite dreptul constituţional. O categorie aparte, frecventă în mediul rural, este aceea care condamnă puterea cu argumente bine justificate şi realiste, dar care, paradoxal, nu reuşeşte să facă legătura între cauză şi efect, votînd în continuare trandafirul.

Runda a doua este aproape inevitabilă în peste jumătate din ţară, unde, din fericire, Convenţia deţine supremaţia (semn bun, care denotă o schimbare clară de forţe), dar jocurile sînt strînse şi mîza enormă. Ea depăşeşte sfera socialului şi o „bunei gospodăriri", ea va pune bazele viitoarelor alegeri legislative. Mai mult ca sigur că în turul doi, partidele perdante vor recomanda „libertatea de opţiune", deoarece nu vor dori să-şi demaste coloratura şi viitoarele intenţii. Această libertate de opţiune trebuie să însemne nu numai o scrutare mai atentă a peisajului politic, dar şi a propriei conştiinţe. Cît despre absenteiştii de toate categoriile, nu se poate spune decît un lucru : indiferent de scorurile finale, va veni un moment cînd le va fi ruşine ! (A.P.)

AMEN DE CRAȚIE

...elce" —, după inscrie-
... de la poartă și 20 de
...leptare, pătrundem în
...miei. Cît stătusem în
...uzisem pe cineva spu-
...e, nici pasărea nu la-
...n au fost și de la **Ex-**
...avîntul".
...aleea lungă, de la poar-
...dire ; inima, împotri-
...începe să se întuneri-
...Andruță Ceaușescu).
... afișate listele votanți-
...mie : 1 039 din provin-
...ești. Într-o încăpere
...execută programul de
...cinci membri ai comi-
... deplasat la o subumi-
...că d-l Mihart Alec-
...dintele comisiei: „Toc-
...și ziariștii și observa-
...ă dînsul, și nu avem
...ă specială.
...ină în ultimă clipă s-a
...lema unităților mili-
...ei din provincie votea-
...ți (în cazul Băneasa,
...ni la care se adaugă
...tabăra de instruire de
...Munte și cei de la fer-
...aia), ne interesăm cum
...campania electora-
...ut să afle cel 1 039 de
...provincie cu cine vo-
...rești? Mi se explică,
...cademia a prevăzut în
...e orele 16 și 18 un pra-
... propagandă electora-
...a ocupat d-l colonel
...t lucru nu s-a anunțat
...ine a vrut să vină a
... a venit ? D-l Ion Pur-
...S.N. și d-l Radu Theo-
...ania Mare, în aceași
...de la 16 la 17, România
...7, la 18. (Reporterul a
...be dacă reprezentanții
...rmațiuni politice au ve-
...at împreună).
...alitate ne sînt enume-
...puse la dispoziție pen-
...ectorale (săli de clasă,
...mfiteatre, săli de mu-
... explică d-l colonel, a-
...ezistat mai mult de 24
...nții pot să-și facă abo-
...rice publicație, au un
...e, televizoare în fiecare
...și, mai mult decît atît,
... între 14,30 și 20,30 pot
...n.
... statistici neoficiale, și
...le rezultatelor prelimi-
...Academia Al. I. Cuza
...ia de primar general) :
...re, 393 voturi, **F.S.N. Convenția Democratică**,
...m.d.
... **secția de votare nr. 1,**
... Discutăm cu Dumitru
...lian Ciubotăreșcu (ob-
...e regretă participarea
...ușă a electoratului ; din
...anți, se prezentaseră,
...ă oră, doar 700. Proce-
...re, întreaga organizare
...us de seriozitate. Apar
... doresc să voteze însoț-
...ve de sănătate sau din
... de știință de carte.
... acestia se întocmește
... separat, din care aflăm
...m s-au înregistrat și
... 14 asemenea cazuri.
...irea din comună, ce a-
...50 de maici, votează

doar cîteva... Cele care au buletin de Ciolpani. Că așa-i legea.

● **Tîncăbești, secția 4, ora 14,30.** Aproape nimeni... Membrii comisiei nu prea cunosc culorile politice ale membrilor comisiei. Pe tabla din sala de clasă în care se votează e desenat un grafic al prezenței la vot. Doar 375 de votanți pînă acum. Din 1 260. Doi observatori ai „Pro Democrației" asistă pasivi la votul în grupuri. „Cam 30% au votat împreună", declară senin Dumitru Tilea, președintele comisiei. „Sînt bătrîni, nu văd, nu știu carte..." Dar cît am stat noi aici, domnia sa n-a mai permis nimănui să voteze în tandem, fie ei slab-văzători sau analfabeți...

Și la Tîncăbești au fost destule probleme cu întocmirea listelor de votanți. La această secție sînt arondați și locuitorii din Vlădiceasca, unul dintre satele demolate complet de Nicolae Ceaușescu. Domnul Erich Pramböck, observator austriac, a trecut pe aici în urmă cu o oră. Și s-a declarat mulțumit.

● **Otopeni, secția nr. 4, ora 15.30.** Primăria — edificiu al epocii de aur. Albă, mare, neîncălzită, înfiptă definitiv în norol. Sînt acceptate, ca acte de identitate, și adeverințe de domiciliu eliberate de poliția din localitate. Din cei 727 alegători arondați votaseră 429.

● **București, secțiile 93 și 94, ora 17.** — Listele n-au fost actualizate ; s-au prezentat la vot numeroși cetățeni, domiciliați în raza respectivelor secții, care nu au putut fi găsiți pe liste. Observatorii „Pro Democrației" și ai LADO lipsesc. Sînt prezenți însă observatori cu statut de personal auxiliar (?) acreditați în ultimul moment de primării. Ca acte de identitate, aici sînt acceptate și pașapoartele. La secția nr. 93, din 1 657 alegători, votaseră 820, iar la secția nr. 94 procentul era de sub 50%.

● **București, 10 februarie, circumscripția 3, secția de votare nr. 10, ora 9.** — S-a definitivat operația de numărare a voturilor. Rezultate finale : consilieri pentru primăria sectorului 3 — **Convenția Democratică**, 380 voturi, **F.S.N.** 164 voturi, **alte partide**, 97 voturi, **PL-AT**, 33 voturi, **România Mare**, 21 voturi ; consilieri municipali : **Convenția Democratică**, 394 voturi, **F.S.N.** 173 voturi, **alte partide**, 80 voturi, **România Mare**, 29 voturi, **PL-AT**, 27 voturi, **P.U.N.R.**, 11 voturi ; **voturi valabile**, 695 ; **voturi anulate**, 48.

Pentru primar de sector — **Convenția Democratică**, 403 voturi, **F.S.N.** 166 voturi, **alte partide**, 50 voturi, **România Mare**, 27 voturi, **PL-AT**, 26 voturi, **Ecologiști**, 18 voturi, **P.U.N.R.** 11 voturi ; pentru primar general al Capitalei — **Convenția Democratică**, 412 voturi, **F.S.N.**, 164, **alte partide**, 64 voturi, **România Mare**, 30 voturi, **PL-AT**, 28 voturi, **P.D.A.R.**, 5 voturi; **711 voturi valabile**, 33 **anulate**. În jurul orei 11, situațiile și procesele-verbale din secția respectivă ajungeau la Primăria Municipiului.

RODICA PALADE
SORIN FAUR

ȘI ACUM, TURUL DOI?

● Ce ne facem fără inginerul Vasile ?

Dacă n-ar fi steagurile de la primării și cîteva babe în față, șușotind pe sub basmale, ar părea o zi oarecare de duminică. În multe locuri chiar este. Satele sînt pustii, iar prin secțiile de votare cam șuieră vîntul. Din cînd în cînd, se deschide ușa și intră cîte un moș în baston ce începe să se vaite că și-a uitat ochelarii acasă și, deci, nu poate vota singur. Binevoitori se găsesc. Asta nu schimbă prea mult situația, pentru că respectivul moș (Comuna Jilava — Sectorul Agricol Ilfov) nu pare mai luminat nici după ce a votat. „Păi cu știu, maică, cred că l-am votat pe unul, Viorel, nu știu ce meserie are, dar e bun gospodar și a zis că o să termine cu comuniștii". Părerile diferă însă. „Viorel ăsta, îmi explică un altul, e o cioară d-aia văpsită în independent".

Pe șosea în sus, la Adunații-Copăceni, comisia are o componență oarecum ciudată și evazilegală. D-na Manea Onela înmînează de zor ștampilele și buletine de vot, deși nu are nici o calitate în acest sens. Nu figurează pe lista de la Secția I, nu are nici delegație, în schimb a venit să „ajute" pentru că o cunoaște președintele Mocanu Paul. Se pare că dînsa a ocupat locul reprezentantului Convenției, care, pînă una-alta, stă „pe bară"... Cu toată această numeroasă comisie (8 persoane !), nimeni nu a observat că buletinele de vot lipite pe geam afară și puse acolo tocmai spre lămurirea oamenilor, sînt rupte în dreptul... Cheii.

La Călugăreni, secția 4, o altă anomalie : tabelul cu componența comisiei este o simplă hîrtie bătută la mașină și tăiată chiar în dreptul ștampilei. Delegații individuale nu există, în afară de cea a președintelui, astfel încît este greu de știut cine sînt personajele aflate acolo și, mai ales, ce caută în secția de votare. Un țăran pare însă mai bine informat : „Toți ăștia din comisie și-au împărțit pămînturile între ei". Comisia, ilegală sau nu, refuză să-i ajute pe țărani să voteze, rolul ăsta revenindu-i unui anumit inginer Vasile, care momentan nu-i de față. Astfel, un grup de femei, ce caută de zor trandafirul fără să-l găsească, sînt îndemnate cu năduf de către un bătrîn : „Descurcați-vă și singure, acu' că nu-i inginerul Vasile să vă ștampileze buletinele !".

● Săgeata împunge trandafirul

Pe ogînzile retrovizoare americane scrie : „Atenție, obiectele par mai apropiate decît sînt în realitate". Cele românești, mai obiective și democratice, arată realitatea așa cum e ea. Zadarnic însă, căci gropile, gunoaiele și animalele moarte nu pot fi evitate în totalitate. Chiar în fața primăriei din satul Daia, un cîine mort, probabil încă de la începutul campaniei, nu pare să deranjeze adunarea fesenistă și nici pe actualul primar (și viitor, speră susținătorii) ce vorbește mulțimii. Spiritele sînt încinse, concurența pe liste mare, candidații cîtă frunză și iarbă : F.S.N., P.N.L., Convenție, P.U.N.R., P.D.A.R., independenți, iar părerile împărțite. Războiul dintre săgeată și trandafir capătă accente dramatice cînd se descoperă că președintele Tudorescu Tudor nu are delegație. Unii vor să-l alunge din clădire, alții să-l păstreze „că doar e director la școală". Penelistului i-ar conveni, însă fesenistul primar și candidat încearcă să tempereze lucrurile, explicînd că el a candidat pe listele Frontului „pentru că nu e las și are cuvînt", dar după alegeri „o să treacă la independenți, dacă o făcea acum, s-ar fi interpretat". Brusc, vajnicii trandafiriști încep să injure la grămadă puterea, „pe hoții din Senat, Parlament și guvern, care nu ne dau mașini să lucrăm pămîntul". Cu toate injudturile, nu se face conexiunea dintre „toți ăștia" și Front. Trandafirul va reînflori la Daia, mă asigură asistența, în special după ce președintele apare triumfător cu delegația în mînă, pe care nu se știe de unde a scos-o, cu ștampilă cu tot !

● Țiganii n-au nevoie de ochelari

Se vede cît de colo că Giurgiu este un oraș sărac. Secțiile de votare sînt amenajate în cele mai incredibile spații, lucru care amplifică grotescul situației. Secția 16 își are reședința într-un magazin de pantofi, iar urna este încadrată de rafturi cu cizme de cauciuc și vinilin, la niște prețuri care au întors probabil din drum mulți alegători. Prezența la ora 11.00 era sub 21 %. Un alt motiv al absenteismului ar putea fi și faptul că mulți nu s-au găsit pe liste : din 150 de inși dintr-un bloc de pe Calea Bucureștiului, peste 90 nu erau trecuți. „Listele, spune președintele comisiei, au fost date de Poliție și sînt cu mult mai proaste decît cele de la 20 mai și de la referendum". Situația este aproape identică și vis-à-vis la „Motanul încălțat" — secția 31, unde, în plus, se votează în familie. Adică vine „ domnul", la cîte patru-cinci buletine, funcție de cît de numeroasă este familia și le ștampilează sub privirile părintești ale președintelui și reprezentantului PUNR. Nimic nu-i tulbură pe cei doi, presa, un fleac, și dau din mînă plictisiți. „Mai bine să ne ducem acasă, ce umblăm ca bezmeticii pe drumuri în zi de duminică?" De aceea chiar nu înțeleg rostul individului pus „să țină de sase" în fața și care le-a bătut în geam înainte de venirea noastră !

Lipsa ochelarilor crecază și în Giurgiu probleme. „Cred că am votat trandafirul, dar nu sînt sigur, pentru că nu am avut ochelarii la mine" — spune un domn. Țiganii nu au însă nevoie de ochelari, deoarece ei oricum nu se duc să voteze, cu toate apelurile disperate ale „Lirei". Ei sînt pe la nunți. Și puțin le pasă de cine o să lasă sau de ce fel de alegeri sînt acum. „Păi iar votăm «Contribuția» că mai fuse și acu' o lună", se miră o țigancă pătrunsă de ritmul țambalului. În rest, cîntec, joc și voie-bună.

● „Frontul e de bază"

La „Ministerul Apărării" a fost o „urnă mobilă și băieții s-au achitat de datorie pînă la ora 14.00". Nu același lucru se întîmplă și la UM 1026 de pe Bd. Gh. Milca (cu peste 2 000 de alegători), unde „băieții" stau ordonat la coadă, pe pintoane, cu comandantul în frunte. Ordinea militară nu este tulburată de nimic, în grupe de cîte trei, soldați din toate colțurile țării intră să voteze primarii și consilierii care „că ies sau nu, nouă totuna ne e". Nu înțeleg nici de ce nu s-a găsit „o formă" ca fiecare să voteze pentru locul de unde este. Așa se explică probabil și tendința de a vota din punct de vedere politic (spre necazul d-lui Iliescu). Peste 70 % dintre cei chestionați au declarat că e mai important partidul decît omul. „Omul toi partidului se supune, spune un băiat din Harghita, dacă primește ordin, n-are ce face". Oricum, aflu că „Frontul e de bază, pentru că sigur va reduce termenul de armată" și că „sînt aleși dinainte, se știe care sînt". La ora 20,00, în curtea cazărmii, scăldată în muzică italienească, mai erau numai 200 de „băieți" așteptîndu-și rîndul la urne.

● Tăcere suspectă

La „Actualități" de seară, surpriză. Prezență foarte slabă în Iași, Timiș, Dîmbovița, Giurgiu (sub 40 %), iar din București nici o veste. Se spune că secțiile de votare nu au transmis nici un fel de date. Dar cum mincinilor Televiziunii li s-au scurtat picioarele în ultimul timp, aflu de la secțiile 21—27 din sectorul 6 (deci 7 secții), că s-au comunicat rezultatele parțiale de cel puțin trei ori în cursul zilei, ultimele chiar la ora 20,00. Prezența fiind de peste 74 %, lucru care pune această tăcere sub semnul întrebării.

Pînă la ora 1,00 noaptea, comisiile au muncit din greu la anularea sutelor de voturi rămase albe. Sculatul cu noaptea în cap și îndelungata „activitate cu publicul", cu care probabil nu toți cei din comisii sînt obișnuiți ; la secția 27 (sector 6) nervii erau cam întinși. Ni s-au controlat buletinele(deși aveam în piept legitimația de observatori) mai dihai ca la Poliție, a ieșit un scandal teribil cînd am făcut niște fotografii, (fără autorizație ?!), dl. Mihail Cristian (PNL) simțindu-se teribil de jignit pe chestia asta, drept care a refuzat să se legitimeze, țipînd în gura mare „că uite cine s-au găsit să ne ajute, mucoșii de la presă !". Mucoși, nemucoși, am făcut și noi ce am putut. Și-om mai face și la turul doi !

ANDREEA PORA

ȘI BĂTRÎNII VOTEAZĂ, NU-I AȘA?

Pare să fie un club, după televizorul cu puncte și linii care bîzîie. Pe scaune, sporovăiesc mai mulți bătrîni. În jurul unei mese sînt alți bătrîni și, întrind pe ușă, nu-ți dai seama dacă ei stau acolo pentru că li se împarte ceaiul sau pentru că, fiind 9 februarie, ei votează. Un tip îndesat, canadiană și căciulă, face ordine : smulge de pe masă cele patru cărțulii — buletinele de vot — întoarce paginile în viteză și tot el pune ștampila, viră în plic buletinele și apoi în urna cam cît o cutie de televizor. Stau lîngă el, în colțul lui, nu-mi scot nici o legitimație, așteptînd ca el să bage de seamă că sînt o străină. Tot în jurul mesei se mai află un om tînăr și, lîngă fereastră, un militar. Îndesatul — căciulă, canadiană — îi zorește pe bătrîni, ștampilează de unul singur (văd cum pe un set întreg de buletine „optează" pentru România Mare), introduce în urnă. Mă legitimez, dar omul meu nu-și pierde verva. Nu, nu este din nici o comisie electorală. Dar ce e? întreb. Salariat. Ce fel ? Fochist. Și-l cheamă Scărlătache Gheorghe. De mine se apropie tînărul. Este profesorul Bădiță Dan și a venit cu urna (cu pază, militarul Manolache) de la Secția 78, școala 13, de pe b-dul Petrila. „Am impresia că nu prea sîntem în legalitate" — spune.

Între timp, fochistul, Scărlătache a făcut ordine : i-a dat afară pe bătrîni („hai, toată lumea afar-, afar' ! Cine vrea să voteze, Cine nu, la revedere. Toată lumea la rînd. Hai, c-avem probleme, nu vedeți ?").

În căminul Străulești sînt 103 bătrîni dintre care 72 validi. În dimineața zilei de 9 februarie, Dobrea Luminița (infirmieră) a alcătuit listele pe foi de caiet de matematică. Personalul căminului decisese ca bătrînii să nu mai voteze, dar, pentru că ei s-au necăjit, au anunțat secția și au adus o urnă.

Fochistul (în ce calitate?) și-a propus să termine repede, d-l profesor Bădiță Dan și paza (militar Manolache) la fel.

Numai că afară, în curtea căminului, un grup de bătrîni explică : „nu votăm pentru că nu sînt îndeplinite prevederile legale. La 20 mai, apoi la referendum, am avut cabine (ele sînt și acum, aici, în cămin), ăsta de acum nu se poate socoti vot".

Mă întorc în club. Fochistul n-a lăsat din mînă problema: este la fel de operativ dar, văzîndu-mă din nou, își schimbă textul : „acum ești mata. Noi nu ne uităm la matale. Pune ștampila la cine ai plăcere. Pe noi nu ne interesează". Apoi către mine, cu o privire complice : „să fim oameni" !

RODICA PALADE

PAVEL CÂMPEANU

ALEGERILE LOCALE: SFÎRŞIT DE PARTIDĂ

SONDAJ DE OPINIE C.I.S. — CENTRUL INDEPENDENT DE SONDAJE

Sondajul relatat în continuare a avut loc la sfîrşitul lunii ianuarie a.c. Rezultatele lui au fost puse la dispoziţia Rompres, ziarului „România liberă", BBC, reprezentanţilor „Europei Libere", grupului de observatori străini, unor oameni politici ca dl. Ion Raţiu, dl. Stelian Tănase ş.a. Deşi accesibile înainte de alegeri, aceste rezultate nu văd lumina tiparului decît după. Ceea ce în acel interval constituia elemente de prognoză a devenit între timp element de redundanţă. Enormelor dificultăţi pe care le presupune realizarea sondajelor, li se adaugă dificultatea de a le difuza rezultatele. Televiziunea a creat modelul exclusivismului ; pentru motive nu prea greu de ghicit, ea nu la aci decît de sondajele IRSOP. Să sperăm că nu după acest model se vor structura relaţiile altor instituţii ale comunicării în masă cu alte echipe de investigare a opiniei publice, recent constituite. Opinia publică are dreptul să cunoască propria sa imagine, aşa cum aceasta este schiţată de cel care o studiază. Iar instituţiile comunicării în masă nu au dreptul să exercite în acest domeniu cenzura de care ele însele spun că s-au eliberat.

Miza

Competiţia electorală pe cale de a se încheia poate fi caracterizată prin contradicţia dintre anvergura mizei ei politice şi fragilitatea premiselor care au pregătit-o. Miza politică supremă nu constă în distribuţia fotoliilor de primari şi consilieri, ci în verdictul prin care electoratul va ratifica sau va dezavua puterea pe care el însuşi a legitimat-o cu 21 de luni în urmă. Fragilitatea premiselor nu rezultă dintr-o altă contradicţie, ci dintr-o convergenţă : aceea care asociază ineditul competiţiei cu vitregia acută a conjuncturii. Contradicţia îşi pune pecetea asupra relaţiilor dintre principalii agenţi ai acestui episod. Guvernul unei crize politice integrate, dar nu rezolvate, sortit efemerităţii, cheamă un electorat exasperat de mizerie, de frig şi de murdăria aşezărilor, să aleagă între candidaţi ai unor formaţiuni care nu îi pot oferi decît vagi promisiuni. Rolul guvernului, logistic şi legal, este în bună măsură asumat pe teren de şefi ai administraţiei locale care acţionează astfel atît ca participanţi cît şi ca organizatori ai competiţiei (după exemplul Frontului din 1990). Strecurată între un referendum inexplicabil de precipitat şi o convocare inexplicabil de tărăgănată a alegerilor parlamentare, competiţia din februarie 1992 reprezintă un test pentru fiecare dintre aceste două evenimente : un test de control pentru evenimentul consumat şi un test de anticipare pentru cel care urmează să aibă loc.

Dar împrejurările în care se ţin alegerile locale sînt de natură nu numai să le stînjenească desfăşurarea, ci şi să le sporească importanţa. Aceste alegeri ar putea da un impuls considerabil procesului de descentralizare — iar descentralizarea este o componentă hotărîtoare a tranziţiei : stalinismul nu poate subzista sau reînvia decît ca putere supracentralizată. Cu condiţia să fie corecte, alegerile în curs pot reduce considerabil acest risc, schimbînd raportul dintre centru şi teritoriu. Ele pot aduce autorităţilor locale, indiferent de coloritul lor politic, un avantaj substanţial faţă de autoritatea centrală : avantajul legitimităţii. Pînă la alegerile generale, acest avantaj ar modifica în sensul menţionat două relaţii de putere : cea dintre noile autorităţi locale alese pe o bază constituţională şi instituţiile puterii centrale — preşedinţie, parlament — alese pe o bază neconstituţională, pe de o parte, iar pe de alta relaţia dintre un guvern neales şi ansamblul autorităţilor locale alese, afectînd serios capacitatea celui dintîi de a le controla pe cele din urmă.

Comunicarea

Orice campanie electorală poate fi văzută şi ca o versiune specială a comunicării politice. După unii autori, protagoniştii comunicării politice ar fi „trei actori investiţi cu dreptul legitim de a-şi exprima public poziţiile politice, şi anume politicienii, ziariştii şi opinia publică prin intermediul sondajelor de opinie" (Dominique Wolton, Political Communication : The Construction of a Model, în European Journal of Communication, Vol 5, Nr. 1, March 1990). Pe parcursul unei campanii electorale, comunicarea politică tinde să se metamorfozeze în ceea ce se numeşte propagandă electorală, o ipostază particulară a acestui tip de comunicare.

În generalitatea lui, actul comunicării constă într-un schimb de informaţii. Convertit în propagandă electorală, acest act suferă o dublă distorsiune : funcţia lui de informare cedează funcţiei de influenţare a unui comportament determinat, iar mecanismul desfăşurării lui nu mai este reciprocitatea, inerentă schimbului, ci sensul unic. Al treilea actor pomenit în definiţia de mai sus — publicistii — sînt înclinaţi în campaniile noastre electorale să-şi schimbe în bună măsură rolul şi să se transforme, datorită propriului lor partizanat, din mediatori ai comunicării în competitori ai întrecerii. Societatea se polarizează astfel în două grupări fundamentale : cei care solicită voturile — candidaţi, partide, coaliţii, publicişti — şi cei care urmează să voteze. La noi retorica electorală nu a generat dezbateri de idei sau confruntări programatice. Mai curînd repetitivă decît persuasivă, parametrii ei au fost univocitatea, finalitatea, monotonia şi eficacitatea limitată.

Univocitatea comunicării decurge din lipsa reciprocităţii. Gruparea solicitatorilor de voturi a adresat nenumărate mesaje grupării alegătorilor, mesaje cărora aceştia din urmă nu le-au putut da decît un răspuns comportamental : recepţionîndu-le sau evitîndu-le. Monologului care a caracterizat relaţia dintre cele două grupări i s-a adăugat monologul care s-a instalat înăuntrul grupării solicitatorilor de voturi, ai cărui componenţi au preferat adesea să se ignore decît să se înfrunte. Nerealizarea sau nepublicarea în acest răstimp a unor sondaje de opinie nu a dat grupei alegătorilor posibilitatea de a-şi face cunoscute reacţiile la mesajele celeilalte grupări. Distorsiunea l-a afectat astfel pe toţi cei trei agenţi ai comunicării politice menţionaţi în modelul citat : pe politicieni (în fapt candidaţi), care nu s-au combătut între ei decît incidental, pe publicişti, care au acţionat mai curînd ca politicieni decît ca profesionişti ai mijloacelor de comunicare, şi pe electori, în imposibilitate de a-şi face cunoscute public opiniile.

Finalitatea

Mesajele propagandei electorale aparţin unei retorici e-minamente teleologice. Scopul lor este transparent şi exclusiv : influenţarea deciziei de votare a receptorilor în sensul dorit de emiţător. **Monotonia** provine din această unicitate de scop şi de sens. Doi oponenţi care se adresează aceleiaşi audienţe cu intenţia de a obţine aceiaşi efect vor folosi în linii mari aceleaşi structuri retorice ; antagonismul lor politic se va dizolva în similitudinea stilistică a discursului lor. Această predispoziţie la monotonie a fost puternic accentuată în campania la care mă refer de presiunea circumstanţelor generale, prea puţin favorabile unei diferenţieri efective a intenţiilor programatice. În sfîrşit, **eficacitatea** limitată este imanentă acestei specii de discurs. Pe de o parte, numeroase mesaje lansate de competitori nu sînt receptate de alegători — pe de alta, dintre mesajele emise de competitori şi receptate de alegători o bună parte nu sînt asimilate de aceştia din urmă, nu influenţează decizia lor de votare corespunzător cu scopul urmărit. Acestor reductori generali ai mesajelor electorale li se adaugă unul circumstanţial : disproporţia flagrantă dintre numărul funcţiilor supuse competiţiei şi numărul competitorilor pentru ocuparea acestor funcţii. Concret, pentru cele 2.961 fotolii de primar au concurat 12.173 candidaţi — 9.222 trebuiau să piardă, ca proporţie, ineficacitatea mesajelor lor era predestinată.

Cum s-a comportat electoratul nostru în această ambianţă comunicaţională ?

Informarea

Sondajul C.I.S., care încearcă să schiţeze unele elemente de răspuns la această întrebare, a fost realizat la sfîrşitul lunii ianuarie 1992 pe un eşantion naţional format din 1.010 persoane în vîrstă de peste 17 ani, domiciliate în 56 de localităţi urbane şi 56 rurale, din 38 de judeţe. Aspectele abordate priveau gradul în care alegătorii deţin informaţiile de bază asupra organizării competiţiei electorale în localităţile lor, sursele predilecte prin care se informează şi influenţa acestor surse asupra deciziei lor de votare.

În momentul sondajului, 80% dintre cei intervievaţi îşi declaraseră intenţia de a se prezenta la secţiile de votare ; 30% dintre ei verificaseră dacă sînt înscrişi în listele electorale, 84% ştiau unde se află secţiile lor de votare, 78% cunoşteau cel puţin numele unui candidat pentru funcţia de primar, iar 58% cel puţin numele unui candidat pentru funcţia de consilier. Prin urmare, marea majoritate a alegătorilor — aproape toţi aceia care intenţionau să voteze — deţineau două informaţii indispensabile pentru exercitarea sufragiului : una privea locul, cealaltă candidaţii.

Osteneala de a-şi verifica înscrierea în listele electorale nu şi-o luase însă decît circa o treime din eşantion. Ne găsim în prezenţa a doua comportamente distincte faţă de două categorii de informaţii : unele facultative, care sînt oferite, şi altele a căror procurare prin efort propriu este considerată ca o obligaţie cetăţenească. Inegalitatea cifrelor care indică răspîndirea celor două comportamente sugerează că o majoritate consistentă a electoratului este destul de interesată în alegerile locale pentru a reţine informaţii indispensabile participării la ele, dar nu destul de interesată pentru a acţiona ca un căutător activ de informaţii.

Aceeaşi apetenţă scăzută pentru angajarea activă în campania electorală reiese şi din altă cifră : numai 7% dintre subiecţi au luat parte la vreo întîlnire cu candidaţi. Această reţinere este însă mult mai semnificativă decît cea semnalată anterior : verificarea listei electorale reprezintă o operaţie tehnică de asigurare a participării, pe cînd întîlnirile cu candidaţii reprezintă modalitatea cea mai temeinică de orientare a acestei participări în cunoştinţă de cauză.

Sursele informării

Atîtea cîte sînt, aceste informaţii au fost preluate din diferite surse. Sase dintre acestea au fost incluse în sondaj, intervievaţii avînd latitudinea de a o desemna ei înşişi pe a şaptea. Solicitaţi să indice sursele pe care s-au bazat cel mai mult, subiecţii au construit prin răspunsurile lor următoarea ierarhie :

Au primit cele mai numeroase informaţii :	
1. Prin discuţii cu rude, prieteni, colegi	63%
2. Prin Televiziune	27%
3. Prin Presă	26%
4. Prin afişe	16%
5. Prin Radio	8%
6. Prin adunări publice, întîlniri cu candidaţi	4%
7. Prin alte căi	2%

Pe marginea acestei ierarhii, cîteva remarci :

1. sursa de informare categoric prioritară este reprezentată de cercul familiei, prietenilor, colegilor. Spre deosebire de celelalte surse menţionate în acest inventar, care aparţin toate circuitului public, aceasta este singura care aparţine circuitului privat şi care îi îngăduie alegătorului să se manifeste concomitent ca receptor, producător şi comentator al informaţiei electorale.

Vigoarea predilecţiei pentru această sursă ar putea însemna că :

a. rezilienţa electoratului faţă de adunările publice electorale nu îndreptăţeşte un diagnostic general de pasivitate. Alegătorii înclină spre pasivitate în raport cu formele de acţiune care li se propun din afară şi renunţă la pasivitate în raport cu formele de acţiune pe care ei înşişi le iniţiază ;

b. inferioritatea relativă în care se situează celelalte surse ar putea semnala un anumit scepticism general faţă de acurateţea informaţiilor vehiculate prin circuitul public. În măsura în care această supoziţie ar fi plauzibilă, ea ar constitui un obiect de reflecţie pentru oamenii politici şi pentru profesioniştii mass-mediei, indiferent de orientarea lor ;

c. superioritatea în această privinţă a micilor grupuri informale asupra marilor instituţii specializate ar avea numeroase implicaţii. Una dintre ele : potenţialul informativ prioritar al micilor grupuri informale reprezintă o formă prin care societatea civilă îşi recuperează în mod spontan prerogativele ;

2. după protagoniştii lor, aceleaşi şase surse de mai sus pot fi clasificate în următoarele categorii :

a. cele de pe poziţiile 4 şi 6, prin care candidaţii apelează direct la încrederea alegătorilor ;

b. cele de pe poziţiile 2, 3 şi 5, mijloacele principale ale comunicării în masă, care pe de o parte mediază între candidaţi şi alegători şi pe de alta îi influenţează pe aceştia din urmă prin comentarii proprii ;

c. cea de pe poziţia 1, singura care îi permite alegătorului să acţioneze nu numai ca obiect, ci şi ca subiect al informării sale electorale ;

3. comparînd poziţiile 2 şi 3, se observă că Televiziunea şi presa deţin ponderi egale în informarea alegătorilor. Prin această egalitate, Televiziunea se distanţează atît de practica internaţională cît şi de aşteptările politicienilor noştri. Pe plan internaţional a fost de mult timp recunoscută „afirmarea Televiziunii ca principal vehicul al campaniilor politice" (Steven H. Chaffee and Sun Yuel Choe, în Mass Communication Review Yearbook, Vol. 3, p. 567, Ed. Saze 1982).

De ce atunci la noi, în campania alegerilor locale 1992, impactul Televiziunii a fost sensibil mai slab decît cel al comunicării interpersonale şi doar egal cu cel al presei ?

Televiziunea

Angajarea Televiziunii Române în această campanie s-a petrecut sub semnul unei dramatice agravări a crizei de credibilitate care afectează de ceva vreme această instituţie, principalul simptom al acestei agravări au fost, ca număr de zile, primii : demisia conducerii TVR nu mai este recunoscută doar de pe străzile capitalei şi ale altor aşezări, ci şi de unii membri ai guvernului. Aceasta semnifică : această categorie este exprimată de aceeaşi reprezentanţi ai puterii, care în calitate de membri ai comisiei parlamentare de specialitate cenzurează cu peste un an în urmă prezenţa atunci de dl. Răzvan Theodorescu şi de principalii săi colaboratori. Al doilea simptom : presa şi la unii în acest sens, actualul primministru face primul declanşator oficial care alege că TVR se află în subordinea preşedinţiei. Absenţa oricărei reacţii dinspre Coroteni confirmă asumarea de către preşedinte a unei competenţe pe care nici o lege nu i-a conferit-o. Criza de legalitate adîncea criza de credibilitate a televiziunii, reverberînd şi asupra ştirilor sale.

Instituţia din Calea Dorobanţilor a încercat să se adapteze acestei agravări nu schimbîndu-şi conducerea, ci punînd-o la adăpost, adică sustrăgînd-o răspunderilor care îi sînt imanente. Implicarea TVR în această campanie electorală a pornit de la două idei care apar, în raport cu practica internaţională, cel puţin extravagante. Prima : participarea Televiziunii în această campanie este tributară formei din competenţa conducerii ei în acea a unei improvizate comisii parlamentare (destul de improvizată pentru ca preşedinţiile ei să fie tocmai unul dintre principalii candidaţi). Şi astfel, contestata conducere a TVR la deciziile asupra serialelor şi spectacolelor de varietăţi, dar nu asupra participării la viaţa politică a ţării : ea îşi aminteşte demisia din funcţia ierarhică demisionînd din funcţia sa socială. Dar recurgînd la o asemenea manevră, echipa cu pricina depune cea mai zdrobitoare mărturie despre criza de credibilitate în care se zbate şi care face absurdă perpetuarea ei în această poziţie. Speranţa acestei echipe, că-şi poate păstra poziţiile abandonîndu-şi răspunderile, nu are cum să treacă dincolo de gardul care înconjoară faimosul Iurt.

A doua idee bizară a fost aceea potrivit căreia, pentru a ajunge la audienţa locală care îi interesează, candidaţii trebuie să se adreseze unei audienţe naţionale. Numeroase personaje de anvergură strict locală se adresau unei audienţe naţionale căreia, fie şi numai prin dimensiunile ei, nu aveau ce-i comunica. Sub pretextul de a-şi prezenta candidaţii, şefii unor partide, a căror unică înfăptuire fusese înregistrarea la tribunal, se foloseau de prilej pentru a descrie aceleiaşi audienţe naţionale virtuţile imaginare ale imaginarelor lor formaţiuni.

Multe dintre aceste emisiuni au fost vizionate. Puţine au trecut însă fără a stîrni contrarietatea. Peste 80% dintre intervievaţi declară că au vizionat cel puţin una dintre emisiunile speciale dedicate campaniei electorale — ceea ce este enorm. Nume şi sigle cu rezonanţă de cartier s-au strecurat astfel în memoria a milioane de oameni din toate zonele ţării. Audienţa medie zilnică a aceloraşi emisiuni nu a atins 20%, ceea ce neflind în aparenţă enorm, reprezintă totuşi un număr de ordinul milioanelor.

Problema acestor emisiuni nu este însă numai cîţi telespectatori le-au văzut, ci şi ce efecte au avut asupra lor. Peste 50% dintre subiecţi declară că nu îi interesează să li se înfăţişeze pe micul ecran candidaţi a căror alegere sau respingere nu depinde de votul lor. De asemeni, în majoritate, ei socotesc nepotrivită prezentarea unor candidaţi locali în faţa unui public naţional. Consecinţa acestor insatisfacţii a fost o stare de contrarietate al cărei ecouri au putut fi percepute cu ajutorul sondajului numai parţial, sau numai indirect. De exemplu, faptul că jumătate din electorat se arăta sceptic cu privire la corectitudinea organizării alegerilor s-ar putea datora, într-o anumită măsură, şi carenţelor Televiziunii. Unii telespectatori au putut vedea pe micul ecran candidaţi din propria lor localitate. În urma acestei întîmplătoare întîlniri, 20% dintre ei s-au hotărît să voteze pentru candidaţii respectivi, şi 37% împotriva lor. Trecînd peste stîngăciile individuale, mai mult decît abundente, o presupunere se impune : lipsa de credibilitate a Televiziunii reverberează asupra candidaţilor prezentaţi de ea. Din aproape în aproape s-a ajuns astfel la o situaţie paradoxală, care răstoarnă bazele strategiilor electorale contemporane : şansele candidaţilor de a fi aleşi pot creşte nu atît prin folosirea, cît prin evitarea Televiziunii.

•

În următoarea relatare asupra aceluiaşi sondaj : portretul-robot al primarului ideal, atitudinea faţă de candidaţii care reprezintă diverse minorităţi ş.a.

(N.B : Acest text a fost redactat înainte de 9 februarie)

BÁNYAI PÉTER

SIMPLIFICĂRI, AMBIGUITĂȚI: CONFUZII PERICULOASE

În timpul revoluției e normal să vorbești de NOI (îngerii) și EI (diavolii)

Decembrie '89. Îi ziceam revoluție. Apoi revoluție confiscată, ratată, combinată cu lovitură de palat. Apoi a început lupta pentru salvarea, desăvîrșirea revoluției. Vreo jumătate de an, mulți („golani" din Piața Universității) trăiam cu iluzia că în curînd va avea loc fază a doua — cea reală — a revoluției. În această perioadă — a euforiei naive — era explicabilă, normală, folosirea unor discursuri, lozinci înflăcărate dar simpliste. În timpul — sau în preajma — izbucnirii unei revoluții nu poți folosi analize complexe. E normal să vorbești de **noi** (îngerii) și de **ei** (diavolii). Dar au trecut aproape doi ani de cînd ne-am dat seama că a fost o iluzie. Deci, lupta noastră, a celor care dorește o Românie democratică, europeană, va fi lungă. E nevoie de răbdare. De alte strategii și alte tactici. Și, în primul rînd, de alte discursuri și altă propagandă. Poate mai puțin patetică, mai puțin lirică. În schimb, mai complexă și mai profundă. Al cărei scop și efect imediat nu va fi o efervescentă revoluționară, ci o înțelegere mai realistă a trecutului și a prezentului. O înțelegere care, mai tîrziu, îi va face pe oameni să-și asume calitatea de cetățean, și să nu mai asiste pasivi la declinul țării. Dar, în mod paradoxal, lozincile simpliste, cu cît devin mai ineficace, mai golite de conținut, cu atît mai îndărătnic sînt folosite de reprezentanții multor partide de opoziție. Se vorbește de **ei** (FSN — comuniștii) și **noi** (opoziție — democrație). Se luptă împotriva comunismului, se luptă împotriva comuniștilor. Dar cu metode schematice adînc înrădăcinate în mentalitatea tipic comunistă. Se schimbă doar semnul plus cu semnul minus. Tot ce era lăudat în cei 40 de ani de propagandă comunistă este blestemat, și invers. Toți cei enumerați în propaganda oficială a celor 40 de ani drept „eroi" devin în mod automat trădători și invers. Cu aceeași lipsă de nuanță. Cu aceeași lipsă de interes pentru mecanismul profund al fenomenului politic, al mersului istoriei.

Fosta nomenclatură: mercenari-carieriști, nu comuniști

Luptăm împotriva comunismului. Dar noțiunea de **comunism** cuprinde mai multe sfere distincte: ideologia, structurile, comuniștii. Dacă vrem să găsim soluția eficace, aceste elemente trebuie analizate separat, observînd că nocivitatea lor este diferită.

Ideologia nu mai există de decenii. Din punct de vedere științific este foarte interesantă lupta împotriva ideologiei marxist-leniniste, dar, din punct de vedere politic, este absolut inutilă.

Structurile. Au rămas intacte, cu schimbările de denumiri cunoscute.

Comuniștii. Aici apare problema cea mai spinoasă. Fosta nomenclatură peceristo-securistă, care „întîmplător" e identică cu actuala nomenclatură fesenisto-sereistă, afirmă că identitatea sa nu mai este comunistă. De data asta ei nu mint: au perfectă dreptate. Dar nu în decembrie '89 au încetat să fie comuniști. Ei nu au fost niciodată comuniști. Au fost mercenari-carieriști, oportuniști ai epocii comuniste. Ce înseamnă a fi comunist? A crede în mod fanatic într-un sistem ideologic și politic pentru a cărui impunere cu forța sînt gata să se încadreze în niște structuri: partid, Securitate etc. Este cazul majorității celor din epoca ilegalității și a unei părți dintre cei care s-au alăturat sistemului în anii '40—'50. A se observa că în anii '60—'70—'80 credința, practic, dispăruse. De aceea fac o distincție limpede între adevărații comuniști și cei care li s-au alăturat din pur interes: carierism, oportunism, conformism etc. N-aș dori să se interpreteze aceste rînduri ca o încercare de reabilitare a adevăraților comuniști și, în primul rînd, a ilegaliștilor. Dar o diferențiere, o identificare clară e necesară. Întrucît trebuie să lupți cu alte metode împotriva unor fanatici, și cu altele împotriva unor mercenari cinici, sindicaliști în mafii atotputernice. Atît pentru identificarea criminalilor cît și pentru stabilirea pedepsei juste, dar înainte de toate pentru prevenirea crimelor, e necesară o analiză, o diferențiere precisă între aceste cazuri. În primul rînd a motivației crimei.

În schimb, în lupta împotriva comunismului, deseori se face un amalgam; se pune, pe neobservate, un semn de egalitate între filozofii din secolul trecut (ale căror utopii, puse în practică, au dus la tragedia secolului 20) și asasinii plătiți ai Securității anilor '80. Astfel, totul devine confuz. Avem de luptat, pe de o parte, împotriva unor oameni, iar pe de altă parte împotriva unor mentalități și ideologii. Cei care dețin acum puterea doresc să rămînă la putere cu orice preț: ei au fost activiști ai PCR și ai Securității. De aici provine concluzia greșită că ei au rămas comuniști, deci, trebuie luptat împotriva ideologiei comuniste, eventual împotriva gîndirii de stînga. Iar pericolul de dreapta nici nu există. Sau nu vine din partea lor.

Aș recurge la un exemplu: Benito Mussolini fusese un tînăr ziarist remarcabil, socialist, activist de stînga. Ceea ce nu l-a împiedicat ca mai tîrziu să devină întemeietorul fascismului. Să nu uităm că atît fascismul italian, cît și național-socialismul german aveau elemente anticapitaliste, de demagogie socială. Accentul era mereu pe naționalism. Iar dacă urmărim atent „operele" tovarășilor noștri fesenești, descoperim asemănări de gîndire, de limbaj și de obsesii evidente.

Dar să revenim la adevăratii comuniști, aceia ai anilor '20—'30—'40. Erau fanatici care, prin impunerea cu forța a unei soluții unice, miraculoase, sperau sincer în forul lor propriu în rezolvarea tuturor problemelor sociale, politice, naționale etc. În prima fază, cea a apropierii de mișcarea comunistă, singurul lor mobil era de natură morală: revolta în fața inegalităților și teama de extrema dreaptă. Aceasta e explicația, parțială, a numărului mare de membri evrei ori maghiari PCR. Ei erau primii amenințați de triumful extremei drepte și, în mod inevitabil, au căzut în ocaua extremă, cea stîngă.

Adevărata responsabilitate morală a comuniștilor — momentul cînd ei devin criminali — începe după preluarea puterii. Noua orînduire are consecințe tragice rapide, totuși ei se cramponează de putere. Unii, din ce în ce mai fanatizați, refuză să vadă sau să audă ceea ce era evident. Alții, încet-încet își dau seama de realitate, dar fie de frica Securității, fie pentru ocrotirea intereselor proprii continuă să se mintă pe ei înșiși. Foarte puțini se retrag discret. Istoria PCR și a celorlalte partide comuniste e aproape identică pînă în anii '50. Pe urmă apar mici deosebiri. Dar aceste „mici deosebiri" au contribuit la situația tragică din prezent. În partidele comuniste din celelalte țări apar periodic figuri ale căror moralitate și patriotism nu pot fi puse la îndoială. Cînd descoperă realitatea, ei trag consecințele și încearcă o revizuire parțială ori totală a ideologiei și a sistemului. Și sînt gata să plătească cu închisoarea sau cu viața. Devin răspunzători, se oferă primii să spargă zidurile staliniste ridicate de ei înșiși cu orice risc. Rămîn idealiști în sensul nobil al cuvîntului. Nici un asemenea caz în PCR.

Iată cîteva exemple. **Milovan Djilas.** Ilegalist. Partizan. În perioada rupturii dintre Stalin și Tito este omul numărul doi în nomenclatura Iugoslaviei. Poartă tratativele cu Stalin. Condamnă stalinismul. Contribuie decisiv la ruptura dintre Moscova și Belgrad. Dar, în curînd, își dă seama că titoismul e în esență același lucru, în ciuda puternicului iz local. Imediat își dă demisia și începe ciclul cărților care demască esența sistemului comunist. Periodic, după fiecare lucrare publicată, își face stagiul în închisorile fostului său prieten, Tito.

Nagy Imre. O carieră bolșevică tipică. Ilegalist, apoi refugiat în URSS. Legături strînse cu KGB-ul. După preluarea puterii în Ungaria este, oarecum, pus pe planul doi din cauza tendințelor vag reformiste. La cîteva săptămîni după moartea lui Stalin, Beria îl impune ca prim-ministru. Apoi este trimis „în comul de umbră". În 1956 redevine prim-ministru, de data asta impus de masele populare revoluționare. După înăbușirea revoluției i se cere (prin intermedierea lui Valter Roman) doar atît: să-și facă autocritica și să declare că evenimentele din '56 au avut și un caracter contrarevoluționar. I se garantează libertatea și chiar un post de ministru. În 1958 are loc procesul său: este condamnat la moarte prin spînzurare. Pînă în ultima clipă i se oferă tîrgul: viața contra condamnării publice a revoluției. Nu ezită nici o clipă. Este spînzurat.

Dubček. Cazul lui e mult mai cunoscut publicului românesc. Paralela cu Nagy Imre este evidentă. Din motive de prestigiu extern, Kremlinul a decis să-l cruțe. Dar motivația lui morală și riscurile erau aceleași.

Nimic asemănător în România. În ultimii ani ai lui Dej, România se îndepărtează de Moscova din motive asemănătoare lui Tito. În esență, sistemul rămîne același, naționalismul crește vertiginos și, pentru o scurtă perioadă, are loc chiar o limitată liberalizare. În această perioadă, mulți intelectuali români devin membri ai PCR optînd pentru lozinca: „Eu nu sînt comunist, dar nu poți îmbunătăți sistemul decît dinăuntru". A fost o iluzie. Nu ei s-au folosit de PCR pentru a servi poporul și țara, ci PCR-ul s-a servit de ei: și-a mărit prestigiul. Prea puțini dintre acești intelectuali au avut curajul de a ieși din acest joc în momentul în care au înțeles că au căzut în capcană. Paul Goma a avut curajul de a spune NU. Cîți l-au urmat? Majoritatea au devenit și au rămas conformiști-oportuniști.

Dar ce mai poți spune despre cei care în anii '76—'80 se decid să devină activiști de partid sau lefegii ai Securității? Au vreo scuză? Mai există vreo șansă ca dinăuntrul sistemului să poți schimba ceva în bine? Mai există cineva care să ia în serios marxism-leninismul? Este cu totul îndoielnic că vreunul dintre acești mercenari să-i fi citit pe clasicii marxismului. Aceștia pot fi numiți comuniști?

Neocomunism — perestroikiști-gorbacioviști

Nu doresc să fac o apologie a lui Gorbaciov. În schimb e un personaj istoric. Și a-l face pe Iliescu neocomunist, gorbaciovist etc. e o distincție pe care nicidecum nu o merită. Gorbaciov pornește din proprie inițiativă reforme radicale care duc la schimbări, probabil, și mai radicale decît cele dorite inițial. Oricum, în ciuda enormei presiuni a conservatorilor staliniști, majoritari în aparatul de partid și de stat, Gorbaciov reușește să impună aceste schimbări. Chiar dacă, din motive tactice, ezită uneori.

Iliescu și compania nu au nici o idee de reformă, schimbare, democratizare din proprie inițiativă. Pașii minimali spre democratizare, spre privatizare au fost acceptați doar sub presiune (a străzii sau a guvernelor străine). În nici un caz Iliescu nu este urmașul lui Gorbaciov, ci mai degrabă al lui Dej și al perioadei '44—'46. Neavînd încă putere totală, pentru a cîștiga timp încheie compromisuri cu forțele democratice. Dar, spre ghinionul domniei sale, nu mai sîntem în Europa anilor '40. Coposu nu poate fi executat atît de ușor precum se întîmplase cu Maniu. Citind ziarele lor **(Azi, Dimineața)** constați asemănări nu cu ziarele reformiste din URSS, ci cu presa stalinistă a anilor '40. Aceeași ură, aceeași intoleranță. Toți cei care nu sînt cu noi sînt dușmanii noștri.

Numai în anii '40 se vorbea de dușmanul de clasă. Iar în **Azi** e vorba de dușmanul națiunii. Virajul de la stalinism la național-socialism e evident.

Mussolini nu a cucerit puterea ca socialist. Pentru asta a trebuit să devină fascist. Iliescu și compania nu se pot menține la putere cu lozinci marxiste? Nici o problemă: iau calea național-socialismului. Și, pentru a se menține la putere, vor ațița sentimentele naționaliste. Pentru a-i opri trebuie analizat nu numai ce scria pe carnețelul lor de partid (cuvîntul „comunist"), ci și ideologia care, azi, le permite să rămînă la putere. Ea se numește național-socialism. Și nu este o ideologie de stînga, ci de extremă-dreapta.

Cea mai mare tragedie din istoria poporului român a **fost** comunismul. Dar **azi** pericolul nu vine de la stînga, ci de la dreapta. Și nu numai în România. Dar în alte părți, fosta nomenclatură comunistă s-a retras (în general în afaceri), iar lupta politică se poartă între forțele democratice și naționaliștii conservatori. „Originalitatea" democrației românești constă în faptul că naționaliștii reacționari sînt la putere și sînt identici cu foștii nomenclaturiști.

Se vorbește deseori sub aspect pejorativ despre internaționalismul epocii comuniste. Pe mine mă deranjează faptul că **acel** internaționalism distrugea demnitatea, conștiința, cultura națională, în schimb cultiva xenofobia, șovinismul, antisemitismul. Nu ideea de internaționalism mi-e străină, ci **această** practică demagogică. A propos, citind cîteva eseuri ale lui Havel, remarcam că, de-a lungul a sute de pagini, expresiile „națiune", „patriotism", „ceh" apăreau surprinzător de rar. El spune: „Întîmplător sînt ceh. Așa cum întîmplător sînt bărbat, sînt blond etc. Toate acestea nu-mi creează o problemă deosebită". El este în primul rînd un gînditor, un cetățean responsabil. Și devine patriot, nu prin frazeologie, nu prin idei fixe, ci prin tot ce a făcut timp de decenii ca artist ceh și ca luptător anticomunist democratic.

Comunismul e străin de spiritul românesc

E o expresie de neconceput pentru un Havel sau Michnik sau Konrád și ceilalți lideri disidenți anticomuniști. Ei știu că acest șablon a fost vehiculat de anticomuniștii primitivi de pretutindeni. Cei din țările baltice declară: „Rușii ne-au adus comunismul". Iar rușii se plîng: „Trupele partizane ale lui Lenin erau formate din letoni". Mulți se plîng că partidul bolșevic a fost plin de evrei, iar Israelul se plînge că rușii bolșevici, antisemiți, îi sprijină pe arabi în lupta împotriva Israelului. Asemenea afirmații pot să aibă la bază unele fapte vechi, dar extrase din context, absolutizate, exagerate, ele duc la concluzii simpliste, greșite.

Comunismul nu e străin spiritului românesc! Comunismul e străin spiritului uman în general indiferent de țară, națiune, rasă.

Comunismul e străin spiritului românesc! Frază simplistă, naționalistă care sugerează că există alte popoare „inferioare" (probabil rușii) cărora le place să trăiască în sclavia dictaturii comuniste. Lor li se potrivește.

Tancurile rusești au adus comunismul în România. E adevărat. Dar se cam uită că pînă în acel moment (1944) vreo zece milioane de ruși fuseseră exterminați în Gulagul comunist. Și se mai uită faptul că aceia care au reușit să spulbere orbirea Occidentului (Soljenițîn, Saharov etc.) tot ruși erau.

Comunismul e străin spiritului românesc, PCR a fost un partid minuscul, nesemnificativ înainte de război. Dar, din acest fapt eu m-aș grăbi să trag concluzii care să justifice mîndria națională. Fiindcă cele mai numeroase și puternice partide comuniste, timp de decenii, au existat în Italia și Franța (incluzînd și un număr mare de intelectuali de prestigiu, din păcate). Se crede, cumva, că societatea românească a anilor '30 era mai civilizată, mai înțeleaptă decît societatea franceză, italiană etc.? Fenomenul e mult mai complex. Explicația simplificată constă în slăbiciunea generală a gîndirii de stînga în România. Și dacă pentru România a fost un mare noroc (dar nu motiv de mîndrie) că nu a existat o extremă stîngă puternică, în schimb a avut consecințe aproape tragice, pînă în ziua de astăzi, faptul că nu a existat o mișcare puternică de stînga, neextremistă.

Societatea românească interbelică, activitatea partidelor istorice, comparate cu deceniile care au urmat, par a fi un paradis îndepărtat. Realitatea este că partidele istorice au comis destule greșeli, n-au fost scutite de corupție etc. Ceea ce nu este în contradicție cu faptul că ele au contribuit decisiv la progresul societății românești. Aceste partide ar avea mai multă credibilitate dacă ar renunța la idealizarea propriului lor trecut. Șablonul: „partidul a avut întotdeauna dreptate, nu a greșit niciodată" este de extracție comunistă. Citeodată preluată și de victimele comunismului.

Toate aceste confuzii și clișee simpliste creează derută și confuzii în rîndurile populației. Un exemplu concret: Marian Munteanu este un idealist pur, un revoltat de toate nedreptățile și absurdițățile din jur. Dar este ușor înclinat spre dogmatism, dacă nu chiar spre fanatism. Din luptător democratic anticomunist, încetul cu încetul, înclină spre extrema dreaptă. Nimeni nu încearcă să-l oprească, să-l trezească. Pentru el, poate, e și tîrziu. Dar sînt și alții, poate mai puțini celebri, dar la fel de dezorientați. Ei ar putea fi opriți, dacă partidele de opoziție ar avea o gîndire mai puțin simplificatoare, o mentalitate mai modernă și mai europeană.

Atîta vreme cît noi vom lupta împotriva comunismului numai sub steagul patriotismului național, invocînd clișee simpliste și simplificatoare, împingem opinia publică spre o dreaptă intoleranță și pregătim terenul pentru instalarea unei noi dictaturi totalitarist-naționaliste, în care stăpînii vor fi întîmplător tot vechii activiști ai partidului și ai Securității.

CÎT DE TOLERANTĂ ESTE SOCIETATEA DESCHISĂ?

Nu este întîmplătoare dezbaterea publică a „cazului Mircea Eliade" în Statele Unite ale Americii. Este simptomul unei mutații de atitudine, constînd în refuzul separării criteriilor culturale, ideologice și morale. Am avea doar una dintre fețele mutației (și aceea incompletă), prin înscrierea lui Mircea Eliade pe lista celebrilor contestați „de dreapta", alături de Martin Heidegger, Paul de Man sau Ezra Pound. Și lucrurile ar fi cam simpliste, dacă am bănui (laolaltă cu „noua dreaptă" și noile naționalisme) că aici s-ar ascunde o conspirație filosemită și revanșardistă care include/exclude creatorii din ierarhiile axiologice în funcție de poziția față de fascism și de Holocaust.

Reversul mutației l-ar constitui reconsiderarea personalităților „de stînga", într-un interminabil șir care începe cu Marx și se termină cu Georg Lukács (vezi superbul eseu despre contribuția acestuia, scrisă și ea rară, la demonismul mișcării revoluționare comuniste, scris de Daniel Bell pentru Times Litteracy Supplement). Mutația aceasta, intervenită după experimentele apocaliptice naziste și comuniste, constă în rejudecarea istoriei culturale și a operelor unor creatori în contextul mai larg al moralității și al reglării conturilor societății civile cu tiraniile (și cu expresia lor cea mai perfecționată, totalitarismele). Înainte și după mișcările iconoclaste antistaliniste și antilenîniste, mutația aceasta s-a soldat cu coborîrea de pe soclu a unor mari creatori pe motivul că viața lor (și uneori și ceea ce ar scris) se află în contradicție sau nu se împărtășește din convingerile și valorile democratice. Unul dintre manifestele teoretice ale acestei mutații este cartea lui Karl Popper, The Open Society and Its Ennemies. Acolo se arată că societatea nu și-a revenit încă pe deplin din șocul nașterii sale — tradiția de la societatea închisă sau tribală, caracterizată prin supunerea față de forțe magice, la societatea deschisă, cea care eliberează forțele critice ale omului. Din această perspectivă, orice mișcare reacționară și mai ales totalitarismul echivalează cu încercarea de doborîre a civilizației și de întoarcere la tribalism. Problema este bine pusă, numai că dificultățile încep cînd Popper îi trece pe lista „inamicilor societății deschise", alături de Marx, pe Hegel și Platon. În ceea ce-l privește pe Platon, căruia îi este consacrat în întregime primul din cele două volume ale cărții, eroarea este de proporții monumentale. Animat de un nobil elan justițiar și moralist, raportîndu-se corect la criterii morale, politice și juridice, Popper eșuează în perspectivă filosofică, folosind total inadecvat cheile hermeneutice. Eroarea interpretativă în „cazul Platon" nu împietează legitimitatea atacului său împotriva „societăților închise". Nu vreau prin asta să afirm cu certitudine că în cazul lui Mircea Eliade se comite acum o eroare similară, ci numai să sugerez că în numele unor principii general valabile pot fi comise greșeli în cazurile particulare.

Întîmplarea a făcut ca exact în perioada pe care am petrecut-o cu o bursă de presă la The New Republic să vină în redacția prestigioasei reviste americane și articolul lui Norman Manea despre Mircea Eliade. Dacă ar fi să exprim distanța astronomică între felul cum se face presă în America și felul în care ea se practică la noi, nu m-aș opri doar la unitățile de măsură care sînt aspectul publicațiilor, computerizarea tehnoredactării și tipăririi, ci mai ales la ceea ce înseamnă munca de editare. Pînă să apară în The New Republic, articolul lui Norman Manea a stat în redacție aproape un an. „A stat" este un fel de a zice, pentru că s-a lucrat la el în vreo zece redactări succesive. Fiecare afirmație, informație, judecată de valoare și concluzie era cîntărită, verificată și rescrisă de Litterary Editor-ul lui The New Republic, unul dintre cei mai străluciți ziariști de opinie din Statele Unite. Autorul a fost în permanență consultat și s-a lucrat pe text cu acribie filologică, de parcă ar fi fost vorba de hermeneutica unui text presocratic. Așa se întîmplă cu toate articolele publicate în The New Republic, săptămînalul de opinie al elitei intelectuale și politice americane, fie că ele sînt semnate de Czeslaw Milosz, Adam Michnik, Jean François Revel, Irwing Howe sau de orice celebritate americană sau internațională. Cît timp am stat în redacție, o singură dată s-a făcut excepție de la regula editării : cînd s-a publicat în exclusivitate discursul de recepție al lui Octavio Paz la primirea Premiului Nobel. Profesionalismul muncii de editare exclude atitudinile partizanale sau intențiile malefice (o eventuală demolare a lui Mircea Eliade) și cultivarea senzaționalului publicistic în dauna adevărului și obiectivității. În același spirit, cei de la T.N.R. au cîștigat respectul opiniei publice americane, atunci cînd au publicat articole de reprobare a radicalismului liderului evreilor ultra-ortodocși din New York, rabinul Kahane, de ironizare a lui Elie Wiesel, pentru lobby-ul intens practicat pentru obținerea premiului Nobel, de reconsiderare a mișcărilor homosexualilor și lesbienelor din perspectiva dreptului minorităților sau de demascare a numeroaselor abuzuri, crime, încălcări ale drepturilor omului de către faimoasa C.I.A.

Despre Mircea Eliade apăruseră deja virulente articole demascatoare, numai că în reviste de specialitate, cu o circulație redusă. Față de acelea, eseul lui Norman Manea, care a făcut senzație, este tolerant, plin de nuanțe și subtilitate. Pentru cei care continuă să creadă că procesul comunismului nu trebuie instrumentat decît juridic, felul în care occidentalii implică în procesul fascismului cazurile unor intelectuali de notorietate mondială ar trebui să dea de gîndit. Mai ales cu privire la larginea contextului de judecare a totalitarismului. Și la specificitatea lui, pentru că fiecare caz este analizat în individualitatea sa. Dacă destui intelectuali comuniști, care-și savurează acum pensiile, privilegiile și libertățile cîștigate de alții, vor cădea pe gînduri văzînd cum sînt judecați intelectualii celeilalte extreme ideologice, traducerea acestui articol în revista „22" își va fi avut rostul.

Vor fi cu siguranță mulți șocați cînd vor citi referirile lui Norman Manea la Eminescu, Iorga și Noica, priviți ca purtători ai valorilor mișcărilor de dreapta. Sînt oameni care nu suportă să li se spună că Eminescu a fost antisemit. Și nu pentru că Eminescu n-ar fi fost antisemit, ci doar pentru că nevoia de mit cultural n-o egalează decît pe cea de cult al personalității. Cei care vor citi însă cu atenție vor realiza că șocul lor nu vine din aceea că Norman Manea îl judecă pe Mircea Eliade, că un individ, un scriitor îl judecă pe altul, ci dintr-o pricină mai adîncă și mai cuprinzătoare. Pe post de judecător stă o cultură a procedurilor democratice, iar pe postul de judecat o cultură cu o experiență colectivă și individuală minimă a democrației.

Revista „22" publică acest text în dorința de a provoca o dezbatere publică, un dialog social clarificator în probleme specifice de istorie, politică, morală, cultură și ideologie, așteptînd cu interes reacțiile cititorilor și colaboratorilor săi. (Dan Pavel)

NORMAN MANEA

CULPA FERICITĂ

MIRCEA ELIADE, fascismul și soarta nefericită a României

Cînd a murit în 1986 la Chicago, la vîrsta de 79 de ani, Mircea Eliade era un faimos erudit în materie de religie, cu gradul onorific de **Sewell L. Avery Distinguished Service Professor** și profesor în **Committee on Social Thought** al Universității din Chicago și un binecunoscut scriitor. El era autorul a aproape cincizeci de cărți, incluzînd proze scurte, romane, piese de teatru, studii de filosofie și religie și a nenumărate articole. Probabil că **A History of Religious Ideas**, în patru volume, este opera sa cea mai faimoasă.

Încă din tinerețe, norma producției intelectuale a lui Eliade era extraordinară. Opera sa este vastă și variată, de la articole de popularizare la cărți erudite, savante, de la romane ieftine la importante opere de ficțiune, de la comentarii critice asupra unor subiecte ocazionale la cercetarea extrem de sofisticată și laborioasă. Om cu o enormă instrucție, el era de asemenea un „rătăcitor", un neobosit cititor și scriitor. Atît în opera sa de ficțiune, cît și în activitatea sa științifică găsim același teme: mitul eternei reîntoarceri, **coincidentia oppositorum**, criza omului occidental, sacrul și profanul, rădăcinile arhaice și sensibilitatea cosmică a condiției umane, rolul ritualului și mitului, al magiei și arhetipurilor. Probabil că cea mai importantă dintre toate temele este tema inițierii, iar cărțile sale erau studii ale inițierii sale nesfîrșite în ceea ce el credea a fi misterul inepuizabil al ființei umane și al lumii.

Pasiunea lui Eliade pentru cunoaștere, pentru lectură și scris, datează încă din anii liceului, la București, unde el și-a publicat primul articol („Cum am găsit piatra filosofală"). În 1921, la vîrsta de 14 ani. După ce a absolvit filosofia la Universitatea din București, în 1928, el a plecat pentru trei ani în India, ca să studieze cultura și filosofia indiană la Universitatea din Calcutta. El a considerat perioada drept cea mai mare experiență spirituală a sa. „În India am descoperit ceea ce mai tîrziu aveam să denumesc **conștiința religioasă cosmică**", scria el în 1978, în **Ordeal by Labyrinth (Ispita labirintului)**.

Eliade și-a luat doctoratul la Universitatea din București în 1933, cu o dizertație despre Yoga (ea a devenit o operă clasică asupra subiectului). El a fost numit asistentul lui Nae Ionescu, un faimos profesor de logică și metafizică și a început să predea un curs asupra „Problemei răului în filosofia indiană". Eliade era fascinat de mentorul și prietenul său, chiar și cînd Ionescu a devenit un propagandist al fascismului italian și al nazismului german și un înfocat suporter al Gărzii de Fier, mișcare românească de extremă dreapta și ultranațională.

Cînd, în 1940, cîțiva din liderii Gărzii de Fier, inclusiv Ionescu, au fost arestați, Eliade — el însuși un susținător al Gărzii de Fier — a avut probleme cu autoritățile, chiar dacă era deja o importantă figură a culturii române. Cu toate acestea, el a fost numit atașat al Legației Române din Londra chiar în același an. Un an mai tîrziu, cînd România a intrat în război de partea Germaniei, Eliade a trebuit să părăsească Londra și a fost trimis la Legația Română din Lisabona. Cînd războiul s-a terminat, el a rămas în străinătate, la Paris, unde a predat la Ecole des Hautes Études, iar apoi la diverse universități europene, înainte de a se stabili, în 1956, la Universitatea din Chicago.

Jurnalele și **Memoriile** lui Eliade aruncă o lumină interesantă asupra vieții și operei sale, care s-au împărtășit din cultura tulburată a acestui secol zbuciumat. Din păcate, ele nici nu scuză în vreun fel și nici nu demistifică istoria (povestea) ideologică și politică a lui Eliade în timpul perioadei fasciste. Într-un alt context, Eliade a scris odată că „o atitudine (demistificantă) este în întregime prea facilă", că el a preferat „camuflajul adoptat de sacru într-o lume desacralizată". „Am decis cu mult timp în urmă", s-a confesat el în **Ispita labirintului**, „să mențin un fel de tăcere discretă cu privire la ceea ce eu personal cred sau nu cred".

Oricum, în 1936, el a scris că „pentru mine este o problemă în întregime indiferentă dacă Mussolini este sau nu un tiran. Mă interesează un singur lucru : că acest om a transformat Italia în cincisprezece ani, preschimbînd o țară de mîna a treia într-una din puterile lumii de azi". Aceasta era cu cinci ani înainte ca Paul de Man, un tînăr și aiurit intelectual în formare din Belgia, să redacteze antisemitele, profascistele articole de ziar care au provocat recent o asemenea vîlvă. Dar Eliade era mai bătrîn și mai înțelept, și nu în ultimul rînd pentru acel motiv, părerile sale din acel timp, cînd credea sincer în Mussolini și în Corneliu Zelea Codreanu („Căpitanul" Gărzii de Fier, mișcarea teroristă creștin-ortodoxă românească), merită același rece examen detaliat. Desigur, Eliade n-ar fi putut prevedea teribilele consecințe ale credințelor sale, el fusese obsedat încă din tinerețe de relația dintre sacru și profan. Și este dificil de știut dacă vederile sale au evoluat de-a lungul numeroșilor ani pe care i-a trăit în Occident. Cu toate acestea, știm, prin mijlocirea propriilor sale scrieri, că scepticismul lui față de modelul occidental al democrației nu l-a părăsit niciodată.

Munca sa strălucitoare de cercetare avusese de-a face cu mituri și arhetipuri, și nu este atît de surprinzător că, în ciuda anticomunismului său persistent, savantul putea să admită unui reporter care-i lua un interviu că Mao ar putea fi văzut ca „ultimul Împărat", „gardianul și interpretul doctrinei adevărate și, în viața de fiecare zi, persoana responsabilă de pacea și bunăstarea poporului său" ; sau că „mitul lui Stalin revelă o nostalgie pentru arhetip", sau că mormîntul lui Lenin, deși nu este deloc religios în esență, reprezintă o „degradare" care „reflectă o stare mai înaltă pierdută sau dorită în mod confuz". Ar fi fost o surpriză binevenită dacă Eliade, în scrierile autobiografice tîrzii ar fi ajuns să-și contrazică pozițiile sale timpurii, să-și modifice într-un fel amestecul său cu ideologia totalitară. Cu siguranță, **Jurnalele** sale au fost ultima sa șansă, de care el nu a profitat.

Poate că vreo disculpare va fi găsită în scrierile nepublicate ale lui Eliade. În orice caz, în contextul recentelor schimbări politice din Europa de Est, care au fost stimulate și conduse nu în ultimul rînd de scriitori și artiști care au luptat curajos împotriva tiraniei, portretul lui Eliade așa cum îl posedăm acum este în mod special regretabil. Pentru că, așa cum știm, numărul intelectualilor care au fost „de partea greșită" în ultima jumătate de secol nu este neglijabil. Chiar și acum, în timpul tranziției haotice către o societate civilă, există intelectuali în acele noi eliberate societăți care vorbesc despre necesitatea „doctrinei bune" și a „disciplinei de fier", despre nevoia unui stat puternic, a unei autorități sacre și așa mai departe. Lupta împotriva canonizării puterii este la fel de dificilă ca întotdeauna. Dacă Eliade și-ar fi mărturisit cu bună credință implicarea în idei și acțiuni totalitare, mărturisirea sa ar fi avut mare impact, în special în acest moment.

Cel de-al patrulea volum al jurnalelor lui Eliade, o carte de mărime modestă, se sfîrșește cu puțin înainte de moartea sa, din 1986. Se potrivește ușor în serie și are aceeași structură : evenimentele cele mai importante ale zilei sînt notate în mod laconic și legate de activitatea sa profesională, de cercetările sale și opera literară, de călătoriile sale, de conferințe și de oamenii pe care-i întîlnește. Așa cum Larry McMurtry a notat despre un volum anterior, „acesta nu este un jurnal al personalității și cu atît mai puțin un jurnal de bîrfă, de pălăvrăgeală. Eliade nu dă impresia că este prea bun nici pentru personalitate, nici pentru bîrfă, dar numai pentru că el este prea ocupat, prea absorbit de ceea ce lucrează în acel moment".

Deşi jurnalul lui Eliade recapitulează chiar fiecare activitate a lui, el relevă momente de melancolie, chiar de suferinţă. Odată cu înaintarea în vîrstă, discreţia, impersonalitatea şi alte strategii de evaziune sînt uneori abandonate. În data de 19 noiembrie 1983, de exemplu, găsim următoarea mărturisire: „Nu pot ridica cărţile grele de pe rafturi, nu pot răscoli dosarele cu fişe... De ce am fost pedepsit pentru — şi prin — acele lucruri pe care le-am iubit toată viaţa mea: cărţile şi scrisul?" Melancolia este de obicei legată de lipsa de energie: „Sufăr de melancolie provocată, ca de obicei, de... ceea ce **trebuie** să fac acum, imediat."

Cititorul volumului IV din **Jurnal** este adesea conştient de poverile vîrstei şi bolii, de diminuarea capacităţii sale extraordinare de muncă pe care Eliade şi-a menţinut-o pe parcursul lungii sale vieţi. Presentimentul sfîrşitului este tratat stoic cu activitate intelectuală zilnică şi cu un efect adesea olimpian de retrospecţie. „Mi-e teamă că exagerata mea candoare şi modestie îmi minimalizează o anumită conduită (din fragedă tinereţe) care nu era lipsită de **grandeur** şi noblеţe" scria Eliade în iunie 1980.

Dacă există teme fundamentaliste infiltrate în febrila activitate zilnică descrisă în **Jurnal**, ele sînt cele două subiecte care l-au obsedat, în perioada sa ultimă, ca şi de-a lungul întregii sale vieţi: cărţile şi România. Aşa cum corect a subliniat Wendy Doniger în epilogul tandru la **Jurnal IV**, „focarul esenţial sînt cărţile, oamenii sînt pe al doilea plan". Drama sfîrşitului care se apropie se concentrează mai mult pe cărţile pe care Eliade nu va fi capabil să le scrie decît asupra oamenilor de care el trebuie să se despartă. Aici el vorbeşte despre inevitabilitatea sfîrşitului, dincolo el îşi împarte biblioteca cu calm suprem şi grijă meticuloasă, şi împreună asemenea pasaje creează un portret tulburător al savantului absolut. Oamenii apropiaţi lui trebuie să fi găsit dificil să accepte devoţiunea sa către cărţile cu care trăia atît de aproape, dar cărţile erau pasiunea conducătoare a vieţii sale, începînd cu adolescenţa avidă de lectură (el îşi dezvoltase un sistem de reducere graduală a somnului pentru a-şi face mai mult timp de lectură şi scris) şi pînă la insomnia la senectute, cînd magia cărţilor avea încă puterea să-l fortifice.

Pentru un cercetător al magicului precum Eliade există o stranie relaţie premonitorie, o interdependenţă între distrugerea cărţilor şi venirea morţii. Un vis pe care el îl consemnează pe 21 iulie 1979, include scene tipic suprarealiste: un gentleman elegant într-un anticariat, înconjurat de o multitudine de bizare mici animale, un manuscris redus la un sandwich pentru un şoarece care nu poate fi oprit de a-l mînca, propria sa panică zadarnică şi aşa mai departe. Coşmarul a devenit real într-un fel, prin straniul foc care i-a distrus biblioteca aflată la biroul din Chicago a lui Meadville / Lambard Theological School în decembrie 1985, cu patru luni înainte de moartea sa. Vis şi realitate păreau să se fi alăturat într-un sumbru avertisment că timpul (vieţii) expiră.

Pare probabil, aşa cum Doniger sugerează că Eliade îşi considera opera mai importantă decît viaţa şi că el a văzut distrugerea cărţilor sale ca un avertisment „că nu a mai rămas mult de-acum". Cu toate acestea, el nu a tras concluzia că viaţa sa şi-a pierdut înţelesul şi şi-a publicat numeroasele sale memorii şi jurnale. Această eternizare poate fi de asemeni văzută în relaţia pe care Eliade a menţinut-o cu România şi cu ceea ce ar putea fi numit românismul. Pînă la sfîrşitul vieţii, el şi-a scris operele literare şi memoriile sale în româneşte. Relaţia sa cu limba română şi cultura română (la fel ca şi cu românii trăind acasă şi în străinătate — este remarcabil cu cît de mulţi români s-a întîlnit sau a rămas în legături, de la ginditorii cu care împărtăşea identitate de păreri pînă la oficiali comunişti, de la admiratori şi cercetători ai operei sale, prieteni şi relaţii, pînă la tot felul de străini) reflectă un interes viu şi durabil şi chiar mai mult, un profund sens al afilierii.

Într-o meticuloasă monografie asupra lui Eliade, **Mircea Eliade: The Romanian Roots**, care a apărut în 1988, Mac Linscott Ricketts, care este şi **traducătorul** cîtorva din aceste volume (autobiografice), a făcut observaţia utilă despre românism: **„Românismul... era un termen care în mintea opiniei publice (româneşti) era asociat cu filosofiile politice şi programele mişcărilor de extremă dreaptă. Toate partidele de extremă dreaptă... au invocat-o în propagandele lor. În mod obişnuit, el semnifică şovinism, antisemitism, politica de restrîngere a drepturilor minorităţilor, anticomunism şi entuziasm pentru fascismul italian şi pentru naţional-socialismul german. Eliade credea că termenul de românism pe care îl găsise în scrierile naţionaliştilor din secolul al nouăsprezecelea pe care-i admira... semnifica în mod originar ceva „deasupra" politicii, şi care fusese devalorizat de către partidele politice în secolul douăzeci."**

Faptul aflării naţionaliste a lui Eliade, mărimea şi durabilitatea sa ar trebui subliniate nu doar pentru că şi-a petrecut mai mult de jumătate din viaţă în afara României, scriind în alte limbi şi trăind ca un emigrant de renume internaţional, dar de asemeni pentru că el reprezintă un caz cu largă semnificaţie pentru viaţa intelectuală românească, chiar şi pentru soarta României ca întreg azi, ieri şi probabil mîine. Eliade nu a fost un savant care a construit un zid impenetrabil între el şi lumea reală. El a fost întotdeauna preocupat de soarta pămîntului natal şi poseda o viziune clară asupra idealului social şi politic pe care el îl dorea pentru România.

Este de înţeles că Eliade se gîndea adesea, către sfîrşitul vieţii sale, la relaţia sa cu ţara pe care o părăsise, dar pe care nu o putuse abandona niciodată. „Continui să mă gîndesc la ceea ce aş fi suferit dacă rămîneam în ţară ca profesor şi scriitor" notează el pe 10 octombrie 1984. „Dacă nu ar fi fost din pricina acelei **felix culpa**: adoraţia mea pentru Nae Ionescu şi toate consecinţele (în 1935—1940) ale acelei relaţii", continuă el cu o ciudată candoare. Gîndul este repetat (şi formularea cu privire la „culpa sa fericită", de asemeni) în ultimele pagini ale **Jurnalului** său, pe 29 august 1985: „Mă gîndesc la mine: fără acea **felix culpa**, aş fi rămas în patrie. În cel mai bun caz, aş fi murit de tuberculoză într-o închisoare".

În momentul acela, Nae Ionescu (nici o relaţie cu Eugen Ionescu) era, în cuvintele profesorului Virgil Nemoianu, de la Catholic University (din Washington, D.C.), „un ginditor socratic minor, dar plin de viaţă, care susţinea un fel de existenţialism vitalist (un iraţionalism care nu era străin de concepte împrumutate din creştinismul ortodox) ...şi a sfîrşit ca susţinător al Gărzii de Fier..." Ar fi naiv să se imagineze că adoraţia lui Eliade pentru acest mentor al fascismului din România ar fi fost unicul motiv pentru care el ar fi putut fi arestat şi condamnat în timpul perioadei posibelice (deşi ar fi fost o cauză suficientă). Dacă ar fi fost nevoie de o scuză pentru arestarea şi condamnarea sa de către comunişti — mii au fost arestaţi fără a şti vreodată care erau crimele lor presupuse —, ea ar fi putut fi găsită cu uşurinţă în activitatea sa jurnalistică din timpul în care Legiunea Arhanghelului Mihail, iar după ea Garda de Fier, era activă în viaţa politică românească.

Legiunea Arhanghelului Mihail era numele original al mişcării fasciste româneşti, care mai tîrziu a devenit faimoasa Gardă de Fier. Printre multele crime pe care le-a comis a fost şi barbara „crimă rituală" din 22 ianuarie 1941, asasinarea a 200 de evrei la abatorul din Bucureşti, în timp ce ucigaşii „mistici" cîntau imnuri. (Mareşalul Ion Antonescu, odată aliatul fasciştilor, a dizolvat în cele din urmă Garda de Fier, în 1941, deşi crimele antisemite nu au încetat sub dictatura sa militară). La acea dată, presa de stînga l-a numit pe Eliade un „fascist" şi un „legionar". Într-adevăr, un număr de acuzaţii serioase ar fi putut fi aduse împotriva sa după război de către autorităţile comuniste. Au mai fost şi atacurile sale împotriva comunismului şi a Uniunii Sovietice, disputele sale cu presa de stînga şi scandaloasa sa sanctificare a „martirilor" din războiul civil spaniol (cei care luptaseră de partea lui Franco, fireşte).

Şi la fel de serios a fost elogiul adus de Eliade lui Antonio de Oliveira Salazar, dictatorul Portugaliei, pe care el în mod evident voia să-l propună ca un „model" dictatorului român Antonescu. Cartea sa despre Salazar a fost scrisă şi publicată în 1942, cînd el lucra la ambasada română din Lisabona. Dosarul lui Eliade ar fi putut fi îmbogăţit pînă la punctul de explozie, cu alte cuvinte, dacă autorităţile comuniste ar fi vrut să-şi justifice o pedeapsă severă. Despre acuzaţiile de „fascism" aduse împotriva lui Eliade în mod continuu de presa de stînga, Ricketts scrie cu perspicacitate că „într-un sens, criticii lui Eliade — deşi nedrepţi cum erau — au văzut mai clar decît el însuşi direcţia în care gîndirea sa îl purtase."

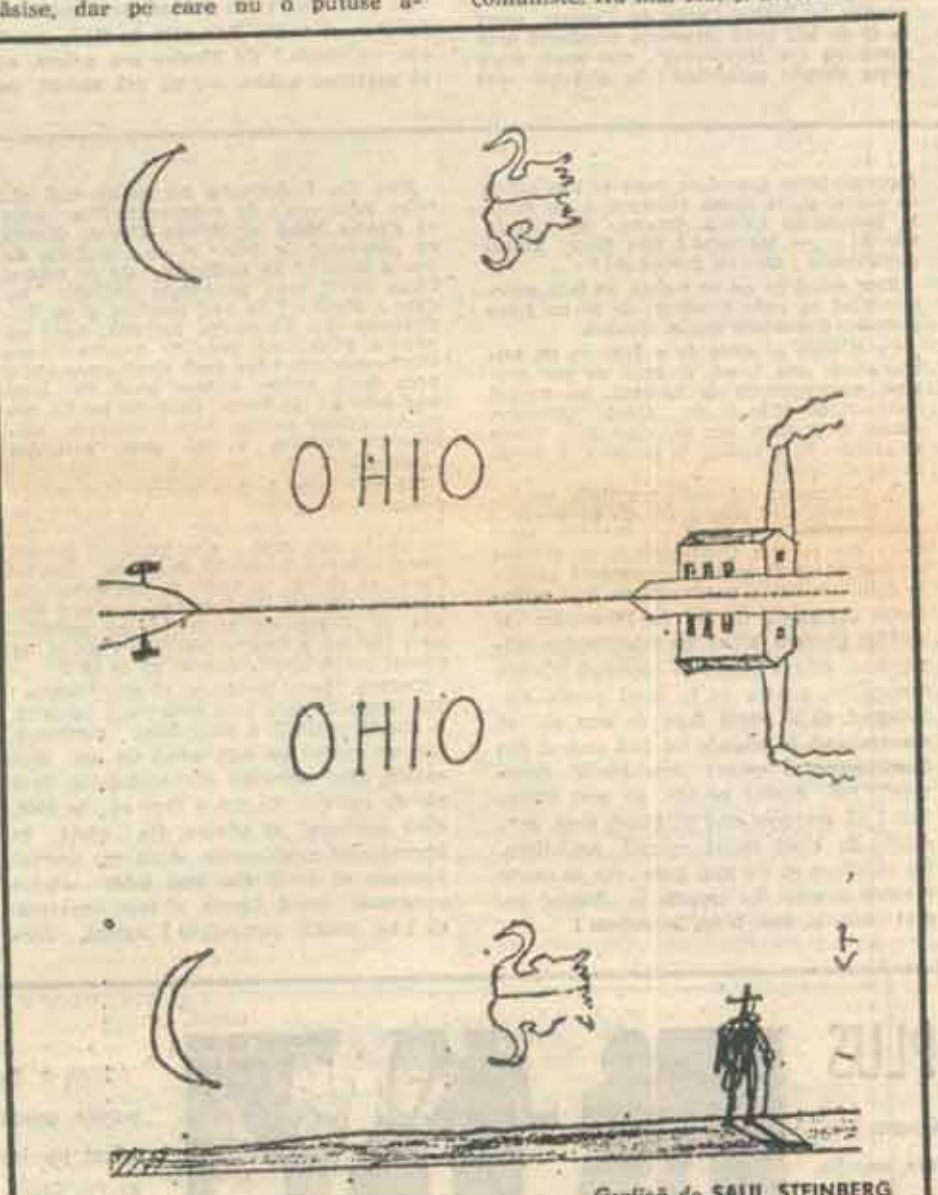

Grafică de **SAUL STEINBERG**

Dacă sănătatea sa ar fi rezistat anilor grei de temniţă, Eliade ar fi fost eliberat în anii '60, ca şi ceilalţi care au împărtăşit felul său de a gîndi şi la fel ca şi ei ar fi fost „beneficiarul" mult mai dăunătoarei politici culturale a comunismului românesc. I s-ar fi permis să publice cel puţin cîteva porţiuni ale vechilor şi noilor sale cărţi. El ar fi fost „favorizat" cu respectul şi cu „toleranţa" rezervate intelectualilor români „utili". El ar fi primit chiar şi „încurajarea" calculată a oficialilor comunişti, cărora vechile idei ale foştilor lor oponenţi fasciştilor le-ar fi asigurat surse utile de justificare ale propriului lor sistem. Pentru că aparatul ideologic al Partidului Comunist a iniţiat, la mijlocul anilor '60, un studiu sistematic al experimentului Gărzii de Fier. Comuniştii au invidiat popularitatea fostei Gărzi şi i-au adoptat sloganele ca fiind ale lor înşişi: „revoluţia naţională" în loc de cea „internaţională", statul totalitar centrat în jurul unui „Conducător" sau Lider; discreditarea democraţiei, antiintelectualismul, reprimarea liberalismului şi aşa mai departe. Inamicul Partidului Comunist al lui Ceauşescu, nu era extremismul de dreapta, ci democraţia. Direcţiile democratice şi naţionaliste ale gîndirii româneşti (adică principiile revoluţiei burghezo-democratice de la 1848, umorul sarcastic al marelui scriitor român Ion Luca Caragiale, moştenirea importantului critic literar şi ginditor social Eugen Lovinescu şi aşa mai departe) au devenit ţinte favorite ale „vînătorilor de vrăjitoare" la Bucureşti, împreună cu „influenţa decadentă" a Occidentului, în jurul cărora omniprezenta Securitate încercase să arunce un **cordon sanitaire.**

Dar Eliade nu s-a mai întors niciodată în România. În Occident, statutul său de anticomunist l-a protejat probabil pentru o vreme de întrebări neplăcute despre relaţia sa cu fascismul. Într-un sfîrşit, oricum, întrebările au venit. Ele au fost ridicate nu de inamicul comunist, ci de societatea democratică pe care Eliade a privit-o întotdeauna cu un adînc scepticism. Şi ele au cerut o replică, nu în cele din urmă din pricină că opinia publică este stimulată de răspunsurile nesatisfăcătoare să cerceteze atent în continuare. Confruntarea lui Eliade cu trecutul său nu a fost plăcută, chiar dacă ea nu a fost în fel de dramatică precum în cazul cînd ar fi avut loc sub un regim totalitar.

Ecouri ale acestor confruntări apar şi în ultimul volum al **Jurnalelor.** Pe 6 iunie 1979, Eliade scrie: „Am aflat că Furio Jesi mi-a dedicat un capitol de calomnii şi insulte în cartea sa apărută recent, **Cultura di destra (Cultura dreptei).** Am aflat cu mult timp în urmă că Jesi mă consideră un antisemit, fascist, gardeferist etc. Probabil că mă acuză de asemeni şi de Buchenwald... Nu reprezintă pentru mine nici o diferenţă că mă ponegreşte în cartea sa (nu o voi citi şi prin urmare nu îi voi răspunde)".

Supărarea sa este atît de mare că el dă de o parte atitudinea sa de erudit rece şi denunţă drept calomnioasă o carte pe care nici măcar nu a citit-o, pe care nici nu intenţionează să o citească, pentru a nu fi astfel obligat să-i replice; şi el invocă Buchenwald-ul pe un ton crispat (prefăcut), care este, să spunem, inadecvat.

Cîteva săptămîni mai tîrziu, pe 4 iulie 1979, el îşi reia masca blazată şi găsim în **Jurnal** o replică evazivă: „Barbăneagră îmi relatează că Jean Servier i-a spus recent: că din Israel au primit instrucţiuni precise ca să fiu criticat şi atacat ca fascist etc. Jean Servier, spunea Barbăneagră, era indignat... Îi cred, dar nu e nimic de făcut. Este această supărare — strecurată ca ironie, transmutată în autocompătimire obosită — un semn al vulnerabilităţii sau al vinei sau a unei deşertăciuni mai înalte de pretenţiile vieţii obişnuite? Pentru cei care l-au cunoscut pe Eliade ca pe un emigrant afabil, de o sensibilitate delicată şi de o civilitate stilizată, întotdeauna sociabil şi receptiv („ultimul om din lume care ar putea avea un gînd totalitarist", a spus unul dintre prietenii săi), asemenea acuzaţii ar fi fost de neconceput. Dar nu este uşor să te ridici asupra unei acuzaţii dacă nu poţi dovedi că este falsă.

(continuare în numărul viitor)

Traducere de
DAVID PERSIMON

PUNCTUL DE PLECARE

Locul pe care îl ocupă în istoria literaturii române puținele scrieri ale lui Urmuz este greu de stabilit cu exactitate, poate (și) pentru că enigmaticul lor autor nu a avut precursori : oricum, nu unii lesne identificabili. O dată „descoperit" însă, prin intermediul plachetei editate de Saşa Pană în 1930 (după 7 ani de la sinuciderea lui Urmuz, căruia, cu siguranță, umorul sumbru al acestei deshumări arhivistice nu i-ar fi scăpat), a avut, în schimb, numeroși continuatori — în majoritate, epigonici —, cei mai ilustru fiind Eugen Ionescu. E de presupus că trezirea interesului modern pentru opera urmuziană se datorează faptului că faimosul dramaturg franco-român a indicat-o în deceniul 7 drept una dintre matricele sale spirituale mai degrabă decît faptului că ea a fost zgomotos celebrată în deceniul 4 de grupul de literați iconoclaști din jurul revistei unu (Geo Bogza, Ștefan Roll, Ilarie Voronca), pentru a (re)cădea apoi în uitare. Lucru nu foarte surprinzător, din moment ce G. Călinescu însuși califica prozele lui Urmuz drept „glume inteligente" pe care „nimeni nu pretinde a le lua în serios în marea literatură", admițînd totuși că „ele au avut însă o neașteptată înrîurire și au servit la lărgirea conștiinței estetice" (Istoria literaturii române... p. 805). Mai subtilă și mai apropiată perspectivei noastre apare caracterizarea lui Perpessicius : „Marionete incovoiate sub greutatea unor destine peste puterile lor (...), protagoniștii micului teatru de păpuși al lui Urmuz amuză și întristează în același timp : sub travestiul lor amuzant se schițează o existență înrudită cu a noastră. De aceea (...), Urmuz este, în forme fantaste, un spirit profund satiric" (apud Urmuz, Pagini bizare, ediție întocmită de Saşa Pană, Ed. Minerva, 1970, p. 139). Într-adevăr, noi, cei de azi, trecuți prin școala teatrului absurdului, dar și prin aceea a absurdului vieții cotidiene dintr-un Estrlik robotizat ideologic, sîntem pregătiți a vedea în grotescile personaje ale lui Demetru Demetrescu-Buzău, grefier la Înalta Curte de Casație, mort la 40 de ani prin „fractura craniului prin armă cu foc (revolver)", mai mult decît niște simple caricaturi ; în nici un caz (așa cum au susținut, în epocă, unele voci) niște proiecții bolnăvicioase ale unei minți de neurastenic.

Proiectul regizoarei Cătălina Buzoianu de a da viață scenică acestor bizare creaturi, și încă prin intermediul păpușilor, se anunța, de aceea, cît se poate de plin de făgăduințe. Antrenată în genul atît de special care este teatrul de păpuși, unde a realizat, mai de mult, un antologic spectacol cu Till Eulenspiegel, regizoarea și-a probat, în timp, și sensibilitatea față de grotescul suprarealist (să ne amintim fie și numai tulburătorul Maestrul și Margareta). Toate acestea, plus colaborarea excelentei trupe a Teatrului „Țăndărică" și a talentatului actor Dan Puric, reprezentau, teoretic, garanția unei reușite exemplare. Practic, însă, spectacolul Dialoguri — care va avea, aproape sigur, un mare succes de public — nu e la înălțimea posibilităților dovedite ale realizatorilor săi. Principala cauză stă, cred, în punctul de plecare la drum, adică în modalitatea aleasă pentru „lectura scenică" a operei urmuziene — mai exact, a trei dintre cele doar zece lucrări ce o compun : Pilnia și Stamate, „roman în patru părți", celebra fabulă Cronicari și „poemul eroico-erotic și muzical, în proză" Fuchsiada. Decorul și costumele semnate de Nicolae Stanciu închipuie, fără echivoc, un spital psihiatric în care eroul-narator (Dan Puric), înconjurat de o vigilență armată de medici și infirmiere (actorii-mînuitori de la „Țăndărică"), se lasă pradă viziunilor și obsesiilor sale, concretizate în păpuși manevrate „la vedere". Asimilarea protagonistului cu autorul însuși este, astfel, nu numai inevitabilă, ci, desigur, și voită. Dar care ar fi, în acest caz, concluzia ? Că Urmuz era nebun, că se prefăcea nebun sau că era socotit, cu rea intenție, nebun ? După cum se petrec lucrurile, oricare dintre ipoteze pare la fel de probabilă și, socotesc eu, de puțin inspirată. Apoi, textul este descifrat și ilustrat scenic aproape cuvînt cu cuvînt, ceea ce, dacă denotă o fantezie într-adevăr debordantă (mai ales cînd e aplicată sugestiilor erotice), devine, nu mai puțin, o soluție pleonastică și, în cele din urmă, obositoare prin repetitivitate. La fel de adevărat este însă că trebuie admirată abilitatea cu care jocul actorului se îmbină cu acela al păpușilor, precum și performanța în sine a lui Dan Puric. Acesta se vădește un interpret protean : recită, mimează, imită, trăiește întîmplările și, în același timp, le comentează, suferă și se bucură — în autentic recital de actorie. (O singură observație : modul de citire a textului, permițînd uneori fărîmițarea semnificației comice superioare în „poante" facile — un exemplu din Pilnia și Stamate : „un cățel...", urmează un „hau, hau" prelung și se continuă „...de usturoi" —, îl împinge pe Dan Puric spre anecdota măruntă, așa cum s-a întîmplat și în spectacolul său de pantomimă de la Național, Jocul. Ar fi trist ca acest extrem de înzestrat actor să alunece spre găselnițele de tip Varietăți TV...)

Montarea Cătălinei Buzoianu — pe care am discutat-o fără niciun fel de complezență tocmai pentru că de la această admirabilă regizoare pretindem, întotdeauna, excelența — are cîteva momente de înălțime. Cel mai impresionant este finalul, cînd se citește — alb, sec — actul oficial de constatare a morții lui Urmuz ; dramatismul devine, aici, cutremurător prin simplitate. Poate că acesta ar fi punctul de plecare al unui nou spectacol. Îl așteptăm.

ALICE GEORGESCU

LITERE

„MAI CU MODESTIA!"

Într-o pagină „smulsă" **Din carnetul unui vechi sufleur**, Caragiale își amintește de o artistă excentrică, pe care un negustor grec o angajează să cînte și să danseze la Brăila, pentru publicul unui **café-chantant**. Surpriza cea mare se produce la reprezentația de deschidere, cînd actrița „pornește să cînte, s-aprinde, face gesturi prea-prea și la refren, **Eh ! allez-y, mon petit chien...** etc., îi trage un chiot apîlpisit și niște tîfle... cu piciorul". Urmarea ? Publicul scandalizat amenință să părăsească localul, așa încît, de la a doua reprezentație, grecul se pune să pîndească în culise și, la scena refrenului, cu mîna în buzunarul jiletcii, începe să strige speriat : „— Madama ! dau țînți franți șuplimentu : mai cu modeștia!"

Este exact ce ne-ar trebui, în fața spectacolului pe care îl oferă, de la un timp încoace, dansatorii noștri literari.

Ca și cum ar avea de a face cu un public căzut din Lună, ei cred că pot susține, nestingheriți de nimeni, un recital apîlpisit de tîfle și de chiote literare. Acum e vremea lor și, cine știe, poate se prinde, îi ia lumea în serios și îi așază în capul mesei.

G. Călinescu (pe care un tînăr se încăpățînează să-l numească de vreo zece-cincisprezece ori „George", într-un articolaș din revista **Contrapunct**, ca și cînd criticul și-ar fi semnat vreodată cărțile în felul acesta) e pentru ei un biet anecdotist debutant, un fel de Păunescu al istoriei literare, adică un mistificator primejdios, care a reușit să succeadă mințile oamenilor, pentru ca în felul acesta stalinismul să-și poată face de cap și să construiască în spatele lui (tot tînărul din **Contrapunct** o spune) „crematorii frumoase". Păi, dacă-i pe-așa, ce mai așteptăm ? Să mergem să-i dărîmăm casa, grădinile de cinci metri pătrați, amintirea. Cu cărțile o să fie mai greu, dar se poate rezolva și așa. Le trecem la „fondul secret" sau, și mai bine, le ardem !

Nici din Sadoveanu nu ne-ar mai rămîne prea mult de recuperat. N-a scris el **Păuna Mică** și **Mitrea Cocor**, distins cu „Premiul de Stat" și cu „Medalia de aur a păcii" ? În definitiv, de ce numai Goga să fi tras ponoasele politicii pe care a făcut-o ? Îl să-l scoatem și pe Sadoveanu din literatura română, dacă nu pentru totdeauna, măcar pentru vreo cinci—șase ani ! Iar dacă cinci—șase ani e prea mult, măcar pentru unul. Și dacă nici asta nu se poate, dacă nu ne ține cureaua, măcar pentru cele trei-patru minute cît durează citirea unui articolaș „incendiar".

Mă mir cum de le-a scăpat vigilenților dansatori de astăzi, răsăriți ca ciupercile după ploaie, sărmanul Arghezi ! Ce pradă de soi, cînd i s-or pune și lui pe două coloane versurile dedicate regelui Carol al II-lea, în 1940, și lacrimile de fericire, vărsate douăzeci de ani mai tîrziu, la „Congresul al III-lea al partidului". Dar nu e timpul pierdut. Vine el și ceasul lui Arghezi. Atunci să te ții !

Despre Marin Preda ce să mai vorbim ! Un troglodit care și-a prostituat talentul, o anexă comodă a partidului comunist, într-un cuvînt **un scîi**, adică un om fără școală, fără principii și, bineînțeles, fără pic de cultură. Ce-are a face că în 1980, cînd scriitorul se sfîrșea din viață în împrejurări neobișnuite, după ce tocmai apucase să scrie **Cel mai iubit dintre pămînteni**, toată lumea a fost convinsă că l-au omorît comuniștii ? Astăzi, versiunea aceasta nu ne mai satisface. Ne trebuie altceva. Și pe urmă... ce să mai pretinzi de la un prozator, dacă nici măcar „George" Călinescu nu i-a putut citi cărțile pînă la capăt ?

Nu pentru un cult al lui Sadoveanu, Arghezi, Preda sau Călinescu pledez, se înțelege, ci pentru ceva mult mai complicat : pentru simțul proporțiilor și al măsurii. Dar cum să te faci înțeles în hărmălaia de astăzi a cafenelei-cîntătoare române cînd, se știe (tot Caragiale a spus-o), un chelner ceva mai isteț îl poate face „mare" pe orice profesor universitar. Cu o singură condiție : să-l ia repede !

Dacă ar fi vorba numai de chelnerii literari și de dansatorii prea tineri, zăpăceala aceasta ar mai fi de înțeles. Incultura poate să dea multora fumuri, de la fumuri vin amețelile și, odată urcate la cap, amețelile nu se mai vindecă, după cum bine se știe, decît cu tichia de mărgăritar.

Dar la dansatorii mai bătrînei, răciți în atîtea bătălii literare, cum să-ți explici entuziasmul fierbinte și toate tîfle astea făcute cu piciorul ?

În orice caz, cînd le citesc prostiile, îmi vine și mie să strig, ca grecului din amintirea lui Caragiale : „Mai cu modeștia ! Mai cu modeștia !" Deși îmi dau seama că nu ajută la nimic.

FLORIN MANOLESCU

JE T'AIME, MOI NON PLUS

happening. 10–11.05.1991. Muzeul de Artă, Timișoara. Materiale : 400 falușuri din carton, 3 urne de votare, vopsite în negru, împodobite cu dantelă și flori artificiale, creioane, cuie, o casetă de 60 min. cu șlagărul lui Serge Gainsbourg – „Je t'aime, moi non plus". Descriere :

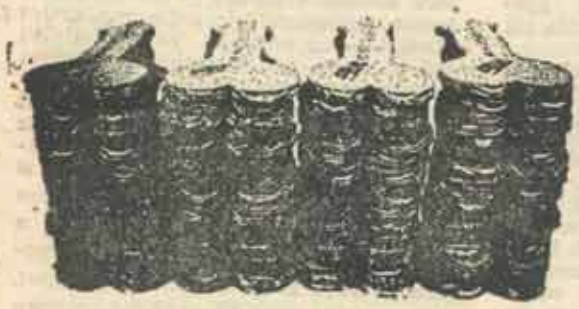

ZIUA 1. Participanții sînt invitați să înscrie o opinie pe buletinele de vot faliforme și să le introducă în urnă. Furtul buletinelor e singura fraudă electorală. În rest, se poate vota ad libitum. Operațiunea are loc pe durata desfășurării audiocasetei.

ZIUA 2. Despuierea urnelor și etalarea voturilor pe un perete, pentru a fi consultate de către participanți. S-a mizat pe încărcătura evenimențială prezentată de luna Mai în istoria României.

subREAL

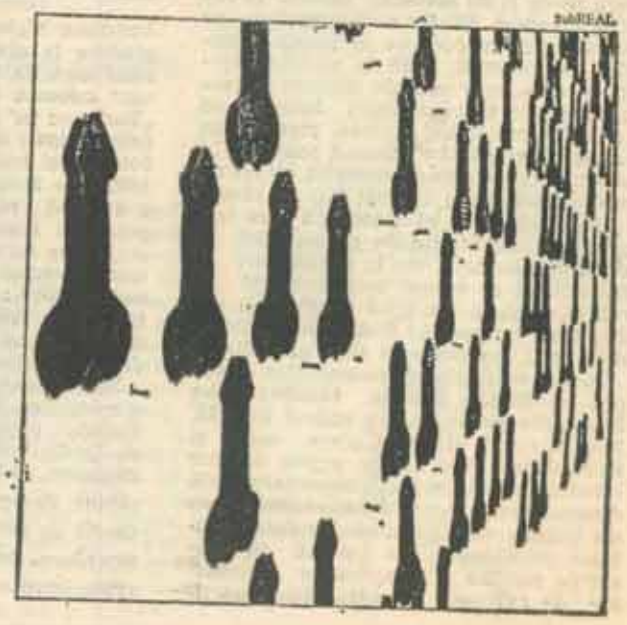

RESURECȚIE SPIRITUALĂ LA PĂLTINIȘ?

(fragmente)

(...) Pe acest fundal al irresponsabilității, al indiferenței sociale, al inconsecvenței etice, retragerii speculative, provincialismului cultural, al neadecvării sau orgoliului agresiv, utopiile culturale ale lui Constantin Noica repetă tradiția mioapă care a dezarmat, paradoxal, timp de decenii, intelectualitatea rafinată în fața puterii mediocre și perverse. Între o lume narbă și o alta debusolată, traducerile din Platon vor rămîne — dacă vor fi lăsate să rămînă! — piesele unui muzeu ratat. Este suficient ca arătătorul să dea de sus un semn, ca disprețul și neîndurarea să se rostogolească asemeni unui tăvălug, strivind o lume zingasă al cărei sens a fost dulcea perpetuare de lumini, extazieri și reflexii, hrana indispensabilă dar nu încă îndestulătoare a conștiinței universale. Tinzînd după atemporal și perfecțiune, intelectualii Păltinișului s-au refugiat în obsesia plăcută și comodă de a le căuta dincolo de realitatea alunecătoare și mizeră. Condusi de un tolag alb, ei se pregătesc să găsească adevărul, care are nesfîrșirea și zbuciumul mării, în liniștea unei lagune.

Constantin Noica ne-a descris odată șase maladii ale spiritului. Sînt alea amintite șapte maladii ale culturii românești, pe care Noica le ispășește reliefîndu-le. Dar există altele ce o disting, separînd-o, în raport cu participativul filozof: impuritatea, lipsa de demnitate. Cîți dintre intelectualii integrați în viața culturală a țării au scăpat de pata cu care regimul a știut să însemne actualii sau viitorii mesageri ai civilizației noastre? De peste două decenii o spectaculoasă schismă joacă, dincolo de cortină, cărțile unui joc asimetric care opune grupul elnic al eminențelor cenușii și cîteva personalități, navigatori curajoși prin furtunosul proletcultism. Dar ultimii care, în condiții atît de vitrege au scos la lumină mărturiile sacre ale culturii românești, cei care au dat noilor generații ideea și conținutul unui orizont intelectual au plătit deseori cu sufletul. Cu cîtă satisfacție, în săptămînile omagiale, sînt tipărite semnele momentelor de slăbiciune, rînduri fatale prin care autorii unor opere întregi au adresat elogii partidului ori conducătorilor! Într-o epocă în care partidul de la conducere poartă responsabilitatea catastrofei naționale, simpla apartenență, ne-acuzată la acest partid, rămîne un criteriu elementar al integrității interioare... Cîți dintre intelectualii noștri au acuzat-o?

Să renegăm pe acei oameni de cultură care au plecat capul rostind, stinjenitor, cîte un da, pentru ca apoi să se regăsească usurați, pe aceleași cărări ale spiritului? Lucrînd, eventual, cu abnegație, pentru supraviețuirea valorilor pe care, la un moment dat, au părut că le uită? Să disprețuim compromisul afirmînd că respectul fără condiții — deci în orice condiții! — al adevărului și binelui, fermitatea și curajul, sînt singurele ce pot fi acceptate în fața barbariei?

La marginea imperiului rosu, Noica și apostolii săi au dat cezarului ce-i al cezarului. Iisus, plătind cu banul de argint, a trecut cumpăna istoriei purtînd în mînă Mesajul. Dar ce va rămîne din mica istorie a micului altar din munții Sibiului? Cum vor arăta aluziile teribiliste și tăcerile cu tîle alături de martiriul senin al marilor predicatori? Orgoliile bătăioase, idiosincraziile, stinjenita săritură peste cal, cînd le confruntăm cu templul interior al altor magisteri? Iar Marea Operă? Cînd ediția Platon în limba română devine „unică în lume" pentru că „pașii pe care îi facem sînt pași căzuți, care se alcătuiesc sub regula hazardului, întregul amenințînd să moară de la un volum la altul: pentru că învățămîntul de limbi clasice, din care această ediție ar trebui să-și tragă în continuare forțele, face la noi figura unei bătrîne doamne căreia i se mai deschid într-o doară usile saloanelor, pentru că aparatul care o însoțește este alcătuit prin consultarea unor cărți și reviste de prisos, monografiile fundamentale nepătrunzînd-se comanda, iar marile periodice de filologie clasică nemaiintrînd în țară de multă vreme; pentru că apărînd într-un context de izolare și dezinformare fac pentru prima oară ceea ce alte culturi au făcut deja în urmă cu 150 de ani și fac, mereu din nou, la răstimpuri cuvenite; pentru că s-a născut dintr-o sărăcie esențială, că poartă în ea disperarea celui ce-și propune să escaladeze un pisc doar prin puterea brațelor și picioarelor sale" (vezi Gabriel Liiceanu în „Scrisoarea către St. Aug. Doinaș" din manuscrisul Epistolarului, argumentînd o formulă jenantă a lui I. Coja, din articolul „Cîteva precizări" apărut în „Luceafărul" din 25 februarie 1984) o întristată recunoștință te duce cu gîndul la anonimii care au zidit în tăcere cărămizile minuscule dar indispensabile din cetatea culturii.

Situațiile de viață sînt în genere prea complicate pentru ca întrebarea retorică asupra culpei, asupra imperfecțiunilor, trăită ori exprimată cu orgoliul intransigenței, să fie adaptată fragilității și suferințelor realului. Ce valoare au rigorile unei etici care nu se acordă condiției umane? Exigențele intelectuale de vitrină? Morala și rațiunea nu pot crește din indiferență... înțelepte rămîn doar soluțiile existențiale compatibile cu imperfecțiunea ființei, dacă ființa este imperfectă.

În această privință Noica, iată, realizează un model de exemplaritate și o sugestie de principiu. Noica a demonstrat cum, în văzul cetății, pe fundalul ororii, o ființă își poate păstra puritatea și demnitatea. Spre deosebire de intelectualul tipic al României postbelice, el a descoperit o cheie a coerenței superioare. A împletit eficiența cu fermitatea, a egalat scopul cu acțiunea. Ciudățeniile, scăpările sau dizarmoniile lui aparțin pitorescului, nicidată tenebrelor.

Sînt demnitatea și puritatea esența resurecției spirituale de la Păltiniș? Cum anume poți rămîne, în România de astăzi, demn și pur? Noica reclamă — din fericire, în van — generalizarea propriului model. Spre deosebire de maladiile spiritului românesc, conceptele revanșei existențiale nu au un chip determinat. Lipsit de didacticism, comportamentul salvează necesara imaginație a conjuncturilor. Leagănul tăcerii poate sta alături de erupția verbală, retragerea în abstract, alături de virtejul concretului: bunăvoința binevoitoare nu este mai respectabilă, nici mai puțin respectată decît cerbicia acuzatorului. Dar numai atîta timp cît lupta într-un sens, adaosul într-altul, nu inițiază, nu umilește, nu impurifică! Spiritul nu este ocolit de specializare, asemeni biologicului, rezistă și progresează prin varietate. Să nu înglobăm non-politismul în neresponsabilitate, la fel cum știm să nu opunem non-teismul religiei. Să ne bucurăm de prezența ființelor fermecătoare și fragile, cameleonii realităților culturale pe care le reprezintă.

Totuși, inerent, problema purității și demnității va atinge subiectul grav al asumării morale, căpătînd, direct sau indirect, reverberații de filozofie socială, conținut sau formă politică. Chiar dacă păstrăm drept ultim criteriu toleranța — toleranța față de ingratitudinea participării la destinul social — chiar dacă dăm intîietate variabilelor nedramatice, rezonabile, ale împăcării dintre fragilitatea umană și apartenența la lumea moral-spirituală, indispensabil se arată a fi și reversul: opțiunea implicării curajoase, compasiunea activă, fermitatea conștiinței în fața grozăviei: entuziasmul cuvintelor eliberate și al respectului regăsit: voința înțeleaptă și prezența matură.

Noroiul în care se zbate societatea românească nu formează materia secundară a unei lumi paralele, ci o experiență limită a posibilului, o șansă a istoriei de a irumpe excepția în conștiință. România sfîrșitului de secol poartă cu ea prezențe teribile: în profunzimile ei umanul și inumanul, aberația și nostalgia normalității, inconștientul și luciditatea, disperarea, speranța și compasiunea freamătă cu o lavă în întuneric. Ei, intelectualii superbi, sînt chemați să aducă lumină în vorbe, în simțire, în gînd. Ei, intelectualii atent și acestui timp, sînt datori lumii, umanității, universului, cu o mărturie superioară. Ei sînt chemați să scrie „Cartea Decemonuerii", să adauge, la povestea istoriilor individuale, „Povestea timpului". Pe el, această societate muribundă rămîne o slabă fulguratie a trecătorului. „Jurnalul de la Păltiniș se ridică doar ca o înfiripare a Spiritului din Omenesc. Să ascultăm marea lecție a Omenescului care se ridică sublim deasupra barbariei!

GABRIEL ANDREESCU

1986 noiembrie-decembrie

(Din volumul „Spre o filozofie a disidenței", în curs de apariție la Editura „Litera")

„CUM PĂTRUNDE SPIRITUL ÎN LUME"

Reeditarea Jurnalului de la Păltiniș **de Gabriel Liiceanu este un prilej de rememorări și de reevaluări în cultura română contemporană. Pentru mine, cel puțin, întrucît am fost printre puținii care au contestat în epocă oportunitatea publicării unei cărți despre Noica, atîta vreme cît el se afla încă în viață, recitirea cărții și a ceea ce am scris atunci a fost o lecție cu privire la faptul că oricît de sincer este un resentiment, el te împiedică să spui totul și mai cu seamă gîndurile bune. Probabil că principala mea obiecție, atunci, provenea din faptul că întîlnisem deja descrisă și explicată în carte o experiență sub a cărei vrajă eu abia intrasem. Obiectiv vorbind, apariția în acel moment a cărții trebuie socotită o izbîndă.**

Jurnalul, subintitulat Un model paideic în cultura umanistă, **lărgea într-un mod nedeterminat și incontrolabil cercul (altminteri restrîns) al tinerilor și intelectualilor care puteau intra în contact cu eroul cărții, Constantin Noica. Susținător și practicant al teoriei rezistenței prin cultură în fața totalitarismului, Noica poate fi asemuit cu eroii civilizatori ai mitologiei și istoriei, fie că ei au furat focul zeilor, fie că le-au dăruit tot felul de obiceiuri, legi, inven**ții, **fie că prin inventarea unei religii și morale ei i-au pus pe semenii lor în contact cu transcendența. Noica ne-a pus pe noi în contact cu transcendentalul. În fața unei realități terifiante, absurde, coșmarești, el se comporta ca un hermeneut. Unul care nu se apleca doar asupra marilor texte ale culturii, ci și asupra realității înconjurătoare, asupra istoriei, atrăgîndu-ne atenția și învățîndu-ne că totul are sens. Făcînd parte dintr-o generație care supraviețuia universului concentraționar, Noica pornise o operă de regenerare a culturii, chiar dacă într-un mod anevoios, disimulat și subversiv. Publicînd** Jurnalul de la Păltiniș, **Gabriel Liiceanu făcea public modelul alternativ al culturii autentice, care numai prin faptul că era cunoscut te obliga să percepi așa cum trebuie cultura oficială de fațadă, mutilată interior, aservită cultului personalității, ideologiei avangardei revoluționare a proletariatului și eforturilor legitime, de păstrare a** status-quo-ului social și politic.

Pe de altă parte, Noica și toți cei care îl înconjurau ieșeau cu totul din tiparele canonice de exercitare a culturii de către propaganda și ideologia dominante, tipare care delimitau restrictiv spații ușor de controlat, de desfășurare a științelor sociale și a celor umaniste: viața universitară, academică, **unde se preda după programe cu știre de la poliție (cea secretă, firește), și** revistele literare, **care publicau sub supravegherea strictă a aparatului represivo-cenzurist. Este semnificativ faptul că o serie de critici literari s-au simțit datori să reacționeze față de un model cultural care cerea reintoarcerea la o cultură solidă, integrată tradiției, dar și avangardei filosofice europene, capabilă să pună în funcțiune instrumentele criticiste, inaccesibile tocmai acelora care pretindeau că se îndeletnicesc cu critica. Ciudat este că și astăzi tipul de intimitate reflexivă pe care Noica îl cerea pentru filosofie continuă să irite pe cei care nu înțeleg distincția dintre elitism și exclusivism, dintre selecție și intoleranță.**

Retipărirea Jurnalului de la Păltiniș **readuce în memoria opinici publice unul dintre punctele de origine ale mișcării de rezistență, care nu a fost numai una pur culturală. Mișcare de rezistență a cărei manifestare continuă și după 22 decembrie 1989, pentru că ce altceva înseamnă încăpățînarea de a tipări cărți, reviste de cultură, literare și de opinie, cînd factorii politici (i)responsabili încurajează numai pe cei fideli puterii. Atunci cînd Noica refuza să facă politică și să intre în istorie, el refuza de fapt politicianismul și istoria degradării. Școala sa filosofică a fost o școală politică, numai că în sensul platonician, acela al politicii care trebuie lăsată pe seama înțelepților. Faptul că discipolii străluciți ai lui Noica și prietenii săi s-au afirmat pe scena socială și politică, ca purtătorii de cuvînt ai intereselor rațiunii și intelectului pe lume, iar nu din partea partidelor politice, trebuie să ne dea de gîndit, mai ales că ei au încă multe să ne spună.**

Reeditarea Jurnalului de la Păltiniș **este și o provocare la adresa tendințelor de delăsare și abandon ale tinerelor generații. O provocare de tip Noica, adică un scenariu de inițiere în cultură, vine să infirme și să invalideze forțele care tind să-i înstrăineze pe tineri de politică, dar și de cultură. Este poate explicabil că tinerii nu numai că nu se prezintă la vot sau nu frecventează biserica, dar este grav că nici nu se mai arată interesați de cărți, de cultură. Faptul că nu există încă o personalitate politică demnă și competentă să-și asume marile responsabilități ale puterii este încă suportabil, dar faptul că nu există nici o personalitate culturală cu rol paradigmatic este greu de acceptat. Noica din** Jurnalul de la Păltiniș **poate juca acest rol, bineînțeles față de acela dispuși să accepte și capabili să înțeleagă. O provocare la vîrf, pentru că nu cred că vom scăpa vreodată de populism, chiar dacă — cu voia sau fără voia noastră — va veni democrația peste noi. Sigur că societatea civilă va diversifica electoratul și opțiunile sale, îl va grupa pe numeroase grupe de interese, dar populismul va evolua și el. Politologii afirmă că ne lipsesc „clasele de mijloc"** (middle classes). **Așa e. Dar ne lipsesc și elitele, iar fără cei doi poli cum se pot defini clasele de mijloc? Constantin Noica, prin utopiile sale, prin propunerile sale de „sponsorizare" a intelectualilor, creatorilor de vîrf, nu face decît să susțină necesitatea elitelor. Or, cu elitele se întîmplă ca și cu credincioșii: degeaba apare mîntuitorul lumii, dacă ei nu-l pot recunoaște. Și atunci, fără elite cum am putea noi oare să ne dăm seama „cum pătrunde spiritul în lume"? Și nu cred că are cineva ceva de pierdut dacă acceptăm scenariul inițiatic și soteriologic propus de Gabriel Liiceanu: „Și poate că, în ce ne privește, în vederea unei mîntuiri pe care astăzi nici măcar nu o întrezărim, ar trebui să reintrăm în scenariul Pătinișului, al unui Păltiniș deschis de astă dată spre istorie, gîndindu-ne la clipa cînd vom fi chemați la Judecata de Apoi a culturii universale. Să sperăm că Dumnezeul culturii ne va chema laolaltă cu celelalte țări din Europa".**

DAN PAVEL

HESPER S.A.

HESPER S.A.

societate comercială pe acțiuni înregistrată în 1991, este formată dintr-un grup de fabrici și ateliere deservite de compartimente de concepție, comerciale și de management comune, dotate cu tehnică de calcul, utilaje și aparatură de laborator modernă, precum și cu personal tehnic cu o calificare superioară.

15 ani de experiență în producerea de echipament hidraulic oferă garanția calității produselor și serviciilor „HESPER" S.A. BUCUREȘTI.

Oferte avantajoase pentru :

- Piese de schimb pentru DACIA 1300 (Renault 12)
- Injectoare rotative pt. uz casnic și automatizate
- Pompe și electropompe de combustibil
- Pompe de vid și vid uscat, instalații de vid
- Servodirecții hidraulice
- Motoare hidraulice orbitale și cu pistoane axiale
- Pompe hidraulice diverse : cu roți dințate, cu pistoane axiale, cu palete
- Pompe cu palete pentru servodirecția autoturismelor de teren
- Pompe de ulei cu acționare manuală, cu rezervor
- Unități hidraulice pentru mașini-unelte
- Stații de filtrare ulei mobile
- Instalații hidraulice
- Sisteme și instalații diverse la temă
- Case de bani

Nu ezitați să ne contactați ! Pentru orice detalii sau consultații tehnice, specialiștii noștri vă stau la dispoziție !

BUCUREȘTI menține legături cu firme de prestigiu din țară și străinătate : MANNESMANN-REXROTH, BUSCH, AIRTECH INC.

Putem oferi cooperare în producție, reprezentare de specialitate pe piața internă, joint-venture și satisfacerea oricărei comenzi.

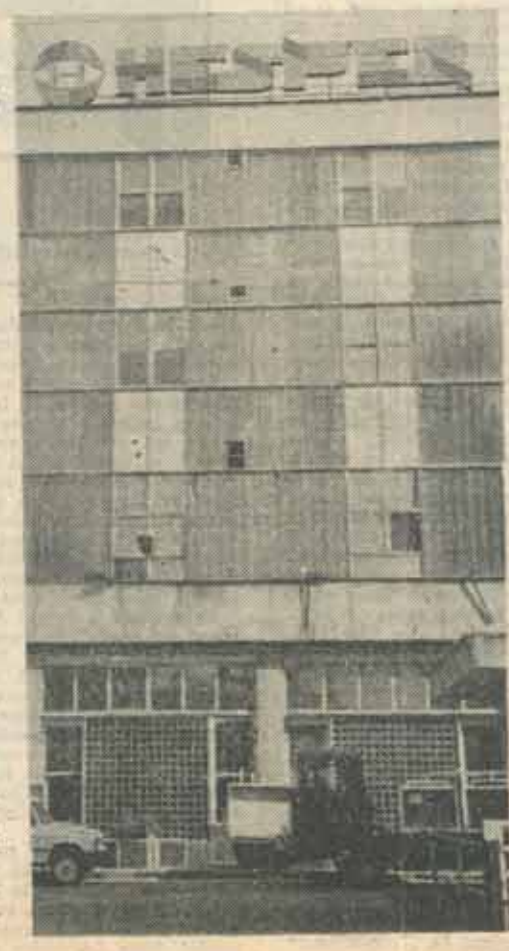

HESPER S.A.

a joint stock company registered in 1991, consists of a group of factories and specialised workshops with common conception, design, sales and management departments, which are equiped with computers, high tech implements and laboratory equipment as well as with specialised technical staff.

15 years of experience in manufacturing hydraulic equipments will provide you the quality expected from „HESPER" S.A. BUCHAREST products and services.

Advantageous offers for :

- Spare parts for DACIA 1300 (RENAULT 12)
- Rotative injectors, automatized, for household use
- Fuel pumps and electropumps
- Vacuum and dried vacuum pumps, vacuum installations
- Hydraulic servosteering units
- Orbital hydromotors and with axial pistons
- Various hydraulic pumps : with gears, axial pistons, vanes
- Vane pumps for land autovehicles servosteerings
- Hand drived oil pumps with tank
- Hydraulic chucks for machine-tools
- Oil filtration mobile units
- Hydraulic installations
- Various systems and installations on request

Please feel free to contact us without delay for any details or technical consulting, we well be at your disposal with our team of professionals.

BUCHAREST maintains good contacts with well-known Romanian foreign firms : MANNESMANN-REXROTH. BUSCH. AIRTECH INC.

We may provide you cooperation in manufacturing, specialized representance on internal market, joint-venture and quality expected in satisfying any orders.

NOU

POMPE CU PALETE

Producem o gamă variată de pompe cu palete :

● POMPE SIMPLE CU PALETE CU DEBIT CONSTANT cu volum geometric de : 16 ; 25 ; 35 ; 45 ; 63 ; 80 ; 100 ; 125 cm^3/rot

● POMPE DUBLE CU PALETE CU DEBIT CONSTANT cu volum geometric între : 16 cm^3/rot și 125 cm^3/rot

● POMPE CU PALETE CU DEBIT VARIABIL în gama : 16 ; 25 ; 45 ; 80 cm^3/rot cu regulatoare de presiune și debit.

PRODUSE DE NIVEL MONDIAL LA PREȚURI CONVENABILE !

NEW

VANE PUMPS

We are manufacturing a various range of vane pumps :

● CONSTANT-FLOW VANE SIMPLE PUMPS with a geometrical volume of : 16 ; 25 ; 35 ; 45 ; 63 ; 80 ; 100 ; 125 cu. cm/rev

● CONSTANT-FLOW VANE DOUBLE PUMPS with geometrical volumes between : 16 cu. cm/rev and 125 cu. cm/rev

● ADJUSTABLE FLOW VANE PUMPS, with flow and pressure controllers, in the range : 16 ; 25 ; 45 ; 80 cu. cm/rev

HIGH LEVEL PRODUCTS AT ADVANTAGEOUS PRICES !

BUSCH

vă oferă prin reprezentantul său autorizat în România „HESPER" S.A., o gamă largă de produse din tehnica vidului pentru industria alimentară, chimică, electronică, farmaceutică, a hârtiei, a surselor de lumină etc.

● POMPE DE VID ROTATIVE CU PALETE

● POMPE CU PISTOANE ROTATIVE TIP PANDA

● SUFLANTE PENTRU CANAL LATERAL TIP SAMOS

● GRUPURI DE POMPARE ȘI SISTEME CENTRALIZATE TIP COMBI

Str. Dr. C. Istrati, Nr. 1
Sector 4, București
Tel. : 23 19 10 ; 41 10 80 int. 236
Telex : 11633 ; Fax : 23 76 87.

BUSCH

offers you, through the agency of it's authorized representative in Romania „HESPER" S.A., a large range of vacuum technique products for food, chemical, electronical, paper, light sources and pharmacy industries :

● ROTATIVE VANE VACUUM PUMPS

● ROTATIVE PISTON PUMPS TYPE PANDA

● BLOWERS FOR LATERAL CHANEL TYPE SAMOS

● PUMPING UNITS AND CENTRALIZED SYSTEMS TYPE COMBI

HESPER S.A.

1, Dr. C. Istrati Street
Sector 4, Bucharest
Tel. : 23 19 10 ; 41 10 80 ext. 236
Telex : 11633 ; Fax : 23 76 87.

Redacția „22" : Gabriela Adameșteanu (redactor-șef). Dan Pavel (redactor-șef adjunct) Rodica Palade (șef secție social-culturală). Horațiu Pepine (publicist comentator). Andreea Pora (redactor). Anton Burtea (tehnoredactor). Nicolae Turcu (șef compartiment economic). Mariana Dinu, Radu Dobândă (corectură). Bogdan Penescu (difuzare). Georgeta Marin (secretariat). Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie). Colaboratori : Teodor Sugăr (consultant). Dan I[illegible]jovschi (grafică). Emanuel Pârvu (foto). Sorin Faur (secretar general de redacție). Responsabil de număr : Rodica Palade.
Redacția și administrația : București, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, 14 15 25 Tiparul executat la Imprimeria „Coresi", București, Piața Presei Libere 1.